

Zaštitni pregled putnika i prtljage od strane privatne zaštite na zračnim lukama

Nađ, Ivan

Source / Izvornik: **Kriminalistička teorija i praksa, 2014, 1, 81 - 95**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:246:754752>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

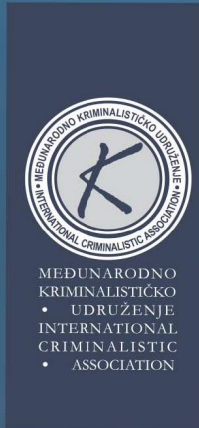

Repository / Repozitorij:

[Institutional Repository of University of Applied Sciences Velika Gorica](#)

ŠTO • QUIS • ГДЕ • QUAND • COME • WITH WHAT • WARUM

KRIMINALISTIČKA TEORIJA

I

PRAKSA

CRIMINALISTIC THEORY AND PRACTICE

ISSN 1330 - XXXX ONLINE
god. 1. br. 1. str. 1-xxx, Zagreb, 2014.

KRIMINALISTIČKA TEORIJA I PRAKSA
CRIMINALISTIC THEORY AND PRACTICE

Nakladnik / Publisher

Međunarodno kriminalističko udruženje
 International Criminalistic Association

Uredništvo / Editorial board

prof. dr. sc. Marina Malish Sazdovska, Fakultet za bezbednost Skopje,
 doc. dr. sc. Oliver Lajić, Kriminalističko policijska akademija, Beograd,
 doc. dr. sc. Danijela Frangež, Fakulteta za varnosne vede Univerze v Mariboru,
 Ljubljana,
 dr. sc. Josip Pavliček, Visoka policijska škola, Zagreb,
 dr. sc. Lana Milivojević, Visoka policijska škola, Zagreb.

Urednik / Editor

dr. sc. Stjepan Gluščić

Naslovnica / Cover Design

Međunarodno kriminalističko udruženje

WEB ADRESA ONLINE IZDANJA

<http://criminalisticassociation.org/projekti/casopis-kriminalisticka-teorija-i-praksa>

Adresa uredništva / Address of editorial board

Međunarodno kriminalističko udruženje,
 Vlaška 72a, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska
 e-mail: info@criminalisticassociation.org
 web: www.criminalisticassociation.org

SADRŽAJ

CONTENT

Riječ urednika	5	Editors word
O Međunarodnom kriminalističkom udruženju	7 - 9	About International Criminalistic Association
Neke razlike između počinitelj ubojstva u obitelji s obzirom na počiniteljevo samoubojstvo post delictum	11 - 28	Some differences between perpetrators of murder of family members considering perpetrators suicide post delictum
Kolizija prekršaja protiv javnog reda i mira tuča, svađa i vika s drskim i nepristojnim načinom vrijeđanja građana kojima se narušava njihov mir	29 - 54	Conflict of Offenses against Public Order, Fighting, Quareling, Shouting as an Insolent and Rude Way of Insulting Citizens thus Violating Their Peace
Kriminalistička metodologija u funkciji zaštite prirode i okoliša	55 - 80	Criminalistics methodology in Nature and Enviroment Protection
Zaštitni pregled putnika i prtljage od strane privatne zaštite u zračnim lukama	81 - 96	Screening of Passengers and Baggage by Private Security Guards at the Airports
Kriminalistički i krivičnopravni aspekt krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i promete opojnih droga u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine	97 - 115	Criminalistic and Criminal Law aspects of Detecting and Proving Criminal Offenses Related to Abuse of Narcotics in Bosnia and Herzegovina
Etičke smjernice za izdavanje časopisa	116 - 121	Ethical Guidelines for Publishing časopisa
Upute autorima	122 - 123	Notes for Contributors

Štovane čitateljice i čitatelji,

pred vama je prvi broj časopisa „Kriminalistička teorija i praksa“. Međunarodno kriminalističko udruženje odlučilo je pokrenuti časopis u kojem bi se svim praktičarima i stručnjacima koji se u svom radu bave kriminalistikom omogućilo objavljivanje radova, iznošenje stajališta, otvaranje rasprava, prezentiranje istraživanja i međusobna suradnja a sve sa ciljem unaprjeđenja kriminalistike. Svjedoci smo značajnih promjena u svim područjima znanosti koja su povezana uz kriminalistiku. Kriminalistička teorija i praksa želi kriminalistici, kao znanstvenoj disciplini dati zasluženo mjesto. Smatramo da je uspjeh na tom području moguć kroz intenzivnu suradnju, istraživanja i naravno objavljivanja radova. To vidimo kao zadatak našeg časopisa.

Kao naše ciljeve posebno ističemo: unaprjeđivanje kriminalistike kao znanstvene discipline; njezino povezivanje s drugim znanstvenim disciplinama i strukama radi razvoja kriminalističkih spoznaja i metoda; korištenje spoznaja drugih znanstvenih disciplina u svrhu razvoja kriminalistike kao i učiniti spoznaje kriminalistike dostupnima drugim znanstvenim disciplinama i strukama radi njihovog unaprjeđenja znanstvenim i stručnim djelovanjem doprinijeti praktičnoj primjeni spoznaja kriminalistike u otkrivanju, istraživanju i prevenciji kaznenih djela, prekršaja, delinkvencije i devijantnog ponašanja te drugih štetnih događaja.

Zatim, naš časopis vidimo i kao poveznicu između pojedinaca i institucija koji se bave kriminalistikom u širem međunarodnom okruženju, jer smatramo da kroz suradnju možemo naučiti i unaprijediti područje kojim se bavimo, kriminalistiku.

Časopis „Kriminalistička teorija i praksa“ objavljivati će se u elektronskom obliku, na web stranici Međunarodnog kriminalističkog udruženja, dva puta godišnje. Pristup časopisu i objavljenim člancima su slobodni.

Na kraju ovog kratkog uvoda, pozivam Vas na suradnju u budućim brojevima.

Urednik

dr. sc. Josip Pavliček
Predsjednik Međunarodnog kriminalističkog udruženja

Međunarodno kriminalističko udruženje
kao platforma za razvoj i unaprjeđenje kriminalistike

Na početku je s nekoliko rečenica predstavljeno Međunarodno kriminalističko udruženje, nakladnik ovog časopisa. Predstavljena su neka dosadašnja postignuća i moguće perspektive razvoja Udruženja te upućen poziv stručnjacima za suradnju na razvoju časopisa te drugih projekata Udruženja.

Ideja udruživanja kriminalista stara je već više od jednog stoljeća, gotovo koliko i sama kriminalistika. Kriminalisti su se okupljali na različitim razinama, od građanskih udruga do snažnih državnih policijskih tijela i instituta u okviru kojih je kriminalistika doživjela najznačajniji razvoj. Zbog toga se kriminalistika često poistovjećuje s policijskim sustavom pojedine zemlje i percipira je se kao ekskluzivni alat takvih sustava za otkrivanje i razjašnjavanje kažnjivih radnji.

Suvremeni trendovi u borbi protiv kriminala kreću se u pravcu raspodjele ovlasti i zadataka u tom polju na druga državna tijela, ali i na sektor privatne zaštite. U skladu s tim, jedan od važnih ciljeva Međunarodnog kriminalističkog udruženja je prilagođavanje postojećih kriminalističkih metoda novim subjektima, ali i razvijanje drugih metoda koje će im pomoći u što boljem ostvarivanju njihove funkcije. Udruženje je platforma na kojoj se kriminalistika može razvijati i za potrebe drugih državnih tijela koja imaju javne ovlasti i sudjeluju u prekršajnom i kaznenom postupku kao što su primjerice inspeksijske službe, čuvari prirode, ali i za potrebe privatne zaštite i korporativne sigurnosti. U tom smislu su članovi Udruženja sudjelovali na nekoliko specijaliziranih seminara i radionica za stručnjake državnih tijela i privatnog sektora kako bi ukazali na mogućnosti pojedinih kriminalističkih metoda.

Za razvoj i unaprjeđenje kriminalistike važna je i njena pozicija u sustavu znanosti u pojedinoj zemlji. Iako bi kriminalistiku trebalo promatrati kao jedinstvenu znanstvenu disciplinu na međunarodnoj razini, u pojedinim zemljama tretira ju se kao samostalnu znanstvenu disciplinu u sustavu znanosti odnosno izučava se u skupini sa kaznenopravnim ili sigurnosnim znanstvenim disciplinama dok se ponegdje smatra samo strukom koja je u funkciji kaznenog prava. Takva situacija onemogućava ravnomjeran znanstveni razvoj kriminalistike.

Uzimajući u obzir spomenutu činjenicu da je kriminalistika u sustavu znanstvenih disciplina u pojedinim zemljama, što pokazuje da postoji i kvaliteta i kvantiteta argumenata koji je svrstavaju među znanstvene discipline, Udruženje ulaže dodatne napore kako bi se istaknuli argumenti koji dokazuju znanstvene temelje kriminalistike i stvorila osnova za jedinstven položaj kriminalistike na međunarodnoj razini. Osnivanjem Kriminalističke biblioteke i objavljivanjem triju knjiga (Kriminalistički intervju, Kazneno pravo za kriminaliste i Ubojstva u obitelji) u svojoj nakladi, Udruženje nastoji i sa konkretnim radovima doprinijeti povećanju znanstvenog i stručnog fundusa kriminalistike. Pri tome je potrebno uzeti u obzir dosadašnje rezultate, a ponajprije stručne i znanstvene radove iz područja kriminalistike. Biti će potrebno učiniti i dodatne pomake kroz povećanje broja i kvalitete znanstvenih istraživanja iz područja kriminalistike, povećanje broja znanstvenika koji se bave kriminalistikom, pokretanje stručnih i znanstvenih časopisa ili organizaciju stručnih skupova.

Promatramo li kriminalistiku u sustavu kaznenopravnih disciplina nalazimo da je ona nezaobilazni čimbenik u funkcioniranju kaznenopravnog sustava. Prisjetimo li se riječi Cessarea Beccaria kojima on upućuje kako nije presudna težina kazne već njena izvjesnost dolazimo do glavne uloge kriminalistike, a ona se, kao što znamo, očituje kroz otkrivanje kaznenih djela i počinitelja, razjašnjavanje okolnosti počinjenja kaznenog djela i pronalaženje odgovarajućih dokaza. Drugim riječima, ne otkrijemo li kazneno djelo i počinitelja, ne razjasnimo li dinamiku i okolnosti počinjenja kaznenog djela i ne pronađemo li valjane dokaze, nema izvjesnosti da će pravda biti provedena.

Promatramo li kriminalistiku u sustavu sigurnosnih znanstvenih disciplina nalazimo također njenu važnu ulogu. Na osnovi spoznaja koje kriminalistika ima o obilježjima prekršaja i kaznenih djela poput vremena i mjesta počinjenja, počinitelja, sredstava počinjenja ili žrtve stvaraju se temelji za razvoj prevencije kriminaliteta. Iskustva u izradi sigurnosnih analiza i sigurnosnih prosudbi osnova su za izradu kvalitetnih preventivnih aktivnosti i programa. Samo preventivne aktivnosti i programi koji se zasnivaju na tim temeljima mogu polučiti konkretne rezultate u pogledu povećanja razine sigurnosti u nekoj zajednici.

Kriminalistika počiva na multidisciplinarnim temeljima. Metode brojnih prirodnih, društvenih i tehničkih znanosti prilagođene su za potrebe kriminalističkog istraživanja i njima kriminalistika u značajnoj mjeri duguje svoju učinkovitost. Neke od tih metoda još su i danas u primjeni. Ipak, suvremeni način života, razvoj društva i tehnologije i brojni novi oblici ugroze društvenih vrijednosti postavljaju izazove pred kriminalistiku. Upravo okupljanjem stručnjaka drugih znanstvenih područja i grana Udruženje nastoji doprinijeti prilagodbi najnovijih znanstvenih dostignuća u svrhu kriminalističkog istraživanja, ali i razvoju potpuno novih metoda.

Važan doprinos razvoju kriminalistike dali su brojni praktičari koji su, suočavajući se svakodnevno s problemima, pronalazili rješenja koja su bila

produkt njihovog bogatog životnog i profesionalnog iskustva, ali i kreativnosti i inteligencije. Takva rješenja bismo željeli zabilježiti, a neka i pretočiti u opća pravila. Očekujemo da će tom cilju doprinijeti i pokretanje ovog časopisa, da ćemo postići ravnotežu u sadržajima teorijske i praktične kriminalistike i tako postati zanimljivi kriminalistima, ali i stručnjacima srodnih disciplina. Oko časopisa želimo okupiti stručnjake kriminaliste i stručnjake drugih specijalnosti koji će otvarati pitanja kriminalističke prakse, raspravljati o aktualnostima, novim metodama i teorijama.

U slijedećim koracima težimo stvoriti preduvjete za održavanje međunarodnog znanstvenog i stručnog skupa koji bi na godišnjoj razini postao središnji stručni događaj iz područja kriminalistike.

Ne treba zanemariti i ulogu Udruženja u međusobnom povezivanju stručnjaka na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Kroz komunikaciju i suradnju javljati će se nove ideje i inicijative koje mogu biti poticaj za nova dostignuća.

Ovim putem želio bih još jednom pozvati sve članove, ali i druge stručnjake da se priključe spomenutim projektima Udruženja, a pogotovo da prihvate ovaj časopis kao platformu kroz koju će moći izraziti svoja profesionalna stajališta. Vjerujemo da će dobar dio stručnjaka pronaći svoje interese kroz spomenute pravce djelovanja Udruženja, ali i da će doprinijeti i otvaranju novih područja.

Mirjana Kondor-Langer
dipl. kriminalist, vođa grupe za krvne delikte,
Policajska uprava zagrebačka, MUP RH

**NEKE RAZLIKE IZMEĐU POČINITELJA UBOJSTAVA U OBITELJI
S OBZIROM NA POČINITELJEVO SAMOUBOJSTVO
*POST DELICTUM***

Fenomenološki gledano, svi pojavni oblici kriminaliteta, a naročito teži modaliteti nasilja, posebno ubojstva i teška ubojstva s posebnim naglaskom na ona u obitelji imaju destruktivni utjecaj na socijalnu sredinu. S fenomenološke strane postoje različiti modaliteti ubojstava u obitelji dok se s etiološke strane može reći da na počinitelja ubojstava u obitelji djeluje više egzogenih i endogenih čimbenika. Stoga se u radu analiziraju neke razlike između počinitelja koji su nakon ubojstva u obitelji počinili samoubojstvo i onih koji nisu i to s obzirom na vrstu obiteljskog odnosa, sredstvo počinjenja samoubojstva, neke osobne i ekonomske karakteristike te utjecaj opojnih sredstava i bolesti počinitelja s ciljem da se utvrdi da li i po kojim karakteristikama se razlikuju počinitelji koji nakon ubojstva u obitelji čine samoubojstvo i onih koji to ne čine kako bi se u budućnosti i taj aspekt uzeo u obzir u promišljanjima oko prevencije obiteljskih ubojstava te kako počinitelji u slučajevima nemogućnosti sprječavanja takvih ubojstava svojim samoubojstvima ne bi izbjegli zasluženu kaznu.

Ključne riječi: obitelj, ubojstva u obitelji, počinitelj, samoubojstvo, prevencija.

1. UVOD

Za obitelj se svakako može reći da je primarna i najvažnija sredina svakog ljudskog bića. Obitelj bi trebala biti mjesto sigurnosti i izvor pozitivnih vrijednosti. Nažalost nisu sve obitelji takve. U svakoj obitelji prije ili kasnije, rijede ili češće dolazi do raznih nesuglasica i sukoba za koje bi se moglo reći

da su normala pojava. Međutim u pojedinim obiteljima nesuglasice i sukobi dobivaju destruktivniju dimenziju koja rezultira nasiljem u obitelji, a u najtežim slučajevima rezultira obiteljskim ubojstvima. Takvi događaji najčešće izazivaju uznemirenje građana, ali i osobitu pažnju medija.

U pojedinim slučajevima počinitelj osim što usmrćuje sebi bliske osobe usmrćuje i sebe. Etiološki gledano može se reći da na počinitelja ubojstva u obitelji djeluje više egzogenih i edogenih čimbenika. Na tom području do sada je provedeno niz istraživanja vezanih za različite aspekte ubojstva u obitelji, općenito, ali i za ubojstva u obitelji nakon kojih je uslijedilo samoubojstvo počinitelja. U Hrvatskoj znanstvenici su se (Kovčo, 1996; Dundović, 2005, Singer, 2005 i dr.; Pavliček, Milivojević Antoliš, Matijević 2012) bavili pojedinim aspektima kompleksnih odnosa u obitelji, dok su se inozemni znanstvenici (Liem and Roberts, 2009; Liem, de Veta, Koenraadta, 2010; Bridges and Lester, 2011; Liem, Catherine Barber, Markwalder, Killias, Nieuwbeerta; 2011) bavili i ubojstvima u obitelji nakon kojih je uslijedilo samoubojstvo počinitelja.

Naglasak u ovom članku stavljen je na utvrđivanje nekih razlika između počinitelja ubojstava u obitelji koji su nakon ubojstva počinili samoubojstvo i onih koji nisu s ciljem utvrđivanja da li i po kojim karakteristikama se razlikuju počinitelji koji nakon ubojstva u obitelji čine samoubojstvo i onih koji to ne čine kako bi se u budućnosti i taj aspekt uzeo u obzir u promišljanjima oko prevencije obiteljskih ubojstava.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak istraživanja činili su policijski spisi ubojstava i teških ubojstava u obitelji koja su počinjena na području Republike Hrvatske u razdoblju od 1.1.2005. do 31.12.2010. godine. Analizirano je ukupno 113 spisa koji se odnose na ubojstva i teška ubojstva u obitelji. Provedenim istraživanjem obuhvaćeno je ukupno 113 počinitelja i 128 žrtava obzirom da je u nekoliko događaja isti počinitelj usmrtno više žrtava.

Podatci iz spisa prikupljeni su uz pomoć posebno konstruiranog upitnika, a potom su statistički obrađeni u statističkom programu SPSS 16.0 te su po dovršenoj statističkoj obradi izrađene kontingencijske tablice koje su sažete i analizirane deskriptivnom metodom dok je statistička značajnost kod pojedinih ukrštenih varijabli mjerena Hi-kvadrat testom. Za potrebe provedenog istraživanja korištena je posljedna novelirana definicija obitelji iz čl. 89. st. 30. Kaznenog zakona iz 1997. godine po kojoj se članovi obitelji smatraju bračni i izvanbračni drug, bivši bračni i izvanbračni drug, rođak po krvi u ravnoj lozi, posvojenik i posvojitelj, rođak u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno i srodnik po tazbini do drugog stupnja zaključno. Ta definicija proširena je odnosima između djece jednog roditelja (polubraća i polusestre) kao i odnosima drugog roditelja prema djeci svojeg sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili izvanbračnog druga. Također

je za potrebe ovog istraživanja korištena definicija pojma izvanbračne zajednice iz Obiteljskog zakona iz 2003. godine po kojem se izvanbračnom zajednicom smatra životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete.

Na taj način prikupljene su specifične karakteristike počinitelja ubojstava i teških ubojstava u obitelji, a obzirom da je skoro 1/3 počinitelja nakon ubojstva u obitelji počinila samoubojstvo dodatno su analizirane neke razlike između počinitelja koji su nakon ubojstva u obitelji počinili samoubojstvo i onih koji nisu i to s obzirom na vrstu obiteljskog odnosa, sredstvo počinjenja samoubojstva, neke osobne i ekonomske karakteristike te utjecaj opojnih sredstava i bolesti počinitelja.

3. REZULTATI I RASPRAVA

3.1. Odnos počinitelja i žrtve

Najveći broj ubojstava u obitelji u analiziranom uzorku počinjen je na štetu bračnih drugova i rođaka po krvi u ravnoj lozi. Podatci su pokazali kako je od ukupno 10 izvanbračnih drugova koji su počinili ubojstvo u obitelji njih 40 % *post delictum* počinilo samoubojstvo. Također i kod bračnih drugova pronalazi se isti podatak odnosno od ukupno 45 bračnih drugova – počinitelja ubojstva u obitelji njih 40 % je počinilo samoubojstvo. Nadalje, kod počinitelja koji su sa žrtvom bili rođaci po krvi u ravnoj lozi (najveći broj obuhvaća odnose roditelj i dijete i obrnuto) vidljivo je kako od ukupno 41 počinitelja najveći broj njih odnosno 80,5 % *post delictum* nije počinilo samoubojstvo. Niti jedan od ukupno 6 počinitelja rođaka sa žrtvom u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno *post delictum* nije počinio samoubojstvo kao niti jedan od ukupno troje počinitelja srodnika po tazbini do drugog stupnja zaključno.

Iako se kod bivših bračnih i izvanbračnih drugova istraživanjem pronalaze male frekvencije vidljivo je kako je jedan bivši bračni drug – počinitelj nakon ubojstva počinio samoubojstvo te kako su od ukupno četiri bivša izvanbračna druga njih troje *post delictum* počinili samoubojstvo.

U odnosu između obiteljskog svojstva počinitelja prema žrtvi i počiniteljevog samoubojstva *post delictum* kao kriterijske varijable vidljivo je da postoji statistička značajnost ($\chi^2=17,635$, $df=9$, $p=,040$). Slično, u istraživanju (Bridges & Lester; 2011) provedenom u SAD-u pronađeno je da se od ukupnog broja slučajeva ubojstva praćenih samoubojstvom u 1 231 slučaju radilo o ubojstvu i samoubojstva između bračnih drugova dok je nakon toga slijedilo 330 ubojstava praćenih samoubojstvom između rođaka po krvi u ravnoj lozi (roditelja i djece i obratno). Isto tako nakon ubojstva supružnika česte su suicidalne ideje i neuspješni pokušaji samoubojstva (Dutton i Kerry; 1999).

Iz dobivenih rezultata moglo bi se zaključiti da ukoliko se ubojstvo u

obitelji počini između bračnih ili izvanbračnih supružnika, ali i između bivših bračnih i izvanbračnih supružnika postoji veća vjerojatnost da će počinitelj nakon počinjenog ubojstva počiniti samoubojstvo nego ukoliko se ubojstva čine između rođaka i srodnika. Jedan od razloga tome vjerojatno je povezan i sa počiniteljevom motivacijom vezanom za sam čin ubojstva kao što je primjerice ljubomora, strah od napuštanja, želja za brakorazvodom ili brakorazvod. Obzirom da je ukupan broj žrtava veći od broja počinitelja u tablici koja slijedi uzeto je samo jedno svojstvo počinitelja prema žrtvi.

Tablica 1.

Obiteljsko svojstvo počinitelja prema žrtvi u odnosu na počiniteljevo samoubojstvo *post delictum*

obiteljsko svojstvo počinitelja prema žrtvi		počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika		
		ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost
bračni drug	ap.	27	18	45	17,635	9	,040
	%	60%	40%	100%			
izvanbračni drug	ap.	6	4	10			
	%	60%	40%	100%			
bivši bračni drug	ap.	0	1	1			
	%	/	100%	100%			
bivši izvanbračni drug	ap.	1	3	4			
	%	25,0%	75,0%	100%			
rodak po krvi u ravnoj lozi	ap.	33	8	41			
	%	80,5%	19,5%	100%			
rodak u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno	ap.	6	0	6			
	%	100%	/	100%			
srodnik po tazbini do drugog stupnja zaključno	ap.	3	0	3			
	%	100%	/	100%			
posinak	ap.	0	1	1			
	%	/	100%	100%			
očuh	ap.	1	0	1			
	%	100%	/	100%			
polubrat	ap.	1	0	1			
	%	100%	/	100%			
ukupno	ap.	78	35	113			
	%	69,0%	31,0%	100%			

Ukoliko se kriterijska varijabla samoubojstvo počinitelja *post delictum* stavi u relaciju sa varijablom koja definira je li počinitelj i žrtva žive u zajedničkom kućanstvu vidljivo je kako je od 113 počinitelja njih 80 *tempore criminis* živjelo u zajedničkom kućanstvu sa žrtvom. Od njih 80 nešto više od 1/4 *post delictum* počinilo je samoubojstvo. Kod ostalih 33 počinitelja koji *tempore criminis* nisu živjeli u zajedničkom kućanstvu s žrtvom 39,4 % počinilo je samoubojstvo *post*

delictum. Relacija između zajedničkog života počinitelja i žrtve u istom kućanstvu i počiniteljevog samoubojstva *post delictum* kao kriterijske varijable ne pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=1,546$, $df=1$, $p=,214$).

3.2. Osobne karakteristike počinitelja

Pod osobnim karakteristikama počinitelja u ovom članku smatraju se spol i dob te obrazovanje počinitelja koji su promatrani u odnosu na počiniteljevo samoubojstvo *post delictum*.

Iz dobivenih rezultata istraživanja vidljivo je da je od ukupno 102 muška počinitelja kaznenog djela ubojstva u obitelji njih 32,4 % *post delictum* počinilo samoubojstvo dok je od 11 počiniteljica njih 18,2 % počinilo samoubojstvo. Relacija između počiniteljevog spol i samoubojstvo počinitelja *post delictum* kao kriterijske varijable ne pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=,933$, $df=1$, $p=,334$). Kako je u istraživanju daleko veći udio muških počinitelja ubojstava u obitelji bilo je i za očekivati da će oni nakon ubojstva više činiti samoubojstva. Usporedbom ubojstava praćenih samoubojstvima u 13 država SAD-a te Njemačkoj i Švicarskoj došlo se do sličnih rezultata. Naime, pretežan broj ubojstava nakon kojih je uslijedilo samoubojstvo u sve tri države bilo je ubojstvo između intimnih partera (sadašnji i bivši supružnici, djevojke i mladići), a počinitelji su većinom muškarci (Liem et al.; 2011). Hrvatski autori pronašli su kako je samoubojstvo u slučajevima ubojstva i pokušaja ubojstva u obitelji karakteristično za muške počinitelje (Pavliček, Milivojević Antoliš i Matijević; 2012; 930).

Ukoliko se kriterijska varijabla počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* stavi u odnos s počiniteljevom dobi vidljivo je da između tih varijabli nema statističke značajnosti ($\chi^2=6,149$, $df=6$, $p=,407$). Od počinitelja ubojstva u obitelji koji su *tempore criminis* bili maloljetni (od 14 do 18 godina) niti jedan od njih *post delictum* nije počinio samoubojstvo. Od ukupno 19 počinitelja koji su bili u dobi od 21 do 30 godina 21,1 % njih je počinio samoubojstvo. Kod počinitelja koji su *tempore criminis* bili u dobi od 31 do 40 godine (23 počinitelja) 27,7 % počinilo je samoubojstvo dok je od ukupno 21 počinitelja u dobi od 41 do 50 godina 1/3 njih počinilo samoubojstvo. Nadalje, počinitelji koji su bili u dobi od 51 do 60 godina (18 počinitelja) polovina njih je počinila samoubojstvo. Oni počinitelji koji su *tempore criminis* bili u dobi od 61 do 70 godina (14 počinitelja) njih 28,6 % počinilo je samoubojstvo, a kod počinitelja starijih od 71 godine (16 počinitelja) udio onih koji su *post delictum* počinili samoubojstvo iznosio je 37,5 %.

Generalno sagledavajući počiniteljevu dobi moglo bi se zaključiti kako povećanjem starosne dobi počinitelja dolazi do povećanja broja počinitelja koji nakon ubojstva čine samoubojstva što zapravo znači da počinitelji starije dobi češće nakon ubojstva u obitelji čine samoubojstvo.

Liem et al. (2011) pronašli su kako su počinitelji koji su počinili ubojstvo, a potom samoubojstvo većinom muškog spola, starosti između 25 i 64 godine. Počinitelji starije dobi češće čine samoubojstva (Chan, Beh and Broadhurst; 2010) što odgovara rezultatima ranijih studija vezanih za samoubojstva koje su pokazale kako se rizik činenja samoubojstva obično povećava s dobi (Cavan, 1927; Yap, 1958; Yip, 1995).

Razmatrajući počiniteljevo obrazovanje vidljivo je da je najveći broj počinitelja (70 počinitelja) završio srednju školu ili gimnaziju odnosno stekao srednju stručnu spremu. Od tog apsolutnog broja nešto više od 1/3 njih je nakon ubojstva u obitelji počinilo samoubojstvo. Nakon njih po brojnosti slijede počinitelji koji su završili osam razreda osnovne škole (25 počinitelja) od kojih je 20 % *post delictum* počinilo samoubojstvo. Nadalje, od 8 počinitelja koji nisu završili osnovnu školu 12,5 % počinilo je samoubojstvo dok je kod počinitelja koji su završili fakultet, visoku ili višu školu (5 počinitelja) njih dvoje počinilo samoubojstvo *post delictum*. Niti jedan od dvojice počinitelja koji su polazili, ali nisu završili fakultet, visoku ili višu školu nakon ubojstva u obitelji nije počinio samoubojstvo za razliku od ukupno tri počinitelja koji su završili školu za učenika u privredi gdje su sva trojica počinila samoubojstvo *post delictum*. Odnos između počiniteljevog obrazovanja i njegovog samoubojstva *post delictum* kao kriterijske varijable ne pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=10,818$, $df=5$, $p=,055$).

3.3. Ekonomske karakteristike počinitelja

U ovom poglavlju pod ekonomskim karakteristikama počinitelja uzete su u obzir varijable koje definiraju mjesto stanovanja, zaposlenje i imovinski status počinitelja u odnosu na počiniteljevo samoubojstvo *post delictum*.

Kada se kriterijska varijabla koja definira počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* stavi u odnos s mjestom stanovanja počinitelja, iako nema statističke značajnosti ($\chi^2=3,973$, $df=5$, $p=,553$), vidljivo je da je od ukupnog broja počinitelja (51 počinitelj) koji su živjeli na selu njih 33,3 % nakon ubojstva u obitelji počinilo samoubojstvo. Nadalje od 19 počinitelja koji su živjeli u gradu njih 36,8 % počinilo je samoubojstvo dok je od po 18 počinitelja koji su živjeli u gradu Zagrebu i u mjestu koje je sjedište županije 11,4 % odnosno 27,8 % nakon ubojstva u obitelji počinilo samoubojstvo. Od 6 počinitelja koji su živjeli u mjestu koje je sjedište općine samo jedan je počinio samoubojstvo.

Razmatrajući počiniteljevo zaposlenje u odnosu s počiniteljevim samoubojstvom *post delictum* kao kriterijskom varijablom vidljiva je statistička značajnost ($\chi^2=19,342$, $df=4$, $p=,001$). Naime, od ukupno 38 počinitelja koji su *tempore criminis* bili u mirovini njih 36,8 % počinilo je samoubojstvo za razliku od 44 počinitelja koja su bila nezaposlena gdje je vidljivo da je samo 13,6 % njih počinilo samoubojstvo. Nadalje od ukupno 21 počinitelja koji su u vrijeme

ubojstva u obitelji bili u radnom odnosu udio onih koji su počinili samoubojstvo iznosio je 42,9 % dok niti jedan počinitelj koji je povremeno ili sezonski bio zaposlen nije nakon ubojstva u obitelji počinio samoubojstvo (ukupno 3 počinitelja). Ovdje treba napomenuti da se u 7 analiziranih predmeta ne pronalazi podatak je li počinitelj *tempore criminis* bio zaposlen međutim kod tih počinitelja vidljivo je da je njih 6 *post delictum* počinilo samoubojstvo.

Tablica 2.

Zaposlenje u odnosu na samoubojstvo počinitelja *post delictum*

zaposlenje	počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika		
	ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost
nema podataka	ap.	1	6	19,342	4	,001
	%	14,3%	85,7%			
nije zaposlen	ap.	38	6			
	%	86,4%	13,6%			
zaposlen	ap.	12	9			
	%	57,1%	42,9%			
povremeno/sezonski	ap.	3	0			
	%	100%	/			
umirovljenik	ap.	24	14			
	%	63,2%	36,8%			
ukupno	ap.	78	35			
	%	69,0%	31,0%			

Nadalje, imovno stanje najvećeg broja počinitelja *tempore criminis* bilo je dobro (49 počinitelja) nakon čega po pitanju imovnog stanja slijede počinitelji koji nisu bili zaposleni (44 počinitelja). Kod počinitelja čije je imovno stanje bilo dobro njih skoro polovica *post delictum* počinila je samoubojstvo dok je udio nezaposlenih počinitelja koji su počinili samoubojstvo nakon ubojstva u obitelji iznosio 13,6 %. Počinitelja koji su bili lošeg imovnog stanja u vrijeme ubojstva u obitelji bilo je 15 od kojih je 13,3 % počinilo samoubojstvo. Za 5 počinitelja u analiziranim predmetima ne pronalazi se podatak o imovnom stanju međutim vidljivo je kako je njih četvero *post delictum* počinilo samoubojstvo. Kriterijska varijabla počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* u relaciji sa varijablom koja definira počiniteljevo imovno stanje pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=19,832$, $df=3$, $p=,000$).

Tablica 3.
Imovno stanje počinitelja u odnosu na samoubojstvo *post delictum*

imovno stanje počinitelja		počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika		
		ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost
nema podataka	ap.	1	4	5	19,832	3	,000
	%	20%	80%	100%			
ne zaposlen	ap.	38	6	44			
	%	86,40%	13,6%	100%			
loše	ap.	13	2	15			
	%	86,7%	13,3%	100%			
dobro	ap.	26	23	49			
	%	53,1%	46,9%	100%			
ukupno	ap.	78	35	113			
	%	69,0%	31,0%	100%			

Virkkunen (1974) je istražio socijalne faktore uspoređujući različite regije Finske očekujući da će u zabačenim područjima pronaći iznad prosječnu prevalenciju ubojstava/samoubojstava međutim nije dobio takve rezultate. Nasuprot njemu, Katz (1988) je naveo kako je za počinitelje ubojstava koji pripadaju višem sloju više vjerojatno da će masovnije činiti samoubojstva nakon počinjenog ubojstva. Za razliku od njih Barraclough i Harris' (2002) u svojoj studiji slučajeva ubojstva pa samoubojstva u Engleskoj i Walesu između 1988. i 1992. godine ukazali su kako su ubojstva pa samoubojstva tipična za muške osobe nižih socijalnih slojeva u kojima su žrtve žena i djeca. Diem & Pizarro (2010) navode kako je socio -ekonomski status počinitelja, ali i žrtava kaznenih djela jedan od važnih čimbenika koji utječu na broj ubojstava u obitelji. Ovo istraživanje je pokazalo kako je od ukupnog broja počinitelja koji su nakon ubojstva u obitelji počinili samoubojstvo relativno najveći broj onih koji su bili u mirovini i koji su bili zaposleni te onih koji su bili dobrog imovnog stanja što bi zapravo značilo da nezaposlenost i loše imovno stanje počinitelja nije od presudne važnosti za činjenje samoubojstava.

3.4. Utjecaj opojnih sredstava i počiniteljevo zdravlje

Od ukupno 113 počinitelja u analiziranim predmetima najveći broj njih odnosno 67 počinitelja nije bilo sklono konzumiranju alkohola. Od tih počinitelja 31,3 % počinilo je samoubojstvo *post delictum*. Nakon počinitelja koji nisu

skloni konzumiranju alkohola po brojnosti slijede počinitelji koji prekomjerno konzumiraju alkohol (20 počinitelja) te počinitelji koji povremeno konzumiraju alkohol (14 počinitelja). Počinitelja koji su ovisni o alkoholu u uzorku je bilo deset. Za potrebe istraživanja povremena konzumacija alkohola počinitelja definirana je kao povremena konzumacija velikih količina alkoholnih pića.

Podatci su pokazali kako je od ukupnog broja počinitelja koji prekomjerno konzumiraju alkohol njih 20 % počinilo samoubojstvo dok je udio počinitelja koji su počinili samoubojstvo u ukupnom broju počinitelja ovisnih o alkoholnim pićima iznosio 30 %. Od 14 počinitelja koji su povremeno konzumirali alkohol 42,9 % počinilo je samoubojstvo. U dva analizirana predmeta ne pronalazi se podatak o počiniteljevoj sklonosti konzumiranju alkohola međutim u tim slučajevima jedan počinitelj je *post delictum* počinio samoubojstvo, a drugi nije. Počiniteljeva sklonost konzumiranju alkohola u odnosu na kriterijsku varijablu počiniteljevog samoubojstva *post delictum* ne pokazuje statističku značajnost ($\chi^2 = 2,399$, $df = 4$, $p = ,663$).

Dundović (2008) je u svojem istraživanju pronašao da nakon počinjenja ubojstva intimnog partnera najveći udio počinitelja (91,7 %) nije pokušao samoubojstvo dok su samoubojstvo najčešće pokušavali počinitelji koji su ovisni o alkoholu (11,1 %), oni koji ne piju prekomjerno (9,2 %), a najrjeđe oni koji prekomjerno piju.

Tablica 4.

Utjecaj opojnih sredstava na počinitelja *tempore criminis* u odnosu na samoubojstvo *post delictum*

utjecaj opojnih sredstava na počinitelja <i>tempore criminis</i>		počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika		
		ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost
nema podataka	ap.	16	17	33	13,353	4	,010
	%	48,5%	51,5%	100%			
triježan	ap.	34	15	49			
	%	69,4%	30,6%	100%			
pod utjecajem alkohola	ap.	23	3	26			
	%	88,5%	11,5%	100%			
pod utjecajem droge	ap.	2	0	2			
	%	100,0%	/	100%			
pod utjecajem lijekova	ap.	3	0	3			
	%	100,0%	/	100%			
ukupno	ap.	78	35	113			
	%	69,0%	31,0%	100%			

Od ukupno 49 počinitelja koji su u vrijeme počinjenja djela bili trijezni njih 30,6 % je nakon ubojstva u obitelji počinilo samoubojstvo. Za razliku od njih 26 počinitelja koji su u vrijeme ubojstva u obitelji bili pod utjecajem alkohola svega 11,5 % njih počinilo je samoubojstvo. Niti jedan počinitelj od počinitelja koji su u vrijeme ubojstva u obitelji bili pod utjecajem lijekova ili opojnih droga nije počinio samoubojstvo. Ovdje treba uzeti u obzir da kod 33 počinitelja nije bio poznat podatak da li su u vrijeme ubojstva u obitelji bili pod utjecajem opojnih sredstava međutim vidljivo je da je 51,5 % tih počinitelja počinilo samoubojstvo nakon ubojstva u obitelji. Varijabla koja definira utjecaj opojnih sredstava na počinitelja *tempore criminis* u odnosu sa kriterijskom varijablom samoubojstvo počinitelja *post delictum* pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=13,353$, $df=4$, $p=,010$). Iz dobivenih podataka moglo bi se zaključiti kako alkohol *tempore criminis* nije odlučan čimbenik kod činjenja samoubojstva nakon ubojstva u obitelji jer je daleko veći broj trijeznih počinitelja činilo samoubojstvo nego počinitelja koji su *tempore criminis* bili pod utjecajem alkohola.

Iz podataka koji su dobiveni provedenim istraživanjem vidljivo je kako od ukupno 113 počinitelja 97 počinitelja nije bilo ovisno o alkoholu i opojnim drogama. Nadalje, od ukupnog broja počinitelja koji nisu bili ovisni o alkoholu i opojnim drogama njih 30,9 % *post delictum* počinilo je samoubojstvo. Od ukupnog broja počinitelja njih 7 nije se ranije liječilo od ovisnosti i jedan od njih je *post delictum* počinio samoubojstvo. Od pet počinitelja koju su se liječili od ovisnosti o alkoholu tri su počinila samoubojstvo nakon ubojstva u obitelji dok od ukupno dva počinitelja koja su se liječila od ovisnosti o opojnim sredstvima niti jedan nije počinio samoubojstvo *post delictum*.

Kod dva počinitelja ubojstva u obitelji u analiziranim predmetima ne pronalazi se podatak o njihovoj ranijoj liječenosti, ali iz dobivenih podataka vidljivo je kako je jedan počinio samoubojstvo, a drugi nije. Varijabla koja definira počiniteljevu raniju liječenost od ovisnost u odnosu na varijablu koja definira počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* ne pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=4,118$, $df=4$, $p=,380$).

U analiziranim predmetima od ukupnog broja počinitelja najveći broj njih odnosno 91 počinitelj nije bolovao od neke kronične bolesti. Kod tih počinitelja vidljivo je da je nešto više od 1/4 počinitelja nakon ubojstva u obitelji počinilo samoubojstvo. Od 21 počinitelja koji nisu bolovali od neke kronične bolesti udio počinitelja koji su *post delictum* počinili samoubojstvo iznosio je 42,9 %. Odnos između varijable koja definira počiniteljeve kronične bolesti i kriterijske varijable počiniteljevog samoubojstva *post delictum* ne pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=4,137$, $df=2$, $p=,126$).

Nadalje, varijabla koja definira počiniteljev psihički status u odnosu sa varijablom koja definira počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* pokazuje statističku značajnost ($\chi^2=12,238$, $df=4$, $p=,016$). Iz dobivenih rezultata vidljivo je kako je od ukupnog broja počinitelja najveći broj bio neupadljivog psihičkog

statusa (75 počinitelja). Kod tih 17 počinitelja udio onih koji su nakon ubojstva u obitelji počinili samoubojstvo iznosio je 40 %. Počinitelja koji su bolovali od neke duševne smetnje u uzorku je bilo 35 od koji je 11,4 % počinilo samoubojstvo *post delictum*. Po jedan počinitelj u ukupnom uzorku počinitelja ubojstava u obitelji bio je zaostao ili zaostao i bolestan te niti jedan od tih počinitelja *post delictum* nije počinio samoubojstvo. Za jednog počinitelja u analiziranim predmetima nije pronađen podatak o njegovom psihičkom statusu međutim vidljivo je kako je taj počinitelj *post delictum* počinio samoubojstvo.

Tablica 5.

Počiniteljev psihički status u odnosu na samoubojstvo *post delictum*

psihički status	počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika		
	ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost
nema podataka	ap.	0	1	12,238	4	,016
	%	/	100%			
neupadljiv	ap.	45	30			
	%	60,0%	40,0%			
zaostao	ap.	1	0			
	%	100%	/			
bolestan	ap.	31	4			
	%	88,6%	11,4%			
zaostao i bolestan	ap.	1	0			
	%	100%	/			
ukupno	ap.	78	35			
	%	69,0%	31,0%			

Ukoliko se varijabla koja definira raniju počiniteljevu liječenost zbog duševnih smetnji stavi u relaciju s varijablom koja definira počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* kao kriterijskom varijablom vidljiva je statistička značajnost ($\chi^2=9,161$, $df=2$, $p=,010$). Kako je već ranije rečeno najveći broj počinitelja u analiziranom uzorku nije bolovao od neke duševne smetnje. Od 76 počinitelja neupadljivog psihičkog statusa među koje je ubrojen i jedan počinitelj koji je bio zaostao vidljivo je kako je udio počinitelja koji su *post delictum* počinili samoubojstvo iznosio 39,5 %. Kod 35 počinitelja koji su bolovali od neke duševne smetnje pronađeno je kako su svi ranije liječeni dok je udio onih koji su *post delictum* počinili samoubojstvo iznosio 11,4 %.

U dva analizirana slučaja ne pronalazi se podatak je li počinitelj ranije liječen zbog duševne smetnje međutim vidljiv je podatak kako je jedan od tih počinitelja *post delictum* počinio samoubojstvo, a drugi nije.

Inozemni znanstvenici navode da iako kod velikog udjela počinitelja ubojstava nije dijagnosticirana duševna bolest ona je znatno češća kod počinitelja ubojstava nego kod počinitelja drugih kaznenih djela ili općenito u populaciji (Hiroeh, Appleby, Mortensen, & Dunn, 2001; Schanda et al., 2004; Shaw et al., 2006).

Tablica 6.

Ranija počiniteljeva liječenost zbog duševnih smetnji u odnosu na samoubojstvo *post delictum*

počinitelj je ranije liječen zbog duševnih smetnji	počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika			
	ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost	
nema podataka	ap.	1	1	9,161	2	,010	
	%	50%	50%				100%
nije bolovao od duševnih smetnji	ap.	46	30				76
	%	60,5%	39,5%				100%
liječen	ap.	31	4				35
	%	88,6%	11,4%				100%
ukupno	ap.	78	35				113
	%	69,0%	31,0%				100%

Iako je provedenim istraživanjem pronađeno da je relativno veliki udio počinitelja ubojstava u obitelji (1/3 počinitelja) bolovala od nekog oblika duševne smetnje iz dobivenih rezultata može se zaključiti da ta smetnja nije imala značajnog utjecaja na počiniteljevo činjeno samoubojstvo nakon ubojstva u obitelji. Takav zaključak potkrepljuje i činjenica da je svega 12,9 % počinitelja liječenih zbog neke duševne smetnje počinilo samoubojstvo za razliku od 85,7 % počinitelja koji su počinili samoubojstvo, a nisu bolovali od duševne smetnje.

3.5. Sredstvo počinjenja ubojstva i počiniteljevo samoubojstvo *post delictum*

Najveći broj počinitelja iz uzorka istraživanja ubojstvo u obitelji počinilo je uporabom vatrenog oružja (34,5 %), potom uporabom hladnog oružja ili oruđa (30,2 %) zatim nekim tupotvrdim predmetom (15 %) i fizičkom snagom (rukama ili rukama i nogama) (13,3 %). Ostali relativni udjeli sredstva izvršenja otpadaju na sredstva čije su relativne frekvencije vrlo male. Ukoliko se kriterijska varijabla koja definira počiniteljevo samoubojstvo *post delictum* stavi u odnos s sredstvom počinjenja ubojstva u obitelji vidljiva je statistička značajnost ($\chi^2=38,759$, $df=10$,

$p=,000$). Naime, kod počinitelja koji su ubojstvo počinili vatrenim oružjem njih 64,1 % nakon počinjenja ubojstva u obitelji počinilo je samoubojstvo. Kod počinitelja koji su počinili ubojstvo hladnim oružjem njih 14,7 % je počinilo samoubojstvo, dok je kod počinitelja koji su ubojstvo u obitelji počinili uporabom fizičke snage dvoje počinitelja počinilo samoubojstvo. Od počinitelja koji su ubojstvo počinili tupotvrdim predmetom samo je jedan počinio samoubojstvo. Treba napomenuti kako u uzorku istraživanja kod jednog počinitelja nije poznato sredstvo kojim je počinio ubojstvo, ali je poznato da je nakon njega počinio samoubojstvo. Obzirom da je u pojedinim predmetima ubijeno više osoba zbog čega je ukupan broj žrtava veći od broja počinitelja, u tablici koja slijedi, uzeto je u obzir sredstvo kojim je ubijena jedna od žrtava.

Tablica 7.

Sredstvo s kojim je počinjeno ubojstvo u obitelji u odnosu na samoubojstvo počinitelja *post delictum*

sredstvo kojim je počinjeno ubojstvo u obitelji	počinitelj je nakon ubojstva počinio samoubojstvo		ukupno	statistika			
	ne	da		χ^2	df (stupnjevi slobode)	značajnost	
nema podataka	ap.	0	1	38,759	10	,000	
	%	/	100%				100%
rukama	ap.	11	2				13
	%	84,6%	15,4%				100%
rukama i nogama	ap.	2	0				2
	%	100%	/				100%
tupotvrdim predmetom	ap.	16	1				17
	%	94,1%	5,9%				100%
hladnim oružjem	ap.	29	5				34
	%	85,3%	14,7%				100%
vatrenim oružjem	ap.	14	25				39
	%	35,9%	64,1%				100%
eksplozivnom napravom	ap.	0	1				1
	%	/	100%				100%
kabelom od glačala	ap.	1	0				1
	%	100%	/				100%
polio žrtvu lakozapaljivom tekućinom i zapalio	ap.	3	0	3			
	%	100%	/	100%			
konopom	ap.	1	0	1			
	%	100%	/	100%			
heroinom	ap.	1	0	1			
	%	100%	/	100%			
ukupno	ap.	78	35	113			
	%	69,0%	31,0%	100%			

Ukoliko se nakon počinjenja kaznenog djela ubojstva u obitelji promatra koliko je počinitelja počinilo samoubojstvo vidljivo je da je od ukupno 113 počinitelja njih 35 počinilo samoubojstvo. U ukupnom broju počinitelja koji su počinili samoubojstvo nakon počinjenja ubojstva u obitelji relativno je najveći udio onih koji su ga počinili vatrenim oružjem, 71,4 %, nakon čega slijede po dva počinitelja koja su ga počinila hladnim oružjem, odnosno eksplozivnim sredstvom te vješanjem.

Od sredstava kojim su ostali počinitelji počinili samoubojstvo u po jednom slučaju javlja se kombinacija alkohola i tableta, otrov, plin koji je zapaljen otvorenim plamenom i bacanje s visine. Niti jedan počinitelj nije počinio samoubojstvo nekim tupočvrdom predmetom, dok se u dva slučaja u kojima se kao sredstvo samoubojstva pojavljuje hladno oružje ili oruđe koristio nož.

Ovdje je važno naglasiti kako je od ukupno 39 počinitelja koji su ubojstvo u obitelji počinili uporabom vatrenog oružja njih 24 *post delictum* vatrenim oružjem počinili samoubojstvo. Ukoliko se sredstvo kojim je počinjeno ubojstvo u obitelji stavi u odnos s vrstom sredstva s kojim je počinjeno samoubojstvo *post delictum* vidljiva je statistička značajnost ($\chi^2=2,370$, $df=80$, $p=,000$). Nadalje, istraživanjem se pronalazi kako su 32 počinitelja vatreno oružje kojim su počinili ubojstvo u obitelji posjedovali ilegalno, jedan počinitelj je za počinjenje koristio tuđe oružje, dok je 6 počinitelja vatreno oružje posjedovalo legalno.

Pavliček i dr. (2014; 106) pronašli su kako među počiniteljima koji su nakon počinjenja kaznenog djela ubojstva u obitelji pokušali ili počinili samoubojstvo, najveći broj njih (15,3 %) samoubojstvo pokušao ili počinio vatrenim oružjem, a potom hladnim oružjem (5,5 %).

4. ZAKLJUČAK

Ubojstvom u obitelji počinitelj ne usmrćuje bilo koju osobu nego sebi blisku osobu. Kao što je već rečeno u uvodnom dijelu na počinitelja svakog kaznenog djela pa tako i počinitelja ubojstva u obitelji djeluje više egzogenih i endogenih čimbenika. Takvi čimbenici djeluju i na počinitelja samoubojstva koji znaju biti „popratna pojava“ svih ubojstava pa tako i ubojstava u obitelji.

Ovdje se može postaviti pitanje koje su to razlike između počinitelja ubojstava u obitelji koji *post delictum* čine samoubojstvo i onih koji to ne čine. To pitanje vrlo je važno ne samo u smislu pokušaja preveniranja samoubojstava nakon ubojstava već i u smislu same prevencije ubojstava u obitelji.

Kako su ubojstva u obitelji multikauzalna pojava tako su i samoubojstva počinitelja *post delictum* multikauzalna pojava. Stoga su u istraživanju koje je prikazano u ovom radu obuhvaćene samo neke razlike između počinitelja ubojstava u obitelji s obzirom na počiniteljevo samoubojstvo *post delictum*. Iz dobivenih rezultata vidljivi su pojedini rizični čimbenici koji mogu upućivati na

to da će počinitelj *post delictum* počiniti samoubojstvo. Uz to dobiveni rezultati istraživanja pokazali su kako neki čimbenici koji se možda smatraju ili su se smatrali da utječu ili pridonose počiniteljevoj odluci da počinii samoubojstvo nisu od velike važnosti za činjenje samoubojstava *post delictum*.

Iako je najveći broj ubojstava u obitelji počinjen između bračnih drugova i rođaka po krvi u ravnoj lozi iz dobivenih rezultata istraživanja vidljivo je da ukoliko se ubojstvo u obitelji počinii između bračnih ili izvanbračnih supružnika, ali i između bivših bračnih i izvanbračnih supružnika postoji veća vjerojatnost da će počinitelj nakon počinjenog ubojstva počinii samoubojstvo nego ukoliko se ubojstva čine između rođaka i srodnika. Jedan od razloga tome vjerojatno je povezan i sa počiniteljevom motivacijom vezanom za sam čin ubojstva kao što je primjerice ljubomora, strah od napuštanja, želja za brakorazvodom ili brakorazvod.

Kao što su pokazala inozemna istraživanja (Liem et al.; 2011; Chan, Beh and Broadhurst; 2010; Cavan, 1927; Yap, 1958; Yip, 1995) i ovo istraživanje je pokazalo ukoliko se generalno sagleda počiniteljeva dobi moglo bi se zaključiti kako povećanjem starosne dobi počinitelja dolazi do povećanja broja počinitelja koji nakon ubojstva čine samoubojstva što zapravo znači da počinitelji starije dobi češće nakon ubojstva u obitelji čine samoubojstvo. Nadalje, istraživanje je pokazalo kako je od ukupnog broja počinitelja koji su nakon ubojstva u obitelji počinili samoubojstvo relativno najveći broj onih koji su bili u mirovini i koji su bili zaposleni te onih koji su bili dobrog imovnog stanja što bi zapravo značilo da nezaposlenost i loše imovno stanje počinitelja nije od presudne važnosti za činjenje samoubojstava. Podatak da je od ukupno 113 počinitelja 1/3 počinitelja u vrijeme ubojstva bila u mirovini te da je od te 1/3 počinitelja njih 36,8 % počinilo samoubojstvo *post delictum* mogao bi se povezati sa ranije iznesenim rezultatom da počinitelji starije dobi češće nakon ubojstva u obitelji čine samoubojstvo.

Iako bi netko možda zaključio kako je alkohol jedan od važnih čimbenika koji utječe na počinitelja da *post delictum* počinii samoubojstvo provedeno istraživanje je pokazalo suprotne rezultate. Naime, od svih počinitelja koji su *post delictum* počinili samoubojstvo udio onih koji su bili pod utjecajem alkohola iznosio je 8,6 %.

Interesantni podatci se pronalaze prilikom analize počiniteljevog psihičkog statusa. Iako je provedenim istraživanjem pronađeno da je relativno veliki udio počinitelja ubojstava u obitelji (1/3 počinitelja) bolovala od nekog oblika duševne smetnje iz dobivenih rezultata može se zaključiti da ta smetnja nije imala značajnog utjecaja na počiniteljevo činjenje samoubojstva nakon ubojstva u obitelji. Takav zaključak potkrepljuje i činjenica da je svega 12,9 % počinitelja liječenih zbog neke duševne smetnje počinilo samoubojstvo za razliku od 85,7 % počinitelja koji su počinili samoubojstvo, a nisu bolovali od duševne smetnje.

Vrlo bitan rizični čimbenik kod ubojstava u obitelji, ali i kod samoubojstava počinitelja *post delictum* je ilegalno posjedovanje vatrenog oružja. Naime, najveći

broj počinitelja svoje bliske osobe usmrćivao je uporabom vatrenog oružja te je najveći broj tih počinitelja nakon ubojstva u obitelji činio samoubojstvo. Vrlo bitno je za naglasiti kako je od ukupno 39 počinitelja koji su ubojstvo u obitelji počinili uporabom vatrenog oružja njih 24 od ukupno 35 počinitelja koji su počinili samoubojstvo *post delictum* samoubojstvo počinilo vatrenim oružjem. Isto tako 32 počinitelja vatreno oružje je posjedovalo ilegalno. Stoga, bi se moglo zaključiti kako je ovo istraživanje pokazalo kako posjedovanje, pogotovo ilegalnog, vatrenog oružja predstavlja određeni rizik kod ubojstava u obitelji, općenito, ali i veliku vjerojatnost da će počinitelj nakon ubojstva u obitelji počiniti samoubojstvo. U budućnosti potrebno je i dalje poduzimati prikladne mjere i radnje u cilju suzbijanja dostupnosti, nabavke i posjedovanja vatrenog oružja općenito, a pogotovo ilegalnog vatrenog oružja.

Vežano za rezultate provedenog istraživanja treba navesti i jedan ograničavajući faktor koji je vezan uz činjenicu da kod pojedinih analiziranih varijabli zbog nedovoljno detaljnog prikupljanja anamnestičkih podataka o počinitelju tijekom kriminalističkih istraživanja, ali i tijekom kaznenog postupka nisu bili dostupni svi podatci za analizu.

Međutim, provedeno istraživanje pokazalo je kako pojedini analizirani čimbenici predstavljaju neke od rizičnih čimbenika koji ukazuju da bi nakon ubojstva u obitelji počinitelj mogao počiniti samoubojstvo. U budućnosti trebala bi se posvetiti veća pozornost fenomenu samoubojstva počinitelja ubojstava u obitelji *post delictum* kroz detaljnije analize i istraživanja. Isto vrijedi i za analize i istraživanja uzroka ubojstava u obitelji kako bi se izradili adekvatni, individualni, preventivni programi u koje ne bi bile uključene samo rizične obitelji već i sva nadležna državna tijela. Na taj način bile bi veće mogućnosti sprječavanja ubojstva u obitelji, ali i samoubojstva počinitelja *post delictum*.

LITERATURA

1. Barraclough, B., Hariss, EC. (2002), Suicide Preceded by Murder: the Epidemiology of Homicide – Suicide in England and Wales 1988 – 92, *Psychological Medicine*, 32:577-84.
2. Bridges, F. S., Lester, D. (2011), Homicide-suicide in the United States, 1968 – 1975, *Forensic Science International*, 206, str. 185-189.
3. Cavan, R. (1927), *Suicide*. New York: Russell & Russell.
4. Chan, A.C.Y, Beh, P.S.L. and Broadhurst, R.G. (2010), To Flee or Not: Postkilling Responses Among Intimate Partner Homicide Offenders in Hong Kong, *Homicide Studies*, 14(4), str. 400-418.
5. Diem, C., Pizarro, J. (2010), Social Structure and Family Homicides, *Jurnal for Family Violence* (25), str. 521 – 532.
6. Dundović, D. (2008), Ubojstva intimnih partnera i alkohol, *Hrvatski*

ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1, str. 177 - 203.

7. Dutton, D. G., Kerry, G. (1999), Modus operandi and personality disorder in incarcerated spousal killers, *International Journal of Law and Psychiatry*, 22, 287 - 299.
8. Hiroeh, U., Appleby, L., Mortensen, P. B., & Dunn, G. (2001), Death by homicide, suicide, and other unnatural causes in people with mental illness: A population-based study. *Lancet*, 358, 2110-2112.
9. Katz, J. (1988), *Seductions of Crime, Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*, USA, BasicBooks.
10. *Kazneni zakon Republike Hrvatske*, (Narodne novine br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08).
11. Kovčo, I. (1996), Neke karakteristike ubojstava intimnih partnera u Hrvatskoj, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 3 (1) str. 111 - 126.
12. Liem, M., Barber, C., Markwalder, N., Killas, M., Nieuwebeerta, P. (2011), Homicide-suicide and other violent deaths: An international comparison, *Forensic Science International*, 207, str. 70-76.
13. Liem, M., de Veta, R., Koenraadta, F. (2010), Filicide followed by parasuicide: A comparison of suicidal and non-suicidal child homicide, *Child Abuse & Neglect* 34, str. 558-562.
14. Liem, M., and Roberts, D., W. (2009), Intimate Partner Homicide by Presence or Absence of a Self-Destructive Act. *Homicide Studies*, 13(4), str. 339–354.
15. Liem, M.C.A. & Koenraadt, F., (2007), Homicide – suicide in the Netherlands: A Study of newspaper reports, 1992 – 2005, *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 18(4), 482 – 493.
16. *Obiteljski zakon*, (Narodne novine, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11).
17. Pavliček, J., Milivojević Antoliš, L., Matijević, A. (2012), Neke rodne karakteristike počinitelja ubojstava i pokušaja ubojstava u obitelji, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 19(2), str. 917 – 934.
18. Pavliček i dr. (2014), *Ubojstva u obitelji*, Međunarodno kriminalističko udruženje, Zagreb.
19. Shaw, J., Hunt, I. M., Flynn, S., Meehan, J., Robinson, J., Bickley, H., et al. (2006), Rates of mental disorder in people convicted of homicide: National clinical survey. *British Journal of Psychiatry*, 188, str. 143-147.
20. Schanda, H., Knecht, G., Schreinzer, D., Stompe, T., Ortwein-Swoboda, G., & Waldhoer, T. (2004), Homicide and major mental disorders: A 25-year study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110, str. 98-107.
21. Singer, M. i dr. (2005), *Kriminologija delikata nasilja*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.

22. Virkkunen, M. (1974), Suicide Linked to Homicide, *Psychiatric Quarterly* 48:276-82.
23. Yap, P. M. (1958), *Suicide in Hong Kong*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
24. Yip, S. F. (1995), *Suicides in Hong Kong 1981-1994* (Research Report Serial No. 94), Hong Kong: University of Hong Kong.

UDK 351.75

HRVOJE FILIPOVIĆ

Visoka policijska škola, MUP RH

SUMMARY

SOME DIFFERENCES BETWEEN PERPETRATORS OF MURDER OF FAMILY MEMBERS CONSIDERING PERPETRATORS SUICIDE POST DELICTUM

From the phenomenological point of view, all forms of crime, especially the more serious forms of violence, such as murder and aggravated murder, especially those of family members have a destructive effect on the social environment. Phenomenological speaking there are different modalities of murders of family members while from the etiological point of view it can be said that there are numerous exogenous and endogenous factors affecting the perpetrator of a murder in the family. This paper shows some differences between perpetrators who committed suicide after committing murder in the family and those who did not; this is done regarding to the type of family relationship, used means, some personal and economic characteristics, the use of intoxicating substances and medical conditions of perpetrators in order to determine whether and by which characteristics perpetrators who commit suicide differ from those who do not. In the future, this aspect should be taken into consideration for the prevention of murders of family members, and also in order to prevent perpetrators from committing murder of family members and then suicide thus avoiding deserved punishment.

Key words: family, murders of family members, perpetrator, suicide, prevention.

Kolizija prekršaja protiv javnog reda i mira, tučnjava, svađa i vika s drskim i nepristojnim načinom vrijeđanja građana kojima se narušava njihov mir

Autor se u prvome dijelu rada kritički osvrće na čl. 6. i 13. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira u kojima je normiranost zakonskih opisa nejasna što konačno dovodi do različite klasifikacije događaja. Novčana kazna kao prekršajnoppravna sankcija nije adekvatna i pitanje je njezine svrhovitosti za počinitelje prekršaja iz čl. 6. i 13. U drugome dijelu rada autor na odabranim slučajevima iz sudske prakse kritički ocjenjuje utvrđivanje odgovornosti počinitelja. Osim normativne analize provedeno je i istraživanje na uzorku koji je obuhvatio 40 predmeta i 60 počinitelja iz čl. 6. i 121 predmet i 159 počinitelja iz čl. 13. na kojem su izvršene kriminološke i kriminogene analize. Analize su provedene i za uhićenje kao mjeru osiguranja nazočnosti okrivljenika u prekršajnom postupku, te za predložene i izrečene prekršajnoppravne sankcije s ciljem utvrđivanja svih razlika između čl. 6. i 13.

Ključne riječi: drsko ponašanje, tučnjava, tjelesni napad, svađa, vika, javni red i mir, kazna, javno mjesto, prekršaji

UVOD

Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira (u nastavku: ZpPJM)¹ donesen je još 1977., a izmijenjen je 1990. (izbrisani su čl. 3., čl. 24., čl. 25., čl. 31.) i 1994. (uvedene su kazne u DEM), pa je s obzirom na tu činjenicu u mnogome zastario i ne prati suvremene trendove. Upravo radi toga, cilj ovog

¹ Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira ("Narodne novine" broj: 41/77, 52/87, 55/89, 5/90, 30/90, 47/90 i 29/94), u nastavku ZpPJM.

rada je ukazati na potrebu za promjenom ZpPJRM gdje su pojedine odredbe nejasne, a novčane kazne nemaju svoju svrhu. Kako bi se ove tvrdnje potvrdile, izvršena je analiza dva najčešća prekršaja i to čl. 6. i 13. ZpPJRM.

Pojmovno određenje prekršaja protiv *javnog reda i mira*² obuhvaća široki spektar neprihvatljivog ponašanja kojima se na nedozvoljen način remeti mir, rad ili normalan način života građana, stvara nemir, neraspoloženje, uznemirenost ili ometa kretanje građana na ulicama i drugim javnim mjestima ili ometa ostvarivanje njihovih prava i dužnosti, vrijeđa moral, ometa vršenje zakonitih mjera državnih organa i službenih osoba, ugrožava opća sigurnost ljudi i imovine, vrijeđaju državni organi ili se na drugi način narušava javni red i mir građana (čl. 1. ZpPJRM). Prekršaji po biću djela imaju sličnosti s kaznenim djelima, ali je pravna narav prekršaja kao kažnjivih radnji različita od kaznenih djela, te postoje velike razlike između njih.³ Prva se odnosi na različitu jurisdikciju tijela koja vode te postupke, a druga na preciznost regulacije i načina postupanja pred tim tijelima.⁴ Obilježje prekršaja protiv javnog reda i mira za većinu prekršaja je javno mjesto, ali prema ZpPJRM nije propisano što se smatra javnim mjestom.⁵ Ponekad nastaje problem što se smatra javnim mjestom, tako da je u novom prijedlogu ZpPJRM pojmovno određena definicija javnog mjesta: kao svaki prostor koji je u bilo koje vrijeme bezuvjetno dostupan svakome, ali i prostor koji je uz ograničenje vremena ili pod drugim uvjetom dostupan svakome, kao i prostor koji je pod određenim uvjetima dostupan određenim osobama.⁶ Prekršaj je počinjen na javnom mjestu i u situacijama kada su njegova obilježja ostvarena na prostoru koji nema značaj javnog mjesta ako je to mjesto dostupno pogledu ili čujnosti s javnog mjesta ili je njegova posljedica nastupila na javnom mjestu.⁷

1. TUČA, SVAĐA I VIKI (čl. 13. ZpPJRM)

Kroz zadnjih deset godina evidentirano je prosječno godišnje 16874 prekršaja iz čl. 13. ZpPJRM, ali sa stalnom tendencijom pada tako je 2004. evidentirano 22127 prekršaja, a 2013. njih 12045. Zakonski opis iz čl. 13. obuhvaća nekoliko različitih protupravnih ponašanja i glasi:

„Tko se na javnom mjestu tuče, svađa, viče ili na drugi način remeti javni red i mir, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u protuvrijednosti

² *Javni red i mir* je stanje u kojem je osigurano neometano ostvarivanje sloboda, prava i dužnosti koje su građanima utvrđeni Ustavom i zakonima Republike Hrvatske.

³ Krapac, D. *Kazneno procesno pravo Knjiga prva: Institucije*. Narodne novine dd, 2012., str. 50.

⁴ Ibid.

⁵ Ivanda, S. *Javni red i mir u statutima srednjovjekovnih hrvatskih gradova*, Pravni vjesnik, (2006.), str. 79.

⁶ Prekršaj iz čl 13. odvijao se na ulici, dakle bio je dostupan i slučajnim prolaznicima i stanarima okolnih zgrada, čime je ispunjen element javnosti. Prekršajni sud u Zagrebu, broj: XXIII-J-271/10. od 28. travnja 2010.

⁷ Prijedlog Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira – Vlada RH www.vlada.hr/hr/content/download/228616/.../file/55.%20-%203.pdf - 2.4.2014.

domaće valute od 50 do 200 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana“.

Biće prekršaja započinje od najtežeg oblika tuče, a tek onda lakših oblika svađe i vike. Za pojmovno određenje *tučnjave*, potrebne su najmanje dvije osobe,⁸ a ako ne postoji taj element, (osoba je sama) može se raditi npr. o ponašanju na osobito drzak i nepristojan način.⁹ Potonje objašnjenje navedeno je u pravnoj doktrini, ali u praksi su brojni slučajevi gdje tužitelj upućuje optužni prijedlog za čl. 13. u slučaju kada počinitelj udara oštećenog (žrtvu), a ne radi se o „težim“ oblicima. U policijskoj i sudskoj praksi dolazi i do prijepora kada je netko ozlijeđen između sudionika jer opet ne postoji jasna razlika između čl. 13. i čl. 6. U slijedećem slučaju potvrditi će se iznijeta tvrdnja kada je tužitelj prijavio okrivljene za čl. 13. što su „remetili javni red i mir na način da je prvookrivljena prvo verbalno napala liječnicu vrijeđajući je riječima, da bi je nakon toga gurnula prema zidu i počela ju udarati rukama, nakon čega je u ordinaciju utrčao drugookrivljeni i udario liječnicu kada je ona uzela telefon da pozove policiju.“¹⁰ Potonji primjer nikako nije prekršaj iz čl. 13., jer se radi o najtežim oblicima drskog ponašanja i zbog toga je klasifikacija prekršaja trebala biti iz čl. 6. Drugo protupravno ponašanje odnosi se na *svađu* na javnom mjestu. Svađa je žučno raspravljavanje između dvije ili više osoba o određenim činjenicama ili događajima koja u danim uvjetima prelazi običajne granice pristojnosti među ljudima, stoga iako se na javnom mjestu dvije osobe uobičajenim tonom međusobno vrijeđaju, time ne čine prekršaj iz čl. 13. koji se odnosi na svađu.¹¹ Granice pristojnosti ponašanja nisu unaprijed određene pravilima, već ih određuje određena sredina.¹² Treće protupravno ponašanje odnosi se na *viku* gdje se galamom počinitelja remeti mir i spokoj ostalih prisutnih građana,¹³ a četvrto protupravno ponašanje

⁸ Tučnjava je zasigurno najsporniji pojam kod čl. 13. jer za tučnjavu trebaju dvije osobe. Pogreška je što u opisu čl. 13. nema i tjelesnog napada, a koji je bio određen još u Poljičkom statutu gdje je precizno određena razlika i kazne kod tjelesnog napada, a koji je glasio: „Ako se tko s kim posvađa, te se počupaju i potuku, a ne ostane rana ili modrica, onda onaj koji je započeo tučnjavu plaća za kaznu 25 libara. Ako tko izazove drugoga na tučnjavu, onda onaj koji je prvi izazvao mora platiti za kaznu 25 libara. Ostalo u vezi s tučnjavom ili ranom spominje se kod ruke. Ako ostane modrica, kazna iznosi 5 libara. Kad ostane rana od oružja ili na drugi način, a ranu pokriva odjeća, za svaku takvu ranu plaća se 25 libara. Ako je rana na licu ili na ruci, a odjeća je ne pokriva, za takvu se plaća 50 libara. Ako je po sredini, te odjeća jedan dio pokriva, a drugi dio ne pokriva, to treba razgledati. Tko osakati drugome ruku, te ovome bude povrijeđena jedna ruka, ili noga, ili pak oko, svaka pojedina povreda iznosi pola vražde, to jest 120 libara.“ Poljički statut, Književni krug, Split, 1988., str. 433. navedeno prema: Ivanda, S. *Javni red i mir u statutima srednjovjekovnih hrvatskih gradova*, Pravni vjesnik, (2006.), str. 82.

⁹ Veić, P. *Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira*, Zagreb, 1996., str. 29.

¹⁰ Prekršajni sud u Zagrebu, broj: XIX-J-173/10

¹¹ Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, JŽ-1165/02, od 28. III. 2002.

¹² Ibid. Veić, P., str. 29.

¹³ Okrivljena je kriva je što je na prostoru tržnice u Sesvetama, narušavala javni red i mir na način da je prilikom kupovine, verbalno napala prodavačicu riječima: „nisi mi vratila 30 kuna prošli

odnosi se na remećenje javnog reda i mira *na drugi način* pod koje se podvode svi ostali oblici prekršaja.¹⁴ U opisu prekršaja prilikom svađe i vike, skoro da je neizostavno upućivanje pogrdnih riječi, ali same pogrdne riječi ne predstavljaju obilježja iz čl. 13., jer ako nije bilo vike ili svađe ne radi se o prekršaju iz čl. 13.¹⁵ Niti međusobno vrijeđanje (ukoliko jačina uvredljivih ili nepristojnih riječi ne prelaze u viku)¹⁶ okrivljenika ne čini bitno obilježje djela prekršaja iz članka 13. nego eventualno može biti radnja kaznenog djela uvrede (Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske).¹⁷

Važno pitanje kod prekršaja iz čl. 13. je odgovornost¹⁸ i kažnjavanje počinitelja prekršaja. U slijedeća dva predmeta utvrđivala se je odgovornost počinitelja. U prvom slučaju sud je odlučivao o žalbi okrivljenika koji je smatrao

petak, pras..., mrc..., razbit ću ti glavu štakom..., čime je okrivljena vikom i galamom remetila mir i spokoj ostalih prisutnih građana iz čl. 13. ZPPJRM“. Prekršajni sud u Sesvetama, br: III-JRM-34-09.

¹⁴ Okrivljeni je kriv je što je u Sesvetama ispred obiteljske kuće... zatečen kako iz osobnog automobila reg. oznaka... putem audio radio uređaja glasno reproducira glazbu, čime je narušio javni red i mir iz čl. 13. ZPPJRM“. Prekršajni sud u Sesvetama, br: III-JRM-77-09.

¹⁵ Prekršaj iz članka 13. čini tko se na javnom mjestu tuče, svađa, viče ili na drugi način remeti javni red i mir, a okrivljenici se izrekom pobijane presude stavlja na teret da je „...narušavala javni red i mir na način da je oštećenom govorila da je: „lopov, da je pokrao cijelo selo.“ Dakle, iz ovako koncipirane izreke pobijane presude ne proizlazi da je okrivljenica vikala i na taj način remetila javni red i mir. Navedeni propust je i posljedica optužnog prijedloga, u kojem nije naveden činjenični opis radnje prekršaja iz koje proistječe zakonsko obilježje prekršaja iz članka 13. Naime, ukoliko je okrivljenica oštećeniku uputila navedene riječi na javnom mjestu, ako pritom nije bilo vike i svađe, nije ostvarila zakonsko obilježje ovog prekršaja. Imajući u vidu naprijed navedeno, valjalo je prvostupanjsku presudu ukinuti i predmet vratiti prvostupanjskom sudu. Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj odluke: Jž-854/2010.

¹⁶ Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, J-34/00, od 4.5. 2001.

¹⁷ Prema stanju spisa, zapisniku o ispitivanju svjedoka P. K., razvidno je da je svjedok izjavio da su se okrivljenici međusobno vrijeđali, a vrijeđanje ne čini bitno obilježje djela prekršaja iz članka 13. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, nego eventualno može biti radnja kaznenog djela uvrede, tako da je po ocjeni ovog Suda prvostupanjski sud na temelju iskaza saslušanih svjedoka pogrešno zaključio da se žalitelj svađao, a osim toga u izreci nije niti naveo na koji način bi se to žalitelj verbalno sukobio sa Z. R.. U ponovnom postupku prvostupanjski sud će uvažavajući razloge ovog drugostupanjskog rješenja i navode žalbe okrivljenika na okolnosti događaja ispitati kao svjedoka B. K., nakon čega će ponovnom ocjenom svih izvedenih dokaza, donijeti novu, na zakonu osnovanu i valjano obrazloženu odluku. Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj odluke: Jž-1165/2002

¹⁸ „Prekršajni zakon u čl. 22. zadržao je naziv „pojedinačni počinitelj prekršaja i sudionici“, posrednog počinitelja u st. 1. više ne naziva pojedinačnim počiniteljem, dok supočinitelje ispravno smatra počiniteljima (st. 3.) i odvaja ih od poticatelja i pomagača kao sudionika (st. 2.). Ostaje pitanje jesu li istančana razlikovanja između pojedinih oblika sudioništva koja proizlaze iz takvog uređenja prikladna za prekršajno pravo ili bi bilo bolje u odnosu na prekršaje prihvatiti koncepciju jedinstvenog počiniteljstva, kako to čini njemački Zakon o prekršajima koji u 14 izjednačuje sve osobe koje na bilo koji način sudjeluju u počinjenju prekršaja.“ Novoselec, P., Bojanić, I. Opći dio kaznenog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013, str. 320.

da je bio u nužnoj obrani, ali je sud na temelju okolnosnih iskaza saslušanih svjedoka, očevica događaja, nesporno utvrdio da je u ugostiteljskom lokalu između prvookrivljenika i žalitelja došlo do međusobne svađe, prijetnje i naguravanja, potom do tučnjave, pa je djelo okrivljenika, pravilno označeno kao prekršaj iz čl. 13. Protiv rješenja o prekršaju žalitelj je izjavio žalbu, ističući da nije bilo osnova za njegovo proglašenje krivim, budući da je nastupio u nužnoj obrani, koja isključuje postojanje protupravnosti Iz iskaza svjedoka sud zaključuje da se nije radilo o isključivom neizazvanom napadu prvookrivljenika na žalitelja, protiv kojeg napada bi žalitelj imao pravo na nužnu obranu, kako to žalitelj smatra u žalbi, nego se je radilo o obostranom vrijeđanju i svađi nakon čega je uslijedilo međusobno naguravanje i tučnjava suokrivljenika.¹⁹ U drugom predmetu tužitelj je prijavio trojicu počinitelja za prekršaj iz čl. 13., te je sud prvookrivljenog proglasio krivim i kaznio novčanom kaznom u iznosu od 768,29 kn, a trećeokrivljenog s novčanom kaznom u iznosu od 192,05 kn, dok je drugookrivljenog oslobodio od optužbe. Iz razloga što u provedenom postupku nije nedvojbeno utvrđeno počinjenje prekršaja na način kako mu se to optužnim aktom stavlja na teret. Drugookrivljeni je porekao djelo prekršaja navodeći kako se u sporni sukob umiješao radi razdvajanja aktera toga sukoba, te da nikoga nije udarao. Ovakvu obranu sud nije imao razloga ne prihvatiti, s obzirom da nije nedvojbeno utvrđeno suprotno od toga.²⁰ U potonjem slučaju sud je išao prema načelu *in dubio pro reo* i ispravno je odlučio, te takvi primjeri ukazuju da se ne može olako odlučivati o odgovornosti između počinitelja prekršaja, već je potrebno održati glavnu raspravu kako bi se iznijeli svi dokazi. Ponekad se instituti koji se nalaze u Prekršajnom zakonu ili „malom ZKP-u“ pogrešno primijenjuju, tako je u obrazloženju presude navedeno: „okrivljeni je narušavao javni red i mir na način što je fizički napao oštećenog kojom prilikom je istom zadao udarac desnom otvorenim rukom u predjelu glave, uslijed čega je oštećeni pao sa stolice na pod terase nakon čega je okrivljeni istom zadao još dva udarca desnom otvorenim šakom u predjelu glave“. U odluci je navedeno da je „osnovno prekršajno djelo okrivljenik skrivio nehajno, jer je poduzeo takvu radnju iz koje nesporno proizlazi da je bio svjestan da se takvim ponašanjem čini prekršajno djelo, iako je lakomisleno smatrao da se to neće dogoditi ili da će to moći spriječiti te je unatoč tome poduzeo radnju koja je suprotna čl. 13. ZpPJM.“²¹ Ovakvo tumačenje je neispravno jer se radi o izravnoj namjeri gdje je počinitelj svjestan svojeg djela i hoće njegovo izvršenje, a što je vidljivo iz načina počinjenja djela kada je okrivljeni sa više udaraca tjelesno napao oštećenog, a pitanje je i ispravnosti kvalifikacije događaja s obzirom da se radi o drskom ponašanju, a time onda i prekršaju iz čl. 6., a ne kao što je bila kvalifikacija iz čl. 13. koju je predložio tužitelj i prihvatio sud.

¹⁹ Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj: J 948/98, od 10. veljače 2000.

²⁰ Prekršajni sud u Pakracu, broj: Pp6J-1323/10-40 od 23. prosinca 2011.

²¹ Prekršajni sud u Vinkovcima, broj: J-2396/11

2. DRSKO PONAŠANJE (čl. 6. ZpPJRM)

Prekršaj iz čl. 6. općenito je drugi najbrojniji prekršaj iz ZpPJRM. Kroz zadnjih deset godina prosječno je godišnje evidentirano 3916 prekršaja, ali ne sa stalnom tendencijom pada kao kod čl. 13. Tako je 2004. evidentirano 3841 prekršaja, a 2013. njih 2760 dok je najbrojnija opet bila 2007. s 4759. prekršaja. Zakonski opis iz odredbe čl. 6. obuhvaća nekoliko različitih protupravnih ponašanja i glasi:

„Tko se na javnom mjestu ponaša na naročito drzak i nepristojan način vrijeđajući građane ili narušavajući njihov mir, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u protuvrijednosti domaće valute od 50 do 350 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana“ (čl. 6. ZpPJRM).²²

Počinitelj drskim ili bezobzirnim ponašanjem izaziva negodovanje građana, odnosno ugrožava spokojstvo građana. Naročito drsko i nepristojno ponašanje je ponašanje koje svojim intenzitetom nadilazi radnje prekršaja opisanih u čl. 13. i čl. 17. ZpPJRM - Vrijeđanje i omalovažavanje službenih osoba.²³ Drskost i nepristojnost odnosno odstupanje od normalnog može se očitovati na više načina kao što su grubo vrijeđanje ili uporaba fizičke snage. Prisutnost drugih, primjerice djece, može utjecati na kvalifikaciju je li riječ o drskom i nepristojnom ponašanju.²⁴

Drsko ponašanje upućuje na krajnje negativan stav počinitelja prema ustaljenim društvenim vrijednostima, na njegovu razuzdanost i upornost da se nastavi tako ponašati usprkos tome što kod drugih nailazi na negodovanje i protest.²⁵ Biće prekršaja iz istoga članka sadrži elemente nasilja, od pozivanja na tučnjavu ili tjelesni napad, preko težih oblika koji se čine udaranjem ili tjelesnim

²² Zakonski opis čl. 6. je vrlo loše nomotehnički određen, bez ikakve preciznosti što je zakonodavac htio postići tom odredbom, primjer preciznosti možemo pronaći u brojnim statutima dalmatinskih gradova, a još je u Statutu grada Splita iz 1312. god. bila izvrsno normirano navdena odredba, koja je pandan današnjem čl. 6., te glasi: „Ako se nekoga uhvati uvredljivo za odjeću ili bilo koji dio tijela, neka se svaki put kazni sa 40 solida. Ako mu povuče odjeću, neka se zbog hvatanja i kidanja kazni s 5 libara. Ako ga povuče gurajući ga, neka se kazni s 10 libara. Ako tko nekoga uvredljivo gurne, neka se svaki put kazni s 40 solida. Ako pak napadnuti, odnosno povučeni zbog toga padne, neka se počinitelj zbog napada i obaranja kazni s 5 libara. Ali ako nakon pada onaj tko ga je napao ili povukao stane na njega, neka se kazna podvostruči. Ako pak zbog takve povrede kojem muškarcu ili ženi padne nakit s glave, treba (počinitelja) osim navedenom kaznom kazniti i s 10 libara, ako je to učinio plemić plemiću. Ako je pak to učinio neplemić neplemiću (treba ga kazniti) s 40 solida, a ako neplemić plemiću, s 20 libara. Ako netko na nekoga zlonamjerno baci blato ili neku drugu prljavštinu ali ga ne pogodi, neka se kazni sa 100 malih solida vodeći uvijek računa o tome radi li se o licu ili drugim dijelovima tijela. A ako bi ga pogodio u lice, neka se kazna podvostruči. Cvitanić, A. "Statut grada Splita." Književni krug, Split (1998)., str. 621-623.

²³ Milivojević, L., Gluščić, S., Brnetić, D. Prekršajno pravo, *Ministarstvo unutarnjih poslova*, Zagreb, 2012., str. 236.

²⁴ Ibid., 236.

²⁵ Ibid.

napadom.²⁶ Opisani prekršaj je kvalificirani oblik prekršaja iz čl. 13. ZpPJRM, što je vidljivo po maksimalno zapriječenoj novčanoj kazni. Radnja koja ima obilježja iz čl. 6. ZpPJRM može imati i obilježja kaznenih djela Tjelesna ozljeda (čl. 117. KZ/2013), Teška tjelesna ozljeda (čl. 118. KZ/2013), Osobito teška tjelesna ozljeda (čl. 119. KZ/2013), Sudjelovanje u tučnjavi (čl. 122. KZ/2013). i dr. Veić²⁷, Milivojević, Gluščić i dr. navode da se u svakom konkretnom slučaju mora uzeti u obzir forma upotrijebljenih izraza ili izraženih postupaka, mjesto izvršenja, vrijeme, način i ostale okolnosti pod kojima se manifestiralo takvo ponašanje kako bi se mogla izvršiti kvalifikacija prekršaja, odnosno kaznenog djela.²⁸

Od slučaja Maresti potiv Hrvatske tužitelj i sud postupaju na drugačiji način u odnosu na dvostruku kažnjivost. Tako je pravilno Prekršajni sud donio slijedeću odluku kada je okrivljenika oslobodio od optužbe što je dana 18.3.2010. narušavao javni red i mir, na način da je vozeći se svojim osobnim automobilom prestigao i prepriječio put svojim vozilom vozilu u kojem se kao vozačica nalazila njegova supruga. Sud je utvrdio da je okrivljenik već kažnjen za djelo iz čl. 4. st. 1. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji²⁹ presudom Prekršajnog suda, te je mišljenja da je djelo u prividnom stjecaju sa prekršajnim djelom opisanim u izreci presude i to u odnosu konzumpcije jer djelo za koje je okrivljenik proglašen krivim, sadrži u sebi i obilježja prekršajnog djela javnog reda i mira za što je prijavljen.³⁰

U slijedećem slučaju imamo primjer gdje se pojavljuje problem kod načela dvostruke kažnjivosti, ali i kvalifikacije djela gdje su: „okrivljeni svojim vozilom prišli do vozila stranih reg. oznaka na prostoru benzinske postaje, te su se vlasniku vozila obratili dal mi daš eure da idemo dalje piti? na što im je isti odgovorio da nema“. Nakon čega su okrivljeni krenuli za istim i na ulasku u mjesto Šenkovec prepriječili mu put vozilima prisiljavajući ga da se zaustavi. Po zaustavljanju vozila okrivljeni su izašli iz vozila i fizički napali oštećenog, udarajući ga rukama i nogama, cipelarili ga po svim dijelovima tijela, te su još izudarali rukama i nogama njegove roditelji koji su mu htjeli pomoći. Svaki od četvero okrivljenih kažnjeno je sa novčanom kaznom 1.129,50 Kn.³¹ U ovom događaju počinitelji su počinili i kazneno djelo uništenja i oštećenja tuđe stvari, ali je sud to izostavio iz optužnog prijedloga i naveo u obrazloženju kako ne bi došlo do povrede načela *ne bis in idem*. Novčana kazna koja je izrečena u potonjem predmetu je skoro maksimalna, ali je opet minorna, a zbog samoga načina počinjenja djela pitanje je da li se uopće radi o prekršaju, a ne o više počinjenih kaznenih djela.

Predlagatelj novog ZpPJRM uvidio je problem koji postoji u tužiteljskoj i sudskoj praksi kod čl. 6. i 13. kada se radi o tjelesnim napadima, te je ispravno

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid. Veić, P., str. 15. i 21.

²⁸ Ibid. Milivojević, L., Gluščić, S., Brnetić, D., str. 237.-238.

²⁹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“ broj: 137/09, 14/10, 60/10).

³⁰ Prekršajni sud u Čakovcu, broj: Pp 4J-4921/10-3 od 15. studenog 2011.

³¹ Prekršajni sud u Čakovcu, broj: J-6-3985/09. od 14. veljače 2012.

„razdvojio“ dva prekršaja, te zakonski opis tjelesnog napada i tuče implementirao samo u čl. 6., a isti prijedlog glasi:

- (1) „Tko na javnom mjestu govorom ili na drugi način poziva na tjelesni napad ili tučnjavu ili potiče na tjelesni napad ili tučnjavu, kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 1.000,00 do 3.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju do 20 dana“.
- (2) „Tko na javnom mjestu drugoga udari ili ga tjelesno napadne, kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 3.000,00 do 6.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju do 40 dana“.
- (3) „Tko se na javnom mjestu ponaša na naročito drzak ili nasilan ili nepristojan način, vrijeđajući građane ili narušavajući njihov mir, kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 4.000,00 do 10.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju do 60 dana“.
- (4) „Kada je prekršaj iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka počinjen prema osobi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, teže tjelesne ili duševne smetnje, invaliditeta ili trudnoće, počinitelj će se kazniti novčanom kaznom propisanom za taj prekršaj uvećanom za dvostruki maksimalni iznos novčane kazne propisane za taj prekršaj ili kaznom zatvora u trajanju do 90 dana“.

Vidljivo je da u prijedlogu čl. 6. osim što su povećane novčane kazne i kazna zatvora, posebno su zaštićene i ranjive osobe, pa su zakonske kazne više za počinitelje koji to počine prema istima. Prijedlog je *de lege ferenda* da se u zakonski opis pod ranjive osobe implementiraju i starije osobe, a da se umjesto riječi „zbog dobi“ zamijene „prema djeci“. Osim što je čl. 6. precizno uređen, to je učinjeno i kod prijedloga čl. 13. koji glasi:

- (1) „Tko svađom ili vikom ili bukom vozila ili iz vozila te drugim zvukovima ili svjetlosnim znakovima ili bukom iz stambenih ili poslovnih prostora ili na drugi način remeti javni red i mir, kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 1.000,00 do 3.000,00 kuna“.
- (2) „Tko prekršaj iz stavka 1. ovoga članka počini u vremenu od 22,00 do 06,00 sati, kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 3.000,00 do 6.000,00 kuna“.

U prijedlogu čl. 13. promijenjeni su novčani iznosi koji su povećani nekoliko puta u odnosu na sadašnju odredbu u ZpPJRM. Promjena je vidljiva i što više nema propisane kazne zatvora što je svakako prihvatljivo i to s obzirom da nema tučnjave koja je zajedno s tjelesnim napadom implementirana u čl. 6.

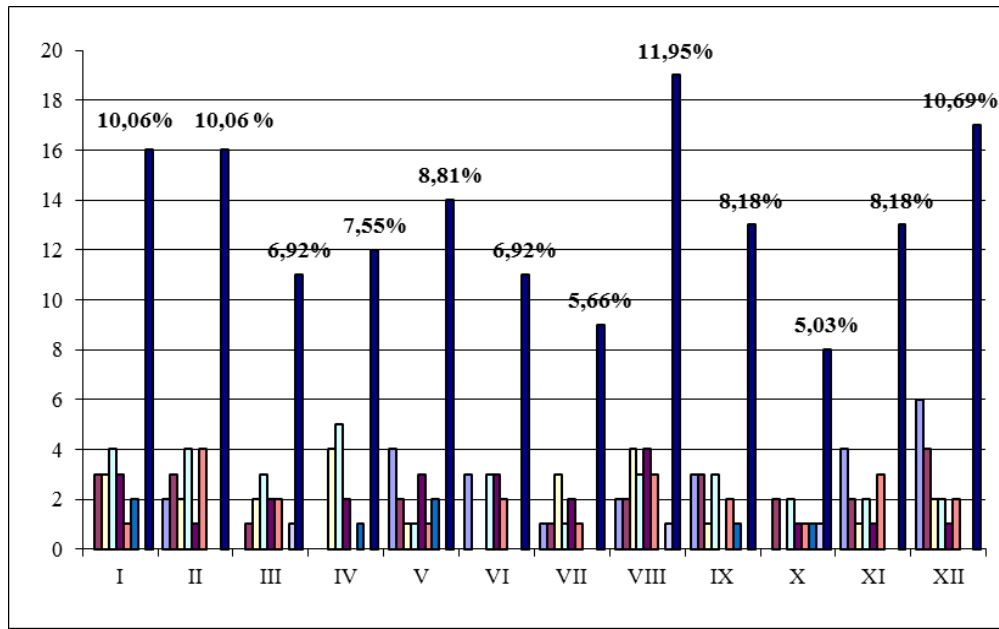
3. ANALIZA PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA PREKRŠAJA IZ ČL. 6 I 13. ZpPJRM

Istraživanje prekršaja protiv javnog reda i mira opisanih u čl. 6. i 13. ZpPJRM obuhvatilo je ukupno 40 predmeta i 60 počinitelja iz čl. 6. i 121 predmet i 159 počinitelja iz čl. 13. koji su odabrani slučajnim uzorkom iz prakse prekršajnih sudova u državi. U istraživanju su izvršene kriminološke i kriminogene analize počevši od dobi počinitelja, vremenu počinjenja prekršaja, dana u tjednu, mjeseca u godini, koncentraciji alkohola, stručnoj spremi, prethodnoj kažnjavanosti, a analizirano je i uhićenje kao i naredba o smještaju u posebnu protoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva, te prekršajopravne sankcije koje su predložene i izrečene od prekršajnih sudova za predmete iz vremenskog razdoblja od 2009. do 2012. god.

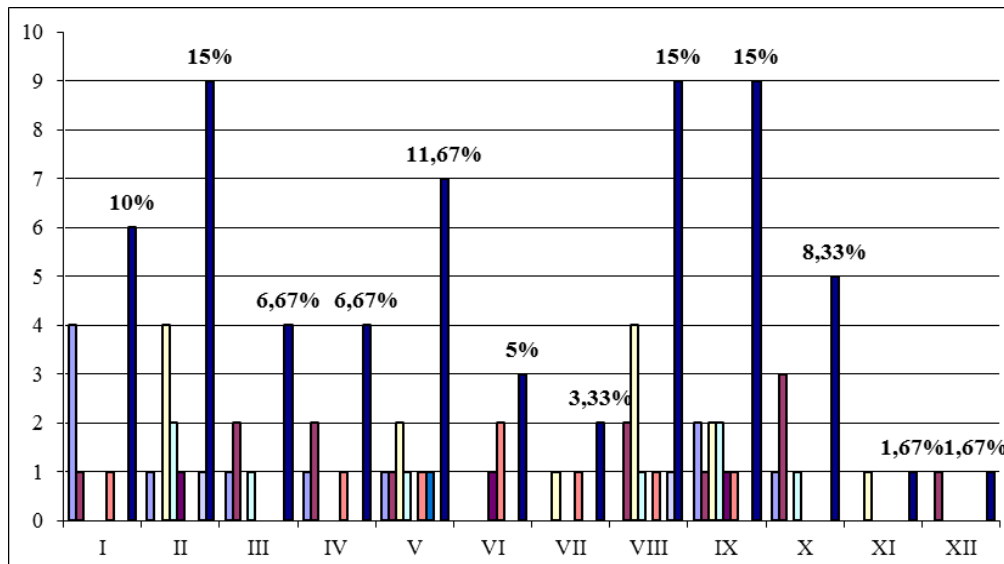
3.1. Dobna struktura počinitelja prekršaja

Prema izvršenoj analizi predmeta istraživanja obuhvaćenog ovim radom najzastupljenija je dobna skupina počinitelja prekršaja iz čl. 13. od 30 do 39 god. s udjelom od 20,75 % ili tzv. „razdoblje zločinačke zrelosti počinjenja djela“, a slijede dobne skupine od 18 do 20 god. s 15,72 %, a slijede od 21 do 24 i od 25 do 29 god. s 14,47 %. U dobnim skupinama nakon 40 godine dolazi do značajnijeg pada, tako je udio počinitelja od 40 do 49 god. zastupljen s 3,77 %, od 50 do 59 god. s 1,89 %, od 60 do 69 god. s 1,26 %, te 70 god. i više s 0,63 %. Razlika je vidljiva kod prekršaja iz čl. 6., gdje je najzastupljenija dobna skupina od 25 do 29 god. s 23,33 % ili tzv. razdoblje maksimalnog počinjenja djela, te slijede dobne skupine od 21 do 24 s 21,67 %, od 18 do 20 god. s 18,33 %, a već nakon dobi od 30 godina dolazi do pada prekršaja i to od 30 do 39 god. s udjelom od samo 13,33 %, od 40 do 49 god. s 5 %, od 50 do 59 god. s 13,33 %, od 60 do 69 god. d 1,67 % i preko 70 god. s 3,33 %. Kod prekršaja iz čl. 13. vidi se jedna raspršenost počinjenja prekršaja kroz sve mjesece u godini. U kolovozu je zabilježeno najviše prekršaja 11,95 %, dok je najmanja zastupljenost u listopadu s 5,03 %. Najzastupljeniji mjesec kod počinjenja prekršaja iz čl. 6. bio je kolovoz s udjelom od 15 % kao i u rujnu te veljača, dok je najmanja zastupljenost bila u studenom i prosincu s udjelom od 1,67 %.

Grafikon 1. Brojnost počinitelja prekršaja iz čl. 13. po mjesecima

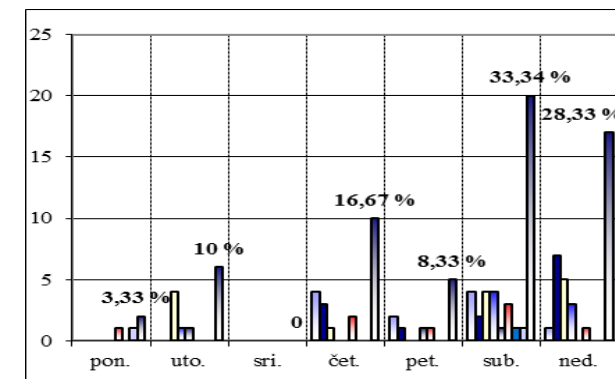
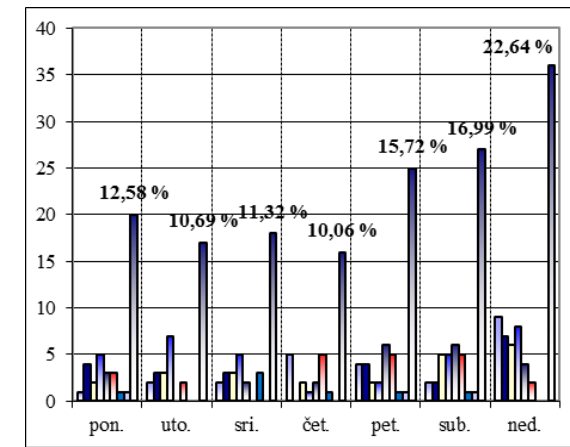
Grafikon 2. Brojnost počinitelja prekršaja iz čl. 6. po mjesecima

3.2. Dobna struktura u korelaciji s danima u tjednu

U vezi dobne strukture, a iz provedenog istraživanja proizašlo je da postoji jaka korelacija između određenih dana u tjednu i mladih počinitelja prekršaja. Prvo brojnost prekršaja nije raspršena već je koncentrirana u dane vikenda, što je posebno izraženo kod čl. 6. gdje je najzastupljeniji dan u tjednu subota s udjelom od 33,34 % a najbrojnije su dobne skupine počinitelja od 18 do 20 god., te od 25 do 25 i od 30 do 39. god. Nedjelja je zastupljena s udjelom od 28,33 % gdje je najbrojnija skupina od 21 do 24 god. Ukupno je vikend (subota i nedjelja) zastupljen s 60 % kod čl. 6. Za razliku od prekršaja iz čl. 6. kod prekršaja čl. 13. vikend je zastupljen s udjelom od 40 % i to subota s 16,99 % prekršaja, a nedjelja s 22,64 % prekršaja gdje je najbrojnija dobna skupina od 18 do 20 god. Kod prekršaja iz čl. 6. primjetno je i da su dva dana neznatno zastupljena i to ponedjeljak (3,33 %) i srijeda (nije evidentiran niti jedan prekršaj), dok kod čl. 13. vidljiva je raspršenost prekršaja tijekom cijelog tjedna.

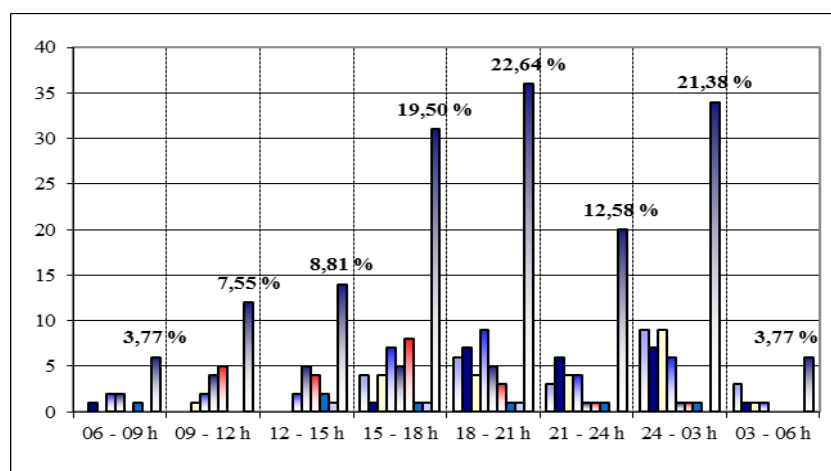
Grafikon 3. i 4. Brojnost počinitelja prekršaja za prekršaj iz čl. 13. i čl. 6. po danima u tjednu

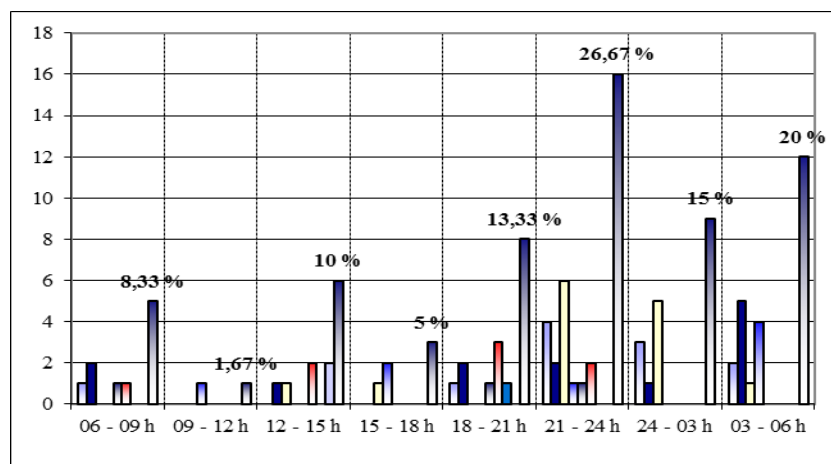
3.3. Dobna struktura u koelaciji s vremenom počinjenja prekršaja

Prema provedenom istraživanju proiziašlo je da je najveći broj prekršaja iz čl. 13. zastupljen u vremenu od 18 do 21 sat s udjelom od 22,64 % a najbrojnija dobna skupina počinitelja je u dobi od 30 do 39 god. Drugo najzastupljenije vrijeme je od 24 do 03 sati s 21,38 % gdje su najbrojnije dobne skupine od 18 do 20 god. i od 25 do 29 god. gdje je korelacija isto jaka. Kod čl. 6. vremenska razdoblja su drugačija pa su najbrojniji prekršaji u vremenu od 21 do 24 sat s udjelom od čak 26,67 % prekršaja gdje su počinitelji bili u dobi od 25 do 29 god. što pokazuje jaku povezanost između dobi i vremena počinjenja prekršaja.

Grafikon 5. Vrijeme počinjenja prekršaja iz čl. 13.

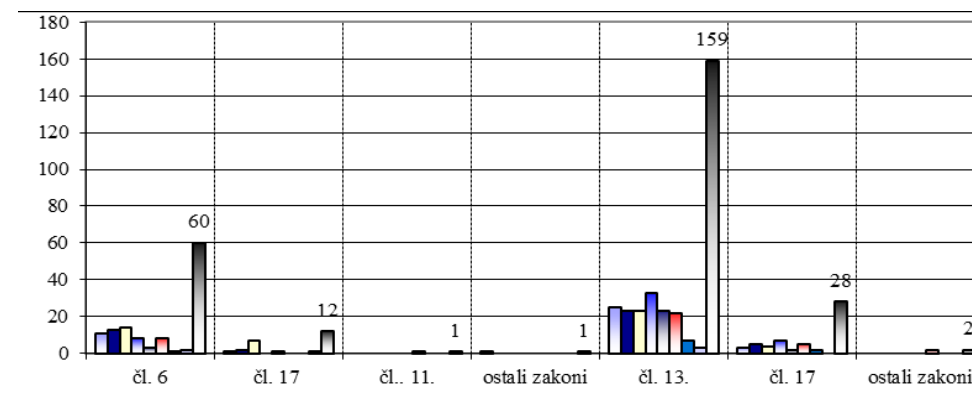
Grafikon 6. Vrijeme počinjenja prekršaja iz čl. 6.

3.4. Stjecaj prekršaja

Iz istraživanja razmatranih prekršaja u grafikonu 7. u njegovom lijevom dijelu vidljivo je da od 60 počinitelja prekršaja iz čl. 6. njih 12 počinilo još i prekršaje u stjecaju s čl. 17. (vrijeđanje i omalovažavanje službene osobe), te možemo zaključiti na visoku povezanost između dva najteža prekršaja iz ZpPJM. Kod čl. 13. od 159 počinitelja prekršaja njih 28 počinilo je prekršaj iz čl. 17., te i tu dolazimo do zaključka o povezanosti između čl. 13. i 17., s time da se skoro uvijek radi o realnom stjecaju.

Grafikon 7. Stjecaj prekršaja

3.5. Uhićenje i naredba o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva

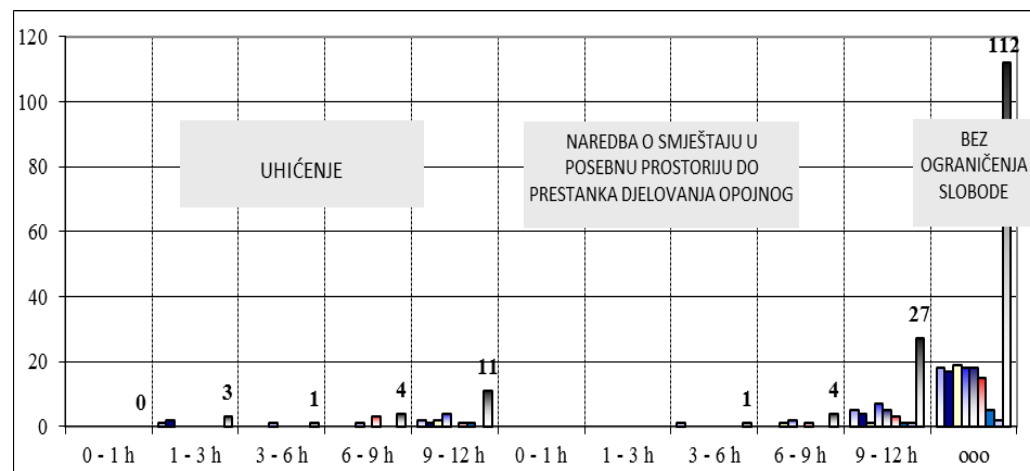
Kod prekršaja protiv javnog reda i mira, za razliku od ostalih prekršaja ne postoji prijedlog³² oko uvjeta za uhićenje jer su u čl. 135.³³ navedeni i prekršaji

³² Filipović, H., Trivunović, V. Uhićenje kao mjera osiguranja nazočnosti okrivljenika u prekršajnom postupku de lege lata – de lege ferenda, Hrvatska pravna revija, 2. (2014)., str. 87.

³³ Prema odredbi čl. 134. Prekršajnog zakona 'Policija je ovlaštena uhititi osobu zatečenu u počinjenju prekršaja propisanog zakonom ako postoje razlozi za zadržavanje iz čl. 135. Prekršajnog zakona'. Razlozi za zadržavanje navedeni su u čl. 135. Prekršajnog zakona gdje je zakonodavac naveo da: 'Ako je protiv određene osobe podnesen optužni prijedlog za prekršaj propisan zakonom, a radi se o **prekršaju protiv javnog reda i mira**, prekršaju vezanom za nasilje u obitelji ili prekršaju za koji se može izreći kazna zatvora ili novčana kazna veća od 10.000 kuna, sud može sam ili na prijedlog tužitelja, nakon što je ispitao okrivljenika i utvrdio da ne postoje razlozi za odbacivanje optužnog prijedloga iz čl. 161. ovoga Zakona, odrediti zadržavanje te osobe ako: 1. postoje okolnosti koje upućuju na opasnost da će pobjeći (krije se i dr.), 2. postoji opasnost da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za prekršajni postupak ili da će ometati prekršajni postupak utjecajem na svjedoke ili sudionike, 3. osobite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti istovrsni prekršaj.

protiv javnog reda i mira. O uvjetima za uhićenje i Visoki prekršajni sud je donio odluku u jednom slučaju koja glasi „Presudom suda prvog stupnja okrivljeni je proglašen je krivim i kažnjen ukupnom novčanom kaznom u stjecaju za prekršaje iz čl. 32. st. 4., čl. 52. st. 4. u svezi s čl. 293. st. 2., čl. 175. st. 3. i čl. 236. st. 7. Zakona o sigurnosti prometa na cestama, čl. 24. st. 1. Zakona o osobnoj iskaznici i čl. 13. i 17. ZpPJR. Protiv te presude okrivljenik je pravodobno podnio žalbu kojom, uz ostalo, pobija presudu zbog bitnih postupovnih povreda tvrdeći da je bez zakonske osnove uhićen, prigovara vođenju žurnog prekršajnog postupka i povredi prava obrane. Prema stanju spisa suda prvog stupnja, okrivljenik je zatečen u počinjenju prekršaja u stjecaju, u iznimno kratkom razdoblju, sedam prekršaja, uz ostalo i za **prekršaje protiv javnog reda i mira, pa je bio ostvaren zakonski uvjet iz čl. 134. st. 1. u svezi s čl. 135. st. 1. toč. 3.** Prekršajnog zakona.³⁴ Policija često uz uhićenje primjenjuje i naredbu o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva za neposredno sprječavanje počinitelja prekršaja pod utjecajem opojnih sredstava da nastavi s činjenjem prekršaja iz čl. 137. Prekršajnog zakona, koja glasi: prema osobi pod utjecajem opojnih sredstava koja je zatečena u počinjenju prekršaja, ako osobite okolnosti upućuju da će nastaviti s radnjom prekršaja, policija može naredbom radi neposrednog sprječavanja nastavka činjenja prekršaja odrediti mjeru. U grafikonu 8. izvršen je prikaz analize za čl. 13. ograničenja slobode kretanja, tako je od 159 osoba, njih 19 uhićeno a 32 osobe su smještene u posebnu postoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva, dok za 112 ili 70,44 % nije bila ograničena sloboda kretanja. Za četiri osobe primjenjene su obadvije mjere, te je iz analize vidljivo da je takvo postupanje iznimno, ali je bilo potrebno zbog ispitivanja osumnjičenika.

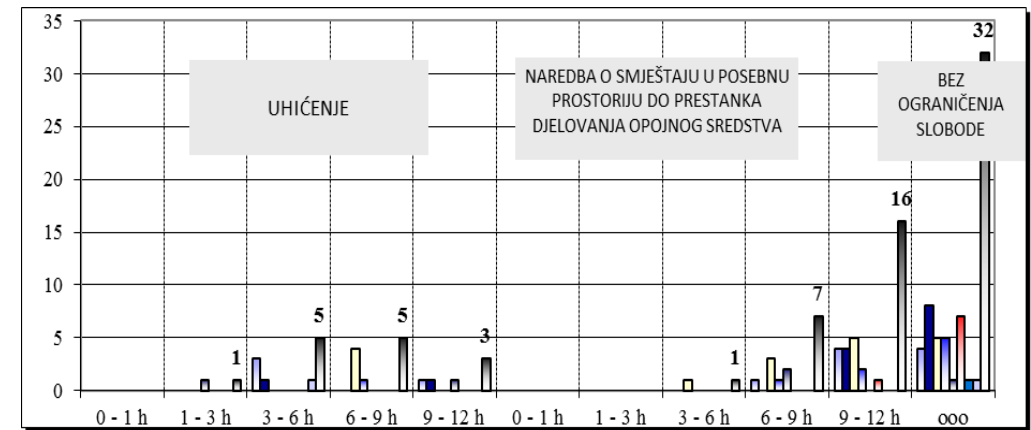
Grafikon 8. Uhićenje i naredba o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva za počinitelje iz čl. 13.

³⁴ Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, Pž-6782/09, od 27. svibnja 2009.

Kod čl. 6. vidljivo je da je veći broj uhićen ili smještenih u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva, tako da od 60 počinitelja prekršaja za njih 32 nije ograničena sloboda kretanja što iznosi 53,33 %, ali je uhićeno 14 osoba i 24 osobe su smještene u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva. Prema analizama za čl. 6. i 13. vidljivo je da je drsko ponašanje teži oblik i da je stoga i potrebno više ograničiti slobodu

Grafikon 9. Uhićenje i naredba o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva za počinitelje iz čl. 6.

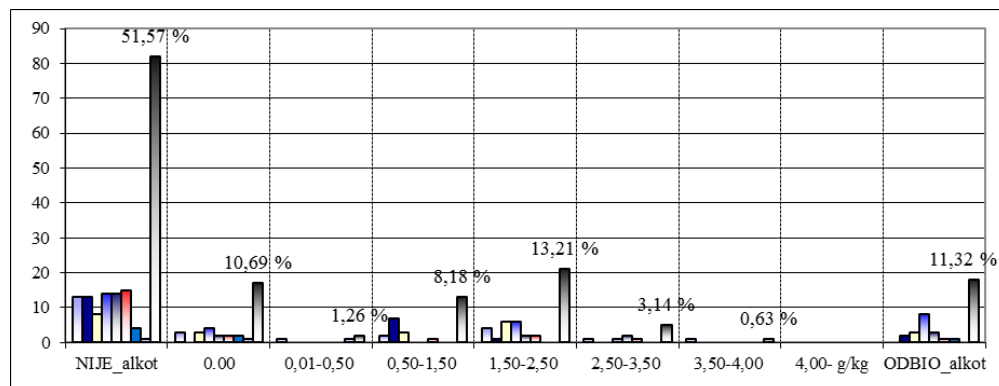

3.6. Alkohol kao kriminogeni čimbenik kod počinjenja prekršaja

Na osnovu ranijih istraživanja potvrđeno je da je alkohol važan kriminogeni faktor, te da je alkoholiziranost važniji homicidni i akcidentalni čimbenik nego suicidogeni stimulans.³⁵ U ovom provedenom istraživanju, 51,57 % počinitelja nije alkocestirano koji su počinili prekršaj iz čl. 13., a za 10,69% nije bilo utvrđeno da su pod utjecajem alkohola (0,00 g/kg apsolutnog alkohola u krvi). Koncentracija od 0,1 do 0,50 g/kg evidentirana je kod 1,26 % počinitelja. U pripitom stanju s koncentracijom od 0,50 do 1,50 g/kg evidentirano je 8,18% počinitelja dok je s koncentracijom od 1,50 do 2,50 g/kg evidentiran najveći broj počinitelja i to 13,21 %. U teškom pijanom stanju s koncentracijom od 2,50 do 3,50 g/kg bilo je evidentirano 3,14 % počinitelja, a s teškom intoksikacijom alkohola s koncentracijom od 3,50 do 4,00 g/kg evidentirano je 0,63 % počinitelja i s koncentracijom od 4,00 g/kg što je donja granica smrtne – letalne doze nije evidentiran niti jedan počinitelj.

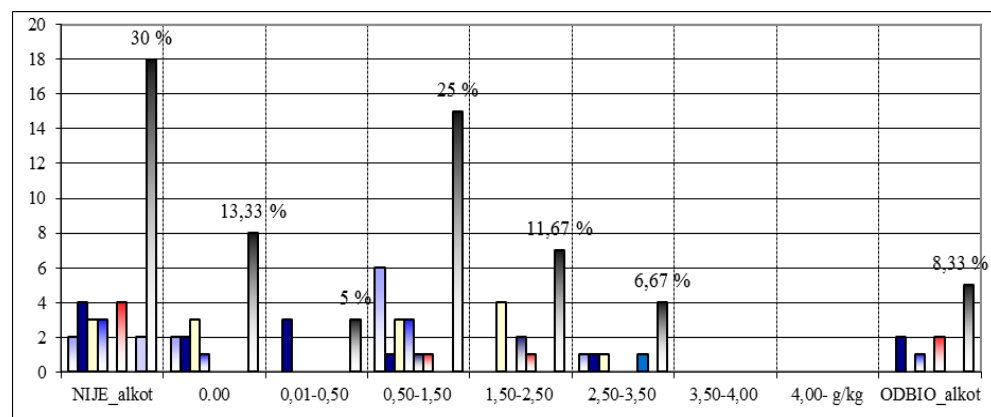
³⁵ Čadež, J. Odabrana poglavlja medicinske kriminalistike, *Ministarstvo unutarnjih poslova*, Zagreb, 1996., str. 51.

Grafikon 10. Uhićenje i naredba o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva za počinitelje iz čl. 13.

Analiza je pokazala da se veći broj počinitelja kod prekršaja iz čl. 6. alkotestira nego kod prekršaja iz čl. 13. Prema dobivenim rezultatima bez koncentracije alkohola evidentirano je 13,33 % počinitelja, s minimalnom koncentracijom od 0,1 do 0,50 g/kg bilo je 5 % počinitelja. U pripitom stanju s koncentracijom od 0,50 do 1,50 g/kg evidentirano je 25 % počinitelja što i je najbrojnija skupina i dvostruko je zastupljenija nego kod čl. 13. U pijanom stanju s koncentracijom od 1,50 do 2,50 g/kg evidentiran je najveći broj počinitelja i to 11,67 %, te u teškom pijanom stanju s koncentracijom od 2,50 do 3,50 g/kg gdje je evidentirano 6,67 % počinitelja, što je isto više nego kod čl. 13. gdje ih je bilo evidentirano 3,14 %. S koncentracijama alkohola od 3,50 do 4,00 g/kg i s koncentracijom od 4,00 g/kg nije evidentiran niti jedan počinitelj. Na osnovu ove prikazane analize može se zaključiti da je alkohol kriminogeni čimbenik kod čl. 13., a posebno kod čl. 6.

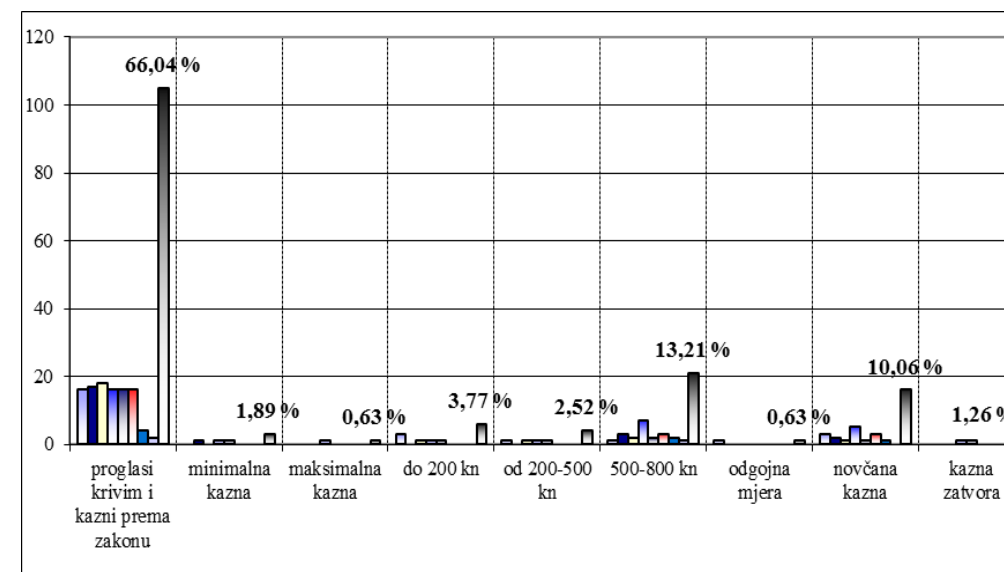
Grafikon 11. Uhićenje i naredba o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva za počinitelje iz čl. 6.

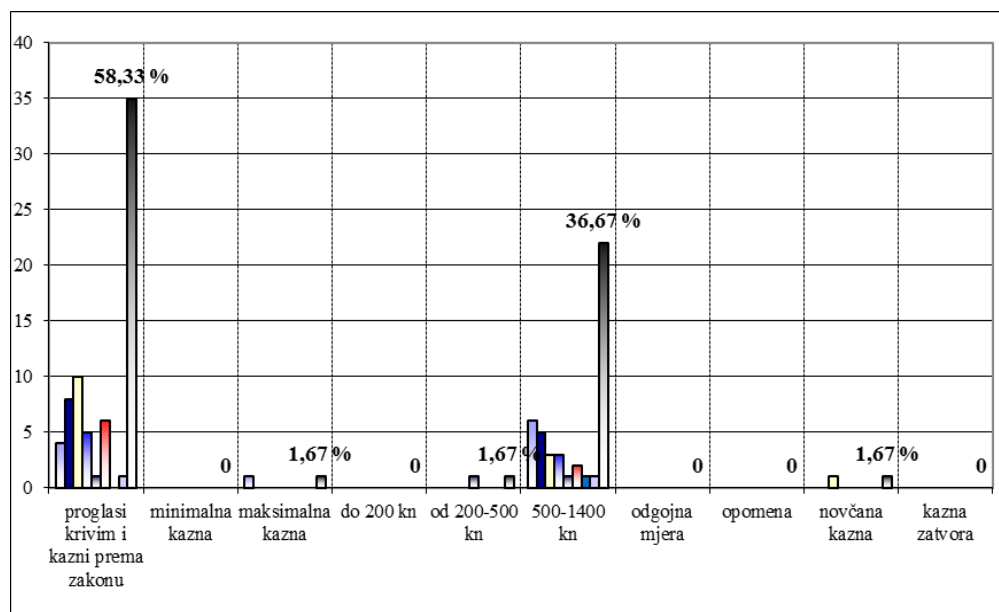
3.7. Prekršajne sankcije predložene od tužitelja

Iz istraživanja predmeta dobiveni su podatci da tužitelji u 66,04 % uopće ne predlažu prekršajne sankcije za počinitelje prekršaja iz čl. 13., dok je taj udio nešto niži kod čl. 6. i zauzima 58,33 %. Zasiurno bi bilo kvalitetnije rješenje i to je prijedlog da se prekršajne sankcije predlažu, a na takav način će se poboljšati i cijeli optužni prijedlog jer se onda neće moći dogoditi da se ne provjeri jer je osoba kažnjena kao i druge okolnosti koje bi mogle biti olakotne ili otegotne. Iz grafikona 12. vidljiv je cijeli spektar predloženih prekršajnih sankcija za čl. 13., gdje najveću zastupljenost imaju novčane kazne i to u iznosu od 500 do 800 kn s 13,21 %. Iz potonjeg podatka kao i iz analize svih predloženih novčanih kazni koje su podijeljene u iznose do 200 kn i zauzimaju udio od 3,77 %, te od 200 do 500 kn s udjelom od 2,52 % može se zaključiti da tužitelji predlažu teže novčane kazne. Kod čl. 6. (grafikon 13.), isto su analizirani novčani iznosi predloženih kazni, te do 200 kn nije predložena niti jedna novčana kazna, novčani iznos od 200 do 500 kn zauzima udio od 1,67 %, dok su najbrojnije novčane kazne s iznosom od 500 do 1400 kn s udjelom od 36,67 %.

Grafikon 12. Predložene prekršajne sankcije tužitelja iz čl. 13.

Grafikon 13. Predložene prekršajnepravne sankcije tužitelja iz čl. 6.

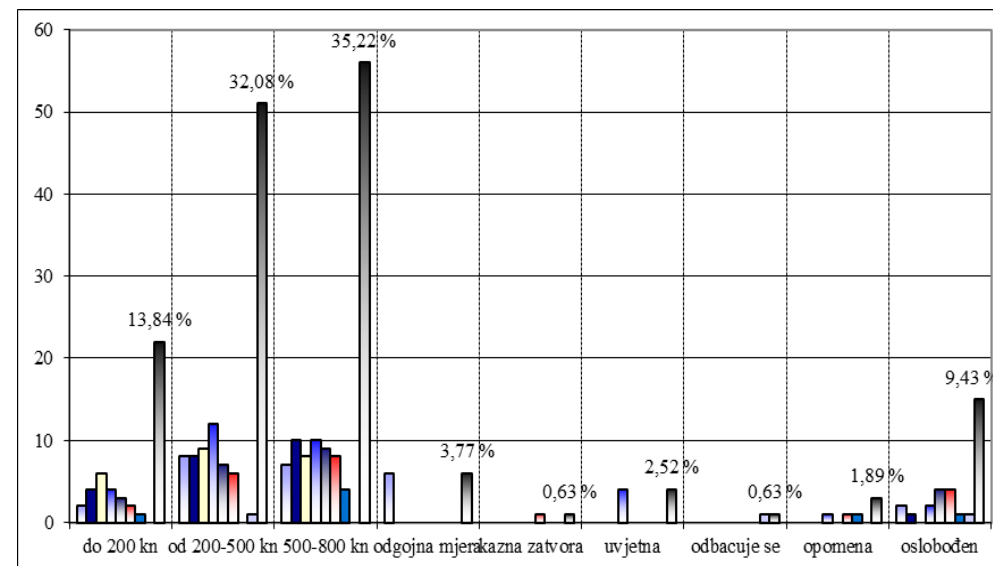

3.8. Izrečene prekršajnepravne sankcije od Prekršajnog suda

U čl. 5. Prekršajnog zakona određene su prekršajnepravne sankcije kazna (novčana i zatvor), zaštitne mjere, mjere upozorenja i odgojne mjere. Novčana kazna je u sustavu prekršajnih kazni glavna kazna, stoga je prema broju izrečenih kazni dominantna. Sve je važnija uloga upravo novčane kazne jer direktno pogađa životni standard počinitelja prekršaja. Međutim, zbog sve većeg broja materijalno ugroženih, sve je veća uloga i odgovornost suca u procesu individualizacije kazne.³⁶

³⁶ Oset, S. Prekršajnepravne sankcije *de lege lata* i *de lege ferenda*...Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, broj 2/2005, str. 522.

Grafikon 14. Izrečene prekršajnepravne sankcije Prekršajnih sudova iz čl. 13.

U grafikonu 14. izvršen je prikaz izrečenih prekršajnepravnih sankcija, gdje su najbrojnije novčane kazne i imaju udio od 81,14 %. Prekršajni sudovi su u 35,22 % slučajeva izrekli „teže“ novčane kazne u iznosu od 500 do 800 kn. u 9,43 % slučajeva počinitelji prekršaja koje je tužitelj prijavio su oslobođeni. Potonji podatak je dosta visok s obzirom na obzirom da kod čl. 13. imamo u većini slučajeva i svjedoke. Iz provedene analize vidljivo je da se ponekad ne koriste dovoljno zakonske mogućnosti kao što je ispitivanje osumnjičenika i ispitivanje svjedoka, kao niti dokazne radnje pod nazivom hitno izvođenje dokaza, Često su i počinitelji oslobođeni zbog neubrojivosti³⁷, tako je sud utvrdio da okrivljenik boluje od PTSP s izrazito heteroagresivnim, impulzivnim, razdražljivim i slabo internaliziranih socijalnih normi, elementima osobnosti pa u konkretnom slučaju postoje okolnosti koje isključuju okrivljenikovu krivnju.³⁸ U drugom slučaju okrivljena je oslobođena od optužbe jer je iz psihijatrijskog nalaza i mišljenja stalne sudske vještakinje razvidno da je u vrijeme spornih događaja bila u stanju pogoršanja kronične psihoze paranoidnog tipa (teška duševna bolest), te da je upravo pogoršanje teške duševne bolesti odlučujuće utjecalo na štetno ponašanje okrivljenice, odnosno na intenzitet njene afektivne reakcije i da je kod nje u trenutku počinjenja prekršajnog djela sposobnost shvaćanja njenih radnji i voljnog upravljanja postupcima bila izgubljena, pa vještakinja smatra da je bila neubrojiva, pri čemu smatra i da je raspravno nesposobna.³⁹

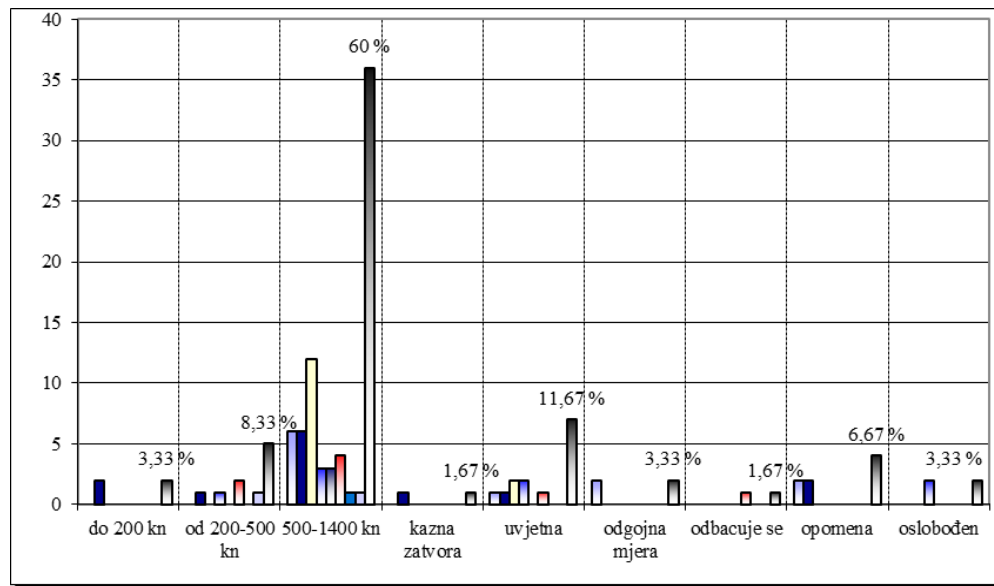
³⁷ Prekršajni sud u Zagrebu, broj: 52. PpJ-2396/11

³⁸ Prekršajni sud u Zagrebu, broj. XXI-J-3249/10. od 21. siječnja 2011.

³⁹ Prekršajni sud u Daruvaru, broj: Pp 6J-436/11-23 od 2. veljače 2012.

I treći razlog je kada okrivljenici budu oslobođeni je što na sudu ispitanici iskazuju s podjednakim stupnjem uvjerenosti, pa nije nedvojbeno utvrđeno djelo koje mu se stavlja na teret, te su prema načelu *in dubio pro reo* oslobođeni od optužbe.⁴⁰

Grafikon 15. Izrečene prekršajnoppravne sankcije Prekršajnih sudova iz čl. 6.

Za razliku od čl. 13. u čl. 6. nešto je niže zastupljenost novčane kazne i iznosu 71,66 %, što je za 10 % manje od novčane kazne. Nadalje novčane kazne idu prema maksimalnim kaznama koje za najteži prekršaj iznose oko 1400 kn (zavisno o srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke s obzirom na predviđenu maksimalnu novčanu kaznu u iznosu od 350 DEM). Kazna zatvora zauzima udio od 1,67 %⁴¹, a u zbroju s uvjetnom kaznom čini 13,34 %. Podatak da je samo 3,33 % počinitelja oslobođeno za razliku od 9,43 % kod čl. 13. pokazatelj je da je prikupljen veći broj dokaza za razliku od čl. 13.

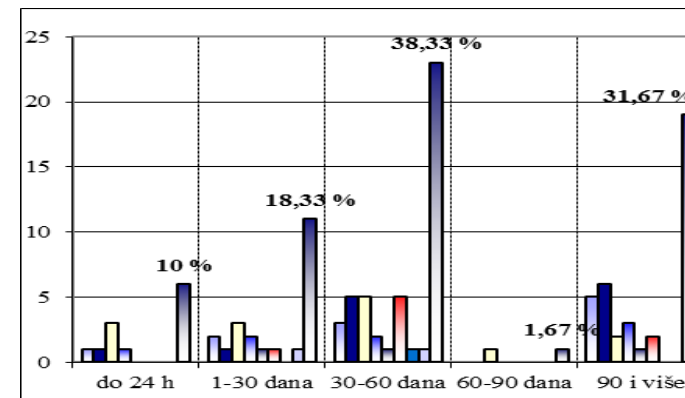
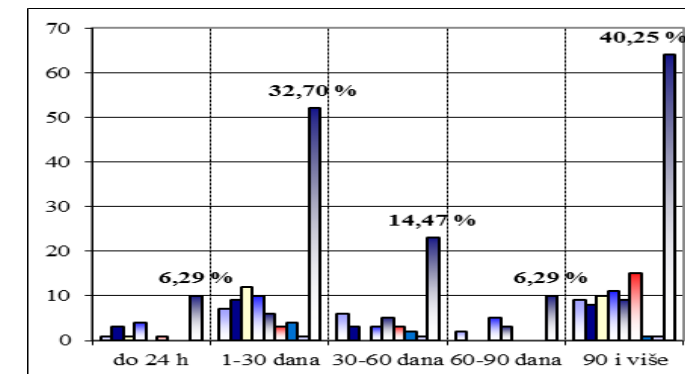
⁴⁰ Prekršajni sud u Zagrebu, broj: XXI-J-3249/10. od 21. siječnja 2011.

⁴¹ Kazna zatvora kao kazna lišenja slobode u prekršajno pravnom području propisana je kao **sporedna, stroža vrsta kazne**, uglavnom u posebnim zakonima iz područja javnog reda i mira i javne sigurnosti, kao što su na primjer: Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, Zakon o oružju, Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji i dr. Sudska praksa pokazuje da se najviše izriču za prekršaje iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (čl. 4. i 20.), kao i za prekršaje "naročito drskog i nepristojnog ponašanja na javnom mjestu" (čl. 6. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira), što očito proizlazi iz nastojanja da se kaznom zatvora ostvari resocijalizacija. Oset, S. Prekršajnoppravne sankcije *de lege lata* i *de lege ferenda* – primjena i izvršenje. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, broj 2/2005, str. 523.

3.9. Vrijeme trajanja postupka

U grafičkom prikazu 16. i 17. izvršena je analiza trajanja postupka. Usporedbom navedenih podataka i na njihovu sličnu raspšrenost, primjetno je da se ipak za čl. 6. brže procesuiraju počinitelji za razliku od čl. 13. Prema analizama kod čl. 13. za 6,29 % počinitelja odluka prekršajnih sudova donesene su u roku od 24 sata, a za čl. 6. za 10 % počinitelja. Nadalje, prema skali grafikona vidljivo je odstupanje kod čl. 13. gdje su najbrojniji postupci koji traju više od 90 dana a zauzimaju udio od 40,25 %, dok je skala grafikona kod čl. 6. skoro idealna i najbojniji su postupci koji traju od 30 do 60 s 38,33 %. Pitanje je jer brzinu postupka možemo nazvati efikasnom. Za izraz „efikasan“ mogu se koristiti i pridjevi „učinkovit“ i „djelotvoran“, kao popularne oznake kojima se počiniteljima izriču kazne. No, učinkovit postupak nije onaj u kojem se izriču samo kazne počiniteljima. Nisu rijetki slučajevi u kojima je sud izrekao kaznu nekome za koga se kasnije pokazalo da nije počinitelj djela ili da za nj nije kriv.⁴²

Grafikon 16. i 17. Trajanje postupka za prekršaj iz čl. 13. i čl. 6. po danima u tjednu

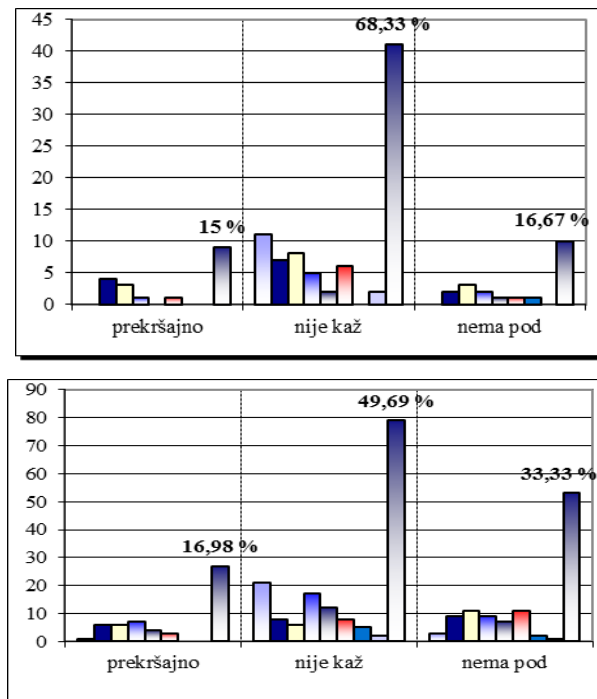

⁴² Krapac, D. Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63 broj 1, 5-70., Zagreb, 2013., str. 7.

3.10. Kažnjavanost počinitelja prekršaja

U grafičkom prikazu 18. i 19. izvršena je analiza prethodne kažnjavanosti počinitelja prekršaja. Usporedbom navedenih podataka dolazimo do jednog podatka, a to je da su najbrojniji mladi počinitelji koji čine najteže prekršaje i da prethodno nisu kažnjavani. Analiza je nadalje pokazala da i za čl. 6. i čl. 13. ima 15-17 % recidivista, a najbrojnija je dobna skupina od 21 do 24 god. i od 25 do 29 god. Pitanje je jer prekršajni postupak ima generalno preventivnu⁴³ funkciju s obzirom na prekršajne sankcije za počinitelja prekršaja. Iz provedene analize može se zaključiti da će upravo najmlađi počinitelji prekršaja od 18 do 20 god. počiniti ponovno prekršaj jer prekršajne sankcije nemaju dovoljan generalno preventivni učinak. Sigurno je da povećanje novčanih kazni i kazni zatvora neće riješiti sve probleme za čl. 6. i 13., ali minorni iznosi koji su predviđeni nemaju svoju svrhu. Vodopivec i dr. postavili su pitanja izricanja sankcija u kaznenom postupku i naveli da rijetki rezultati studija u priličnoj mjeri obeshrabruju, jer da kazne uopće nemaju generalno preventivni utjecaj,⁴⁴ a onda ovakve novčane kazne kakve trenutno imamo u ZpPJM zasigurno nemaju generalno preventivni utjecaj.

Grafikon 18. i 19. Prethodna kažnjavanost počinitelja prekršaja iz čl. 13. i čl. 6.

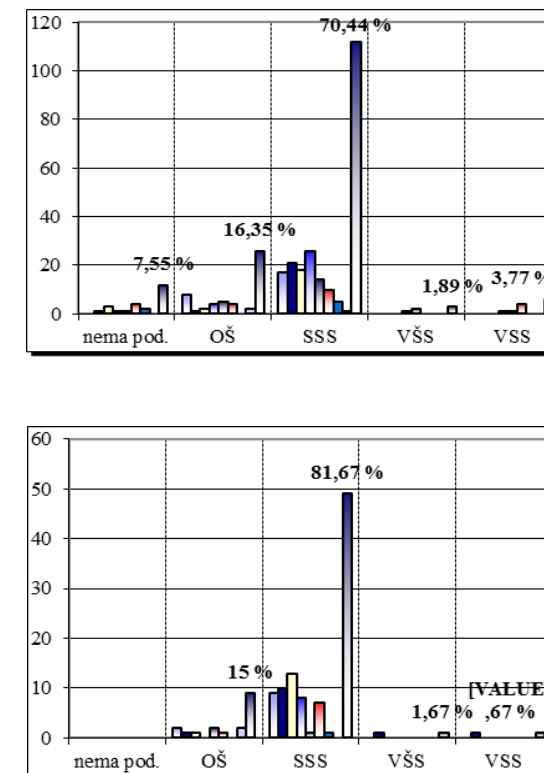
⁴³ Vodopivec, K., Kobal M., Bavcon, Lj., Skalar, V. Kiminologija, Narodne novine 1966., str. 170.

⁴⁴ Ibid.

3.11. Stručna sprema počinitelja prekršaja

U grafičkom prikazu 20. i 21. izvršena je analiza obrazovne strukture počinitelja, pa je tako odmah primjetno da kod čl. 13. u 7,55 % slučajeva nisu evidentirani podaci o stručnoj spremi okrivljenih. Nadalje, uspoređujući podatke vidljivo je da lakše prekršaje čine više osobe koje imaju VŠS i VSSs ukupnim udjelom od 5,66 %, za razliku od teže prekršaja iz čl. 6. gdje je manji broj počinitelja s VŠS i VSS i iznosi 3,34 %, što dovodi do zaključka da osobe s višom stručnom spremom imaju veću kontrolu i ne čine u tolikom broju prekršaje osobite teške naravi, kao što je to slučaj sa srednjom stručnom spremom i s osnovnom školom.

Grafikon 20. i 21. Trajanje postupka za prekršaj iz čl. 13. i čl. 6. po danima u tjednu

Podatak koji bi također bio interesantan za socioekonomsko istraživanje bila bi zaposlenost počinitelja, vrsta zanimanja, visina osobnog dohotka, ali podaci nisu evidentirani, te je prijedlog da se de lege ferenda više pozornosti pridaje i tim podacima radi projektiranja preventivnih aktivnosti

ZAKLJUČAK

U analizama je potvrđena hipoteza da su zakonski opisi čl. 6. i 13. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira manjkavi i nejasni i da dolazi do kolizije između njihove primjene, jer ne postoji jasna granica zakonskog opisa i to posebno kod tjelesnih napada. Istraživanje predmeta slučajeva iz prakse potvrdilo je tezu da je tužiteljska i sudska praksa iskristalizirala čl. 6. kao teži prekršaj od čl. 13., a što se najbolje vidi po analizama predloženih i izrečenih prekršajopravnih sankcija. Zatim analize su pokazale da je kriminogeni faktor alkohol izraženiji kod čl. 6. i to s višim koncentracijama alkohola, pa je i uhićenje kao mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u prekršajnom postupku i naredba o smještaju u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva više zastupljenija. Iz istraživanja su dobiveni podaci da počinitelji najčešće čine prekršaja iz čl. 6. u dane vikenda (subota i nedjelja) dok u druge dane je taj podatak zanemariv, dok počinitelji prekršaja iz čl. 13. nisu koncentrirani samo u dane vikenda već je vidljiva raspršenost činjenja prekršaja. Nadalje čl. 6. zastupljeniji je u kasnijim noćnim satima za razliku od čl. 13. Počinitelji u najvećoj mjeri imaju srednju stručnu naobrazbu i pretežno nisu kažnjavani. Prilikom počinjenja prekršaja iz čl. 6. i 13. počinitelji čine i stjecaj s čl. 17. koji je uz čl. 6. najteži prekršaj iz ZpPJRM. Samo trajanje postupka je relativno brzo i analiza je pokazala da je brži postupak kod čl. 6. nego kod čl. 13. što je posebno pohvalno za rad prekršajnih sudova, te se time pokazuje počiniteljima da će biti procesuirani za svoja djela. ZpPJRM se često primjenjuje i žurno je potrebno donošenje novog zakona koji neće imati nejasnoća, ali i koji će djelotvornije odgovoriti na brojne tjelesne napade koji nisu nimalo bezazleni, a opet se ne mogu podvesti pod kazneno djelo. Dob počinitelja bila je u središtu rada i jasno je pokazala prekršaje najviše čine mlađe dobne skupine u dane vikenda i pod utjecajem alkohola, te koje nisu kažnjavane. Prijedlog je *de lege ferenda* da se prema mlađim osobama ide upravo s više preventivnih programa koje bi im ukazalo na posljedice koje će imati u budućnosti s obzirom na činjenje prekršaja.

LITERATURA:

1. Cvitanić, Antun. "Statut grada Splita." Književni krug, Split (1998)., str. 621-623.
2. Derenčinović, D, Getoš Anna-Maria. *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, (2008).
3. Čadež, J. *Odabrana poglavlja medicinske kriminalistike, Ministarstvo unutarnjih poslova*, Zagreb, (1996).
4. Filipović, Hrvoje. "Uhićenje kao mjera osiguranja nazočnosti okrivljenika i pokretanja kaznenog postupka." *Policija i sigurnost* 19.3 (2010): 273-297
5. Filipović, H., Trivunović, V. *Uhićenje kao mjera osiguranja nazočnosti*

okrivljenika u prekršajnom postupku de lege lata – de lege ferenda, Hrvatska pravna revija, 2. 85-90. (2014).

6. Horvatić, Ž. *Osnove kriminologije – temelji učenja o pojavnim oblicima i uzrocima kažnjivih ponašanja*, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, (1998).
7. Ivanda, S. Javni red i mir u statutima srednjovjekovnih hrvatskih gradova, *Pravni vjesnik* 23 (3-4): 77-96, (2006).
8. Josipović, I.; Rašo, M. *Prekršajni zakon. Narodne novine, Zagreb*, (2008).
9. Krapac, D. *Kazneno procesno pravo Knjiga prva: Institucije. Narodne novine dd*, (2012).
10. Krapac, D., *Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63 broj 1, 5-70., Zagreb, (2013).
11. Milivojević L, Gluščić, S., Brnetić D. *Prekršajno pravo*, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, (2012).
12. Milivojević L. *Kazneno pravo za kriminaliste, Međunarodno kriminalističko udruženje*, Zagreb, (2013).
13. Novoselec, P., Bojanić, I. *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, (2013).
14. Pera, Miroslav. *Poljički statut. Vol. 9. Književni krug*, 1988.
15. Oset, S. *Prekršajopravne sankcije de lege lata i de lege ferenda – primjena i izvršenje Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 12, broj 2/2005, str. 503-540.
16. Veić, P. *Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira*, Zagreb, (1996).
17. Veić, P., *Prekršajni zakon*, Dušević & Kršovnik, Rijeka, (2012).
18. Vodipovec, K., Kopal M., Bavcon, Lj., Skalar, V. *Kiminologija*, Narodne novine (1966).

SUMMARY

UDK 343.98

CONFLICT OF OFFENSES AGAINST PUBLIC ORDER, FIGHTING, QUARELING, SHOUTING AS AN INSOLENT AND RUDE WAY OF INSULTING CITIZENS THUS VIOLATING THEIR PEACE

dr. sc. Josip Pavliček, mag. krim.
dr. sc. Lana Milivojević, dipl. iur.
Visoka policijska škola, MUP RH

In the first part of this critical approach Articles 6. and 13. of the Misdemeanor Act on Public Order and Peace are analysed, where legal descriptions are vague and eventually leading to different classifications of events. Financial penalty as a misdemeanor sanction is not adequate and opens the question of its appropriateness for the misdemeanor perpetrators in Articles 6. and 13. of the Act. In the second part of the paper the author critically evaluates a number of selected cases from judicial practice determining liability of perpetrators. Besides the normative analysis a research has been conducted on the sample of 40 cases and 60 perpetrators of Articles 6. Moreover, 121 cases and 159 perpetrators of Article 13. have undergone criminological and criminogenic analysis. The analyses have also been performed for an arrest as a measure for ensuring the presence of the accused in misdemeanor proceedings as well as for the proposed and imposed sanctions for misdemeanor with a view to identify any difference between Articles 6. and 13.

Keywords: disrespectful behavior, fighting, physical assault, quareling, shouting, public order, punishment, public place, offenses

KRIMINALISTIČKA METODOLOGIJA U FUNKCIJI ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA

Kriminalistička metodologija uobičajeni je alat policije i državnog odvjetništva koji ta tijela svakodnevno primjenjuju u radu, međutim, s obzirom na javne ovlasti drugih državnih tijela ukazuje se potreba da se dio te metodologije stavi na raspolaganje i službenicima koji sudjeluju u zaštiti prirode i okoliša. Stoga je težište ovog članka na približavanju korištenja kriminalističke metodologije takvim službenicima, kako bi oni bili učinkovitiji u obavljanju svojih poslova. U članku su pobliže razmotreni kriminalističko taktički aspekti provođenja pojedinih radnji za otkrivanje i istraživanje prekršaja i kaznenih djela počinjenih na štetu prirode i okoliša. Naglašena je također uloga kriminalistike u prevenciji prekršaja i kaznenih djela, koja bi u stvari trebala biti primarni zadatak svih državnih tijela. Ovaj članak, uz kriminalistički dio sadrži poveznice prema zakonskim ovlastima čuvara prirode (rendžera), inspektora zaštite prirode i inspektora zaštite okoliša, koje su propisane radi obavljanja njihovih poslova kao i druge nužne pravne odrednice.

Ključne riječi: kriminalistika, rendžeri, priroda, okoliš, kriminalistička prevencija

1. OPĆE NAZNAKE O POVEZANOSTI KRIMINALISTIKE SA ZAŠTITOM PRIRODE I OKOLIŠA

Tehnološki napredak, industrijalizacija i globalizacija na različite štetne načine utječu na zdravlje ljudi, životinja i biljaka, odnosno na prirodu i okoliš u cjelini. Sve vidljivije posljedice takvih štetnih utjecaja dovele su do porasta svijesti o neophodnosti zaštite prirode i okoliša u kojoj živimo. Osviještenost

najvećeg dijela čovječanstva često nije dovoljna da se spriječe nemarni pojedinci i kompanije koji svojim djelovanjem uništavaju prirodu i okoliš pa se kao nužnost javlja potreba njihove dodatne zakonske zaštite propisivanjem određenih ponašanja zabranjenima. Takva ponašanja se kategoriziraju prema težini posljedica na kaznena djela propisana kaznenim zakonom ili kao raznovrsni prekršaji propisani posebnim zakonima. Propisivanje određenih prekršaja ili kaznenih djela te sankcija za njih samo po sebi ne znači smanjenje ugrožavanja prirode i okoliša. Za to je bitna učinkovita primjena tih propisa. Upravo u segmentu primjene nezaobilaznu ulogu ima i kriminalistika. Naime, kriminalistika kao znanstvena disciplina sustavno razvija i primjenjuje znanstvene metode i iskustva u otkrivanju i razjašnjavanju kaznenih djela i prekršaja te utvrđivanju njihovih počinitelja.

Konkretno, nadležna državna tijela poput policije ili državnog odvjetništva u okviru svojeg djelokruga primjenom kriminalističke metodologije dolaze do spoznaja o počinjenim prekršajima i kaznenim djelima na određenom području. Osim za otkrivanje prekršaja i kaznenih djela, kriminalistička metodologija presudna je u procesu razjašnjavanja okolnosti njihovog počinjenja, identifikaciju počinitelja, kao i osiguranja valjanih dokaza za potrebe vođenja sudskog postupka.

Kriminalistička metodologija uobičajeni je alat spomenutih državnih tijela koji ona svakodnevno primjenjuju u radu, međutim ukazuje se potreba da se dio te metodologije stavi na raspolaganje i drugim državnim službenicima, primarno inspekcijskim službama, ali i djelatnicima javnih ustanova koje imaju javne ovlasti. U tom smislu su pobliže razmotreni kriminalističko taktički aspekti provođenja pojedinih radnji za otkrivanje i istraživanje prekršaja i kaznenih djela počinjenih na štetu prirode i okoliša. Naglašena je također uloga kriminalistike u prevenciji ovih prekršaja i kaznenih djela, koja bi u stvari trebala biti primarni zadatak svih državnih tijela. Možemo reći da je ovaj članak primarno namijenjen čuvarima prirode odnosno rendžerima i inspektorima zaštite prirode kako bi ih se potaknulo na intenzivnije usvajanje kriminalističkih znanja i postigli bolji učinci u njihovom radu.

Na početku još nekoliko riječi oko dvojbe u korištenju naziva čuvari prirode ili rendžeri. Iako Zakon o zaštiti prirode (Narodne novine, broj: 80/13) propisuje da se zaposlenici javnih ustanova koji obavljaju neposredni nadzor u zaštićenim područjima nazivaju čuvari prirode, u ovom članku će biti korišten naziv rendžeri koji je prihvaćen na široj međunarodnoj razini. Naziv čuvari prirode nije osobito prihvaćen niti među samim čuvarima prirode pa se tako još u svakodnevnoj uporabi koristi i stari naziv nadzornici. Udruženje koje okuplja čuvare prirode također koristi naziv „Hrvatski rendžer“ tako da su argumenti prevladali u korist naziva rendžer. Vezano uz naziv poveznicu bismo mogli povući i u odnosu na nazive redarstvena vlast i policija koji su bili isto tako korišteni u našem zakonodavstvu, no ipak je prevladao i ostao u uporabi internacionalizirani pojam policija.

Uz kriminalistički dio, članak sadrži osvrt na osnovne pravne okvire koji su potrebni za učinkovitu primjenu kriminalističke metodologije i ovlasti rendžera i nadležnih inspektora.

Važnost poznavanja pravnih propisa i njihovog povezivanja s kriminalistikom i njezinom metodologijom radi učinkovite zaštite prirode i okoliša

Već je spomenuto da pravni propisi predstavljaju temelj za primjenu kriminalističke metodologije. Opći propisi, poput Prekršajnog zakona (Narodne novine, broj: 107/07, 39/13, 157/13) i Kaznenog zakona (Narodne novine, broj: 125/11, 143/12), sastoje se od dvije važne komponente, materijalno pravnog i procesno pravnog dijela (više o navedenom za prekršajno pravo u: Milivojević, Gluščić, Brnetić 2012, Milivojević 2012., Veić, Gluščić 2013., a za kazneno pravo u: Milivojević 2013). U materijalno pravnom dijelu propisuju se sadržaji zabranjenih ponašanja kao prekršaji i kao kaznena djela te se za njih propisuju sankcije. Precizno poznavanje zakonskih opisa prekršaja ili kaznenih djela, važno je kako bi službenici u okviru svojeg djelokruga mogli ispravno utvrđivati relevantne činjenice koje dokazuju da je počinjen upravo taj prekršaj ili kazneno djelo. Kao primjer, razmotriti ćemo jedan naizgled jednostavan primjer prekršaja. Prema Zakonu o zaštiti prirode, kao prekršaj za fizičke osobe je propisano odlaganje otpada izvan predviđenog i označenog prostora u zaštićenim područjima (čl. 139. st. 1. t. 9. u vezi s 232. istog Zakona). Prilikom razmatranja zakonskog obilježja prekršaja ili kaznenog djela, potrebno je uzeti u obzir značenje pojedinih pojmova, ali i njihov međusobni, kumulativni odnos. Drugim riječima, potrebno je u stvarnom ponašanju ispravno prepoznati u čemu se sve sastoji radnja počinjenja prekršaja. U spomenutom slučaju je to odlaganje otpada, što bi značilo da je počinitelj otpad odložio na mjestu koje za to nije predviđeno bez obzira je li ga donio sa sobom ili ga razbacao oko mjesta na kojem je ono bilo ispravno odloženo. Također, postavlja se pitanje definiranja otpada. Pri tome se je potrebno zapitati definira li koji drugi posebni propis pojedini pojam iz zakonskog obilježja prekršaja. U ovom slučaju otpad je definiran Zakonom o održivom gospodarenju otpadom (Narodne novine, broj: 44/13) u čl. 4. st. 1. t. 35. kao svaka tvar ili predmet koji posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti, a otpadom se smatra i svaki predmet i tvar čije su sakupljanje, prijevoz i obrada nužni u svrhu zaštite javnog interesa. Na takav način je moguće razmatrati i druge pojmove u okviru nekog zakonskog obilježja prekršaja ili kaznenog djela. Osim pojedinačnog razmatranja pojmova potrebno je uzeti u obzir i međuodnos i kumulativni zbir pojmova u zakonskom obilježju. To bi u ovom primjeru izgledalo na sljedeći način. Počinitelj navedenog prekršaja može biti samo fizička osoba koja radnju odlaganja otpada čini u zaštićenom području i to izvan predviđenog i označenog prostora. Ukoliko nedostaje i jedan element obilježja prekršaja neće se raditi o ovom prekršaju.

Osim toga, pri razmatranju prekršajnih materijalno pravnih odredbi potrebno je imati u vidu ne samo odredbe posebnih zakona, u ovom slučaju Zakona o prirodi, već i odredbe Prekršajnog zakona kao općeg akta. U navedenom primjeru mogle bi biti od značaja odredbe čl. 9. Prekršajnog zakona u slučaju da je počinitelj prekršaja dijete (osoba koja nije navršila 14 godina života), ili čl. 13. Prekršajnog zakona u slučaju da je otpad odložen prije više od četiri godine od trenutka utvrđivanja počinjenja prekršaja, u kojem slučaju bi se radilo o zastari poduzimanja prekršajnog progona, ili čl. 22. i 23. Prekršajnog zakona ako su u počinjenju prekršaja uz počinitelja sudjelovali i drugi sudionici, ili čl. 24a Prekršajnog zakona ako se radi o beznačajnom prekršaju.

Sličan model razmatranja mogao bi se primijeniti i u slučajevima kada se radi o kaznenim djelima.

Ovakav pristup u razmatranju materijalno pravnih odredbi ima odraz i na primjenu kriminalističke metodologije. Zadatak kriminalističke metodologije je pronaći i osigurati za kasnije faze prekršajnog postupka odgovarajuće dokaze koji potkrjepljuju elemente zakonskog obilježja prekršaja. U spomenutom primjeru moglo bi se raditi o utvrđivanju počinitelja koji je u zaštićenom području odložio olupinu starog automobila koju je nakon nekog vremena pronašao rendžer. Tijekom očevida na mjestu počinjenja prekršaja moguće je utvrditi individualne karakteristike vozila kao što je primjerice broj šasije vozila i pretraživanjem odgovarajućih evidencija motornih vozila doći do posljednjeg registriranog vlasnika tog vozila, a potom i do posljednjeg korisnika vozila. Kao što vidimo iz ovog primjera, kriminalistika nam daje na raspolaganje metode pomoću kojih možemo pronaći odgovarajuće dokaze za svaki od elemenata zakonskog obilježja prekršaja i upravo kroz to dolazi do izražaja njezina uloga u učinkovitom funkcioniranju pravnog sustava.

Uz materijalno pravnu komponentu jednako je važna i procesno pravna komponenta. Procesne prekršajno pravne odredbe primarno su propisane Prekršajnim zakonom, a u jednom dijelu, kroz ovlasti pojedinih ovlaštenih tužitelja i u posebnim zakonima. Kazneno procesne odredbe propisane su Zakonom o kaznenom postupku (Narodne novine, broj: 152/08, 76/09, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13). Procesno pravnim odredbama se, između ostalog, određuje način prikupljanja dokaza za potrebe vođenja sudskog postupka. Nije svejedno na koji način će, primjerice, biti privremeno oduzeta sredstva počinjenja nekog prekršaja ili kaznenog djela, već to treba biti učinjeno prema zakonom propisanoj proceduri, jer se u protivnom tako prikupljeni dokazi ne mogu koristiti u kasnijem sudskom postupku.

Jednako kako je bilo potrebno voditi računa o zakonskom obilježju prekršaja ili kaznenog djela, tako je potrebno voditi računa i o odredbama koje propisuju način provođenja pojedine radnje za prikupljanje dokaza. Zbog te činjenice, procesno pravne odredbe imaju značajan utjecaj na primjenu kriminalističke metodologije. Mogli bismo reći da procesno pravne odredbe

daju formu određenim dokazima, dok je za sadržajnu komponentu odgovorna kriminalistička metodologija. Primjerice, u slučaju pronalaska strogo zaštićene vrste ptice koja je ozlijeđena vatrenim oružjem i koja je ubrzo nakon toga i uginula, potrebno je obaviti razudbu kako bi se utvrdio uzrok smrti i mehanizam nastanka ozljeda. Kako bi ta razudba bila kazneno procesno valjana provedena i činjenice koje se tijekom nje utvrde mogle poslužiti u kasnijem kaznenom postupku, potreban je nalog za vještačenje izdan od strane nadležnog državnog odvjetnika ovlaštenoj stručnoj ustanovi, državnom tijelu ili stalnom sudskom vještaku. Vještak potom, poštujući pravila struke i odgovarajuće propise, sastavlja nalaz i mišljenje, koje u kasnijem sudskom postupku predstavlja valjan i na zakonu utemeljen dokaz.

2. ZAKONSKE OVLAСТИ SLUŽBENIKA ZA ZAŠTITU PRIRODE I OKOLIŠA

Sustav zaštite prirode i okoliša uređen je propisima kojima se ustrojavaju i organiziraju stručne službe, konkretno rendžeri i inspeksijske službe, koje kroz propisane ovlasti u postupanju prilikom obavljanja nadzora zaštićenih područja radi osiguravanja provedbe zakonskih propisa, ostvaruju zadaću očuvanja i zaštite okoliša i prirode.

U Republici Hrvatskoj Zakonom o zaštiti prirode, propisano je da nadzor nad zaštitom prirode u parkovima, kao zaštićenim područjima, vrše organizirane službe čuvara prirode (rendžeri). S obzirom da su parkovi u Republici Hrvatskoj javne ustanove, organizacija i unutarnje ustrojstvo te nadzorne službe odnosno rendžera unutar svakog pojedinog parka, propisuje se posebnim pravilnicima koje donose te javne ustanove. U vezi inspeksijskih službi, u Republici Hrvatskoj nadzor i zaštitu okoliša obavlja inspekcija zaštite okoliša sukladno odredbama Zakona o zaštiti okoliša (Narodne novine, broj: 80/13), a nadzor i zaštitu prirode obavlja inspekcija zaštite prirode sukladno odredbama Zakona o zaštiti prirode. Tim temeljnim zakonima povezanim sa zaštitom prirode i zaštitom okoliša propisuju se ovlasti rendžera te inspekcija zaštite prirode i okoliša.

U skladu s navedenim, rendžeri u zaštićenim područjima u kojima obavljanju neposredni nadzor, ako u provedbi tog nadzora zateknu osobu u zaštićenom području ili području ekološke mreže da obavlja radnje za koje je tim zakonom propisana prekršajna odgovornost imaju pravo i obvezu:

- provjeriti identitet osobe,
- davati upozorenja i zapovijedi,
- pregledati osobu, prtljagu, prijevozno sredstvo ili plovilo,
- privremeno ograničiti kretanje na određenom području,
- osigurati mjesto događaja,
- naplatiti novčanu kaznu, štetu i učinjene troškove od prekršitelja uz izdavanje potvrde,

- privremeno oduzeti protupravno prisvojeni dio živog ili neživog svijeta koji pripada zaštićenom području, kao i sredstva kojima je izvršeno protupravno prisvajanje,
- zatražiti uspostavu prijašnjeg stanja, odnosno narediti mjere za sprječavanje i uklanjanje štetnih posljedica,
- izreći upravnu mjeru,
- podnijeti kaznenu prijavu,
- pokrenuti prekršajni postupak podnošenjem optužnog prijedloga (čl. 209. st. 1. t. 1. – 11. Zakona o zaštiti prirode).

Uz rendžere kao djelatnike javnih ustanova, inspektori zaštite prirode i inspektori zaštite okoliša, kao državni službenici Ministarstva zaštite prirode i okoliša imaju svoje zasebno propisane ovlasti u postupanju. Inspektori zaštite prirode postupaju u zaštićenom području i području ekološke mreže, na kojem području provode nadzor nad primjenom odredaba Zakona o prirodi i propisa donesenih na temelju njega. U slučajevima kada inspektori zaštite prirode nisu nazočni ili nisu u mogućnosti intervenirati, a postoji osnovana sumnja da je nastupila povreda odredaba Zakona o zaštiti prirode i drugih na njemu temeljenih propisa, inspeksijski nadzor mogu obaviti kao ovlaštene osobe i policijski službenici Ministarstva unutarnjih poslova ili u određenim slučajevima i ovlaštene osobe Obalne straže Republike Hrvatske (čl. 211. Zakona o zaštiti prirode).

Inspektori zaštite okoliša inspeksijskim nadzorom nadziru osobe koje su obvezne provoditi mjere i aktivnosti zaštite okoliša, ispunjavanje uvjeta i način rada nadziranih osoba, obavljaju izravan uvid u opće i pojedinačne akte, te poduzimaju mjere određene tim Zakonom o okolišu i propisima donesenim na temelju tog Zakona, kada to utvrde potrebnim u cilju sprječavanja i smanjivanja onečišćenja te uklanjanja posljedica onečišćenja okoliša.

Inspektori zaštite prirode i inspektori zaštite okoliša imaju uz odredbe Prekršajnog zakona i brojne zakonske ovlasti iz spomenutih posebnih zakona. Neke od njih su istovjetne za obje inspekcije, a neke su za svaku inspekcije posebne ovisno o predmetu nadzora i djelokrugu rada. Ovlaсти inspekcije zaštite prirode propisane su u čl. 216. i 218. Zakona o zaštiti prirode, a inspekcije zaštite okoliša u čl. 230. Zakona o zaštiti okoliša. Uz pojedine ovlasti koje primjenjuju obje inspeksijske službe u svojem radu, poput utvrđivanja identiteta osoba, pregleda vozila, plovila, poslovne dokumentacije, uzimanja izjava od prekršitelja, svjedoka, nalaganje uzimanja relevantnih uzoraka iz okoliša/prirode i drugih opisanih u člancima zakona navedenih u ranijem tekstu, treba podsjetiti na ovlasti tih inspeksijskih službi koje proizlaze neposredno iz općeg akta, odnosno Prekršajnog zakona. Prekršajnim zakonom oni svi su u ovlaštenu poduzeti izvide prekršaja i prikupiti dokaze u tijeku nadzora, primjerice saslušavanjem osoba u svojstvu svjedoka i osumnjičenika. Također, ovlaštenu su provesti hitne dokazne radnje ako postoje osnove sumnje da je počinjen prekršaj i ako postoji opasnost

od odgode, primjerice očevid, vještačenja, privremeno oduzimanje predmeta, pretragu prijevoznih sredstava. Pri tom o poduzetim radnjama sastavljaju zapisnik, a za oduzete predmete izdaju i potvrdu, koji se prilažu uz optužni prijedlog.

Kao što je vidljivo, inspeksijske službe u obavljanju inspeksijskog nadzora, ovisno o slučaju i potrebama, primjenjuju prethodno nabrojane ovlasti, a ako utvrde da je počinjen prekršaj iz njihove nadležnosti, dužni su izdati prekršajni nalog odnosno podnijeti optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu. Isto tako, ako utvrde postojanje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo, dužni su podnijeti kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu. O važnosti pravilnog sačinjavanja optužnog prijedloga i kaznene prijave biti će nešto više rečeno u daljnjem dijelu članka, no prije toga će se sukladno navedenim zakonskim ovlastima kako inspeksijskih službi, tako i rendžera, razmotriti taktika provođenja pojedinih radnji u funkciji otkrivanja, istraživanja i dokazivanja delikata počinjenih na štetu prirode i okoliša.

3. KRIMINALISTIČKA TAKTIKA PROVOĐENJA POJEDINI RADNJI

Kako je već napomenuto za učinkovitu primjenu pravnih normi u praksi nezaobilazna su znanja i iskustva kriminalistike pomoću kojih će se prikupiti odgovarajuće činjenice potrebne za vođenje postupka. Osim korištenja spoznaja tzv. istražnog dijela kriminalistike koji se odnosi na otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje prekršaja i kaznenih djela na štetu prirode i okoliša na raspolaganju nam je i mogućnosti korištenja kriminalističke metodologije i u svrhu prevencije prekršaja i kaznenih djela.

Temeljno pitanje koje se u tom smislu može postaviti je: „U kojem opsegu se kriminalistička metodologija može primijeniti u odnosu na kažnjive radnje iz segmenta zaštite prirode?“

Odgovor na to pitanje je višeslojan i ovisi o zakonskom i organizacijskom uređenju sustava za zaštitu prirode i okoliša u nekoj zemlji. U osnovi ga možemo podijeliti u nekoliko kategorija. U prvu kategoriju svakako spadaju kaznena djela protiv okoliša koja su u primarnoj nadležnosti policije i državnog odvjetništva pa tu dolazi do primjene većine kriminalističkih metoda. U drugu kategoriju možemo svrstati nadležnost inspektora zaštite prirode i inspektora zaštite okoliša koji na temelju posebnih zakona provode mjere potrebne za procesuiranje prekršaja. U trećoj kategoriji su rendžeri i pripadnici drugih državnih tijela u čijem djelokrugu je također poduzimanje represivnih mjera u cilju zaštite prirode.

Mogućnost primjene istražne kriminalističke metodologije primarno je omeđena vrstom javne ovlasti koju pojedini subjekt u sustavu zaštite prirode i okoliša ima sukladno zakonu. S druge strane spoznaje kriminalistike koje se mogu primijeniti u prevenciji kažnjivih radnji mogu doći do izražaja u znatno većoj mjeri i kod drugih subjekata. Obzirom da je cilj ovog rada približiti

korištenje jednog dijela kriminalističke metodologije drugim subjektima koji se bave zaštitom prirode i okoliša neće se posebno razmatrati prva kategorija tijela i subjekata koji mogu primjenjivati najveći dio kriminalističke metodologije i koji su u značajnoj mjeri osposobljeni za provođenje takvih radnji. Tako će biti razmatrani kriminalistički taktički aspekti provođenja pojedine radnje, ovisno o javnim ovlastima subjekata, kriminalističko tehničke mogućnosti, osobito u pogledu traseoloških spoznaja i vještačenja te će biti dane naznake za formiranje posebne kriminalističke metodike za istraživanje kažnjivih radnji na štetu prirode i okoliša.

3.1. Preliminarna analiza i početna kvalifikacija događaja

Kriminalistička metodologija može pomoći u početnom pravnom kvalificiranju događaja. U većini slučajeva neće biti problem odrediti o kakvom se događaju radi obzirom da će posljedice nedvojbeno ukazivati na vrstu zabranjenog ponašanja. Ipak u nekim slučajevima će biti potrebno prethodno provesti određene prethodne kriminalističke i pravne radnje kako bi se utvrdilo radi li se o zabranjenom ponašanju i kojem. Primjerice, može biti pronađena mrtva jedinka strogo zaštićene životinjske vrste. Takvo što može upućivati na uginuće uslijed starosti, uginuće uslijed sukoba s drugom životinjskom vrstom ili kao posljedica prirodne nepogode, a može biti riječ i o kaznenom djelu počinjenom djelovanjem čovjeka (trovanje). Da bismo mogli razlučiti o čemu se radi važno je poduzeti preliminarnu radnju istraživanja kao što su osiguranje mjesta događaja i očevid na mjestu pronalaska uginule životinje, razudbu lešine radi utvrđivanja uzroka smrti, prikupljanje obavijesti od građana itd. Tek tada će biti moguće postaviti ispravnu kvalifikaciju događaja.

3.2. Provjera identiteta osoba

Radi se o temeljnoj ovlasti koja je preduvjet za primjenu bilo kakvih radnji istraživanja ili drugih ovlasti prema nekoj osobi. Ova je ovlast ograničena za pojedine subjekte koji sudjeluju u zaštiti prirode i okoliša s obzirom na njihovu stvarnu i teritorijalnu nadležnost.

Primjena ove ovlasti realizira se zahtjevom ovlaštene osobe prema građaninu da joj da na uvid neki od važećih identifikacijskih dokumenata (osobnu iskaznicu, putovnicu, ili neku drugu javnu ispravu s fotografijom) koji ima kod sebe. Problemi u primjeni ove ovlasti mogu se pojaviti zbog činjenice da građani nisu upoznati s zakonskih osnovom niti s ovlastima rendžera ili inspektora te može doći do odbijanja davanja na uvid takvog dokumenta. U takvoj situaciji je građanina potrebno upoznati s zakonskim propisom iz kojeg proizlazi takva ovlast. Značajniji problemi se mogu pojaviti u odnosu na osobe koji su počinitelji prekršaja, a rjeđe sa svjedocima.

Provjera identiteta može biti otežana i zbog percepcije u javnosti da samo policija ima pravo zatražiti osobne dokumente na uvid i činjenica da ona raspolaže s mogućnošću neposredne primjene sile ukoliko osoba ne da na uvid identifikacijski dokument. Rendžeri i inspektori nemaju mogućnost primjene prisile prema osobama koje odbiju dati identifikacijski dokument ili se odbiju na drugi način identificirati. U takvim situacijama postoji mogućnost indirektno identifikacije uzimanjem osobnog opisa, fotografiranjem počinitelja prekršaja, bilježenjem podataka o osobnom vozilu koje koristi ili prikupljanjem podataka od osoba koje su s njim u društvu i čiji identitet možemo provjeriti. Na uspješnost provođenja ove radnje može utjecati i taktika postupanja rendžera ili inspektora. Ispravan taktički pristup prema građanima može poboljšati uspješnost u primjeni ove ovlasti.

Jedna od mjera koja bi mogla dovesti do lakše provedbe zakonskih odredbi koje se odnose na zaštitu prirode i okoliša je obavještavanje građana o javnim ovlastima rendžera i inspektora zaštite prirode kroz medije, pomoću letaka koje će dobiti na ulazu u zaštićeno područje, na informativnim točkama koje bi imale i preventivno informativnu ulogu. Značajan broj građana nije upoznat s propisima koji reguliraju da je određeno ponašanje na nekom području zabranjeno. To bi moglo biti osobito učinkovito na posebno zaštićenim područjima.

Davanje upozorenja i zapovijedi

Upozorenje možemo smatrati najblažom represivnom mjerom koja se izriče povodom počinjenog blažeg oblika prekršaja ili nakon pokušaja počinjenja prekršaja, ali i kao preventivnu mjeru odnosno ovlast rendžera da upozori osobe koje ulaze u park prirode na njihovo ponašanje, na mogućnost da će, ukoliko nastave s devijantnim ili delinkventnim ponašanjem ući u kažnjivu zonu. Upozorenja se mogu izreći usmeno i pismeno. Pismena upozorenja je moguće davati na odgovarajućim obrascima. Usmena upozorenja rendžer bi trebali posebno evidentirati. Davanje pisanog upozorenja obuhvaća i njegovo usmeno objašnjenje osobi ili osobama kojima se daje.

Upozorenja mogu biti usmjerena i prema neodređenim osobama kroz poruke preko medija, oglasnih ploča ili letaka na određenom području parka prirode. Upozorenja imaju blažu formu, edukativni karakter i blaže su sredstvo prisile koji rendžeri imaju među svojim ovlastima. Svrha upozorenja je i da se osobe koje ne poznaju propise, kojima nisu poznata obilježja pojedinog zaštićenog područja, koji ne uočavaju potencijalnu opasnost svojeg ponašanja upozore na mogućnost ugrožavanja prirode, ali i ugrožavanje vlastite sigurnosti.

Zapovijedi se izdaju konkretnim osobama za konkretna ponašanja i u situacijama kada postoji realna opasnost od nastupanja štetnih posljedica za zaštićeno područje ili samu osobu kojoj se zapovijed daje. Imaju čvršću formu i nepoštivanje za sobom povlači određene posljedice. Zapovijed također može biti dana u usmenom i pisanom obliku. Ona može biti izdana, osim u preventivne svrhe, i u svrhu otklanjanja određenih posljedica zabranjenog ili

opasnog ponašanja u parku prirode. Primjerice da se ugasi vatra zbog opasnosti od nastupanja požara ili da se ukloni otpad koji je odbačen u šumi. Rendžere potrebno je dodatno educirati o taktici izdavanja upozorenja i zapovjedi kako bi one postigle očekivani učinak (vidjeti više u Grigoleit i dr., 2004).

3.3. Pregled osoba, prtljage, prijevoznog sredstva ili plovila

Pregled podrazumijeva usmjereno opažanje (promatranje) osjetilima ili pomagalima ljudskih osjetila. Za pregled se mogu koristiti sva ljudska osjetila, iako se radi najčešće o osjetilu vida (Pavišić, Veić i Modly, 2006). Radi se o ovlasti primarno orijentiranoj na pronalaženje predmeta i to onih koje je rendžer ovlašten privremeno oduzeti (protupravno prisvojeni dio živog ili neživog svijeta koji pripada zaštićenom području, kao i sredstva kojima je izvršeno protupravno prisvajanje).

Prije svega je potrebno pravno i stvarno razgraničenje od radnje pretrage koja predstavlja dublju razinu zadiranja u zaštićena ljudska prava. Pregled osobe podrazumijeva površinski pregled osobe i njezine odjeće bez ulaženja u unutrašnjost odjeće. Ukoliko postoji sumnja da se prisvojeni predmeti ili sredstva za prisvajanje nalaze u unutrašnjosti odjeće može se pozvati pregledana osoba da izvadi takav predmet iz unutarnjeg džepa, ali rendžer ne bi smio sam izvadi taj predmet. Pregled se obavlja gledanjem i površinskim dodirivanjem.

Stvarno razlikovanje pregleda i pretrage osobe važno je zbog opasnosti da dođe do prekoračenja ovlasti od strane rendžera i obavljanja protuzakonite pretrage. Pregled treba obaviti oprezno da ga osoba ne iskoristi za napad na rendžera.

Prtljaga se može pregledati ukoliko osoba kod koje se ona nalazi dragovoljno otvori torbu, ruksak ili kutiju. Samostalno otvaranje takve prtljage i vađenje predmeta od strane rendžera predstavljalo bi pretragu. Jednako tako je i kod prijevoznog sredstva. Pregled obuhvaća vanjski dio prijevoznog sredstva, otvorenog prtljažnog prostora, prostora koji se vidi kroz prozore ili zatvorenog prtljažnog (teretnog) prostora koji dragovoljno otvori vlasnik ili korisnik vozila. Jednaki princip se primjenjuje na plovila.

Za obavljanje pregleda važno je iskustvo rendžera s obzirom na uobičajena mjesta skrivanja prisvojenih predmeta iz pojedinog zaštićenog područja. Treba spomenuti da su do sada krijumčarena prirodna dobra, osobito životinje, gljive ili biljke pronalazene u prtljažnim prostorima automobila, posebno prilagođenim prostorima u osobnim automobilima i teretnim vozilima. Manje količine su pronalazene u osobnoj prtljazi krijumčara.

Obzirom da se ubraja među svakodnevne poslove rendžera u njihove ovlasti nije uveden pregled zaštićenog područja prirode, dok je primjerice inspektorima zaštite prirode, policiji i obalnoj straži to navedeno kao posebna ovlast. Pri tome je važno terminološki razgraničiti pregled otvorenog područja parka prirode od

pretrage takvog područja. Pregled podrazumijeva površan obilazak određenog područja od strane manjeg broja osoba s ciljem uočavanja štete ili drugih promjena na određenom području. S druge strane pretraga određenog područja poduzima se s ciljem pronalaska konkretnih predmeta, životinja ili tragova. Podrazumijeva organiziran pristup većeg broja osoba, planiranje i koordinaciju.

3.4. Privremeno oduzimanje protupravno prisvojenog dijela živog ili neživog svijeta koji pripada zaštićenom području, kao i sredstva kojima je izvršeno protupravno prisvajanje

Na ovlast pregleda vrlo često se stvarno i logički nadovezuje radnja privremenog oduzimanja predmeta. Kada su pregledom pronađeni: dio živog i neživog svijeta koji pripada zaštićenom području i sredstva kojima je izvršeno protupravno prisvajanje (čl. 209. st. 1. t. 7. Zakona o zaštiti prirode) rendžer može privremeno oduzeti takve predmete. Kao što je vidljivo iz ovakve zakonske formulacije privremeno oduzimanje predmeta rendžerima sadržajno je ograničeno samo na živi i neživi svijet, odnosno sredstva kojima je izvršeno prisvajanje. Takvo zakonsko formuliranje je dosta usko i nisu u obzir uzeti drugi načini ugrožavanja zaštićenih prirodnih dobara i okoliša u cjelini već samo prisvajanje. Ostaje nedorečeno oštećivanje, ostavljanje otpada ili drugih predmeta u zaštićenom području i slično. Rendžeri i ostali subjekti koji imaju ovakve ovlasti u sustavu zaštite prirode i okoliša trebali bi biti dodatno educirani s obzirom na izgled i značajke zaštićenih dijelova žive i nežive prirode, kako bi ih tijekom svakodnevnih aktivnosti mogli prepoznati.

O privremeno oduzetim predmetima sastavlja se zapisnik, a osobama od kojih su takvi predmeti oduzeti izdaje se potvrda. Privremeno oduzete predmete potrebno je detaljno opisati „kako bi se osigurala mogućnost utvrđivanja njihove istovjetnosti“ (Pavišić, Veić i Modly, 2006: 362). S privremenim oduzimanjem predmeta skopčani su i problemi adekvatnog čuvanja oduzetih predmeta, osobito ako se radi o živim životinjama ili biljkama kojima trebaju odgovarajući životni uvjeti.

3.5. Privremeno ograničavanje kretanja na određenom području

Privremeno ograničavanje kretanja na određenom području može biti u funkciji osiguranja mjesta događaja ili u funkciji zaštite određenih vrijednosti parka prirode. Za operativno provođenje privremenog ograničavanja kretanja rendžeri trebaju imati odgovarajuću opremu kojom bi mogli ograničiti različite oblike kretanja građana (pješice, vozilom, plovilom). U svakom slučaju bi trebalo imati odgovarajuće trake upozorenja (zabrane prolaska) kojima se mogu označiti prilazni pravci određenom području odnosno ograditi određeno područje. Za zatvaranje određenih cestovnih pravaca koji prolaze zaštićenim

područjem potrebno je imati u vidu odredbe Zakona o sigurnosti prometa na cestama i propisa jedinica lokalne uprave i samouprave. Ograničavanje kretanja može biti povezano s odvijanjem određenih manifestacija na području parka kako bi se zaštitile vrijednosti parka prirode. Ograničavanje kretanja može biti i u funkciji zaštite građana od različitih izvora opasnosti poput odrona, lavina, pada električnih vodova, drveća i slično.

3.6. Osiguranje mjesta događaja

Osiguranje mjesta događaja podrazumijeva osiguranje mjesta (lokacija) na kojima su se odvijali izvanredni događaji poput nesreća, prekršaja, kaznenih djela ili mjesta na kojima su nastupile posljedice ili se nalaze tragovi povezani s takvim izvanrednim događajima. Razmatranju mjesta događaja potrebno je pristupiti u širem smislu, tako da ono osim lokacija obuhvaća i osobe, životinje te predmete povezane s izvanrednim događajima. Glavna svrha osiguranja mjesta događaja je očuvanje personalnih i materijalnih izvora informacija za potrebe vođenja odgovarajućeg postupka (upravnog, prekršajnog, kaznenog). U suštini osiguranje mjesta događaja svodi se na ograničavanje pristupa određenoj lokaciji, predmetu, ili osobi dok se ne sprovedu odgovarajuće radnje kao što je očevid, privremeno oduzimanje predmeta, pregled, pretraga i druge radnje. Radnje osiguranja mjesta događaja uključuju i hitnu identifikaciju osoba, razdvajanje potencijalnih svjedoka i presumptivnih okrivljenika i stavljanje pod siguran i učinkovit nadzor (Korajlić i Muharremi, 2011). Vezano uz osiguranje mjesta događaja nameće se nekoliko praktičnih pitanja. Koliko je područje potrebno osigurati? Gdje postaviti granice? Na koji način osigurati mjesto događaja? Na ta pitanja nije moguće dati jednoznačan odgovor, već je odluku potrebno donijeti ovisno o okolnostima pojedinog događaja. No, ipak treba poštivati određena načela. U svakom slučaju potrebno je zonu osiguranja mjesta događaja postaviti tako da unutar nje budu svi tragovi i predmeti relevantni za pojedini postupak.

Zonu osiguranja mjesta događaja moguće je postaviti tek nakon pregleda mjesta događaja i uočavanja gdje se sve nalaze relevantni tragovi. O pregledu mjesta događaja biti će još riječi naknadno. Možemo također primijeniti pravilo prema kojem na udaljenost najudaljenijeg traga od središta mjesta događaja dodamo još najmanje 50% udaljenosti i tamo postavimo vanjski rub zone mjesta događaja.

Iskustva govore da samo potezanje trake s oznakom zabrane ulaska u određeno područje vrlo često ne sprječava građana da ulaze u zonu mjesta događaja, osobito u urbanim područjima ili područjima čestog kretanja građana i da će za potpuno osiguranje mjesta događaja biti potrebno uspostaviti fizički nadzor takvog područja, odnosno odrediti službene osobe koje će nadzirati to područje.

Osim fizičkog zaprječavanja ulaska u zonu mjesta događaja zadatak rendžera biti će i zaštita pojedinih tragova ili predmeta na mjestu događaja kada postoji opasnost od atmosferskih utjecaja koji bi mogli izmijeniti ili uništiti tragove. Radi se o provizornoj zaštiti do provođenja dokaznih radnji, primjerice očevida.

Rendžeri trebaju sve radnje koje su poduzeli upisati u svoje izvješće o osiguranju mjesta događaja, a posebno se unose izmjene koje su napravljene na mjestu događaja bilo da su ih napravili rendžeri ili neke druge osobe.

Korisno je također, obzirom da rendžeri u svojoj standardnoj opremi imaju fotoaparatus, napraviti početno fotografiranje mjesta događaja, osobito ukoliko dolazi do izmjena stanja na mjestu događaja zbog utjecaja prirodnih procesa ili atmosferilija. Takve snimke neizmijenjenog mjesta događaja mogu biti izuzetno korisne u daljnjem procesu istraživanja događaja.

3.7. Pregled mjesta događaja

Pregled mjesta događaja potrebno je obaviti vrlo pažljivo tako da se ne izmjene, oštete ili unište tragovi, odnosno da se ne stvaraju novi tragovi (tragovi kretanja, odbačeni opušak ili slično). Dodatni razlog za obavljanje pregleda mjesta događaja je i potreba pružanja pomoći ozlijeđenim osobama ili životinjama koji se tamo nalaze. Pružanje pomoći spada u prioritetne radnje. Obzirom da pregled zaštićenog područja prirode spada u redovni djelokrug rada rendžera nije ga potrebno dodatno isticati kao ovlast, međutim određenim drugim tijelima kao što je policija ili obalna straža kao posebna ovlast propisano je da mogu pregledati zaštićeni dio prirode, područje ekološke mreže te ostale dijelove prirode. Dakle, pregled određenog područja može imati otkrivačko-preventivni karakter, ali i istraživački karakter. Područje se pregledava kako bi se otkrile nedozvoljene radnje, spriječilo njihovo daljnje izvođenje, uočile posljedice, kako bi se potencijalnim prekršiteljima dalo do znanja da je određeno područje posebno nadzirano. S druge strane pregled određenog područja poduzima se s ciljem otkrivanja vrste i opsega štete, tragova ili predmeta povezanih s počinjenjem kažnjive radnje.

Ovlast pregleda područja parka prirode posebno je naglašena u odnosu na inspektore zaštite prirode, službenike policije i obalne straže. Oni su temeljem čl. 216. Zakona u zaštiti prirode ovlašteni pregledati zgrade i objekte poslovnih, stambenih i drugih prostora, sredstva rada, alate, vozila i druga prijevozna sredstva, poslovnu dokumentaciju (poslovne knjige, registre, dokumente, ugovore, isprave i dr. poslovnu dokumentaciju koja omogućuje uvid u poslovanje nadzirane osobe), te dijelove prirode na kojima se obavlja inspekcijski nadzor. Potrebno je naglasiti da se radi o pregledu prostora, predmeta i dokumentacije, što podrazumijeva privolu vlasnika ili korisnika. Tu privolu potrebno je na odgovarajući način dokumentirati kako se ne bi u kasnijim fazama postupka pojavile dvojbe je li se

u određenom slučaju radilo o pretrazi, primjerice, stambenog prostora ili samo pregledu.

U tom pogledu je važno voditi računa da sadržajno takav pregled ne preraste u pretragu za koju vrijedi poseban stupanj pravne zaštite. Smisao ove odredbe usmjeren je na inspekcijski nadzor kako bi se otkrilo počinjenje kažnjivih radi, a osobito kada postoje indiciji da je takvo nešto počinjeno (zaticanje u zaštićenom području u okolnostima ili s opremom koja služi za počinjenje takvih radnji). Za obavljanje kvalitetnog pregleda prostora važno je poznavati pojavne oblike pojedinih kažnjivih radnji kako bi se prepoznale zaštićene biljne i životinjske vrste, tragovi na alatima ili u vozilima odnosno nerazmjer između deklarirane robe u poslovnoj dokumentaciji i robe koja se stvarno prevozi. U tom smislu je važna dodatna edukacija službenika policije i obalne straže.

Pregled mjesta događaja može biti i sastavni dio očevida koji se provodi na određenom zaštićenom području prirode, međutim s obzirom na istraživački, a ne samo dokumentacijski karakter očevida gotovo uvijek biti će potrebno obaviti pretragu takvog područja. Pretraga otvorenih javnih prostora u formalno pravnom smislu ne zahtijeva dodatne naloge pravosudnih ili sudbenih tijela i potrebno ju je obaviti kao sastavni dio očevida ukoliko se žele sa sigurnošću utvrditi sve relevantne činjenice. Sadržajno se pretraga značajno razlikuje od pregleda. Pregled je površan, moguće ga je relativno brzo obaviti, informativnog je karaktera, zahtijeva manje kadrovske i materijalne kapacitete. S druge strane pretraga je detaljna radnja, zahtijeva organizacijsku pripremu i planiranje, potrebni su veći vremenski okviri, veći broj izvršitelja i ponekad vrlo skupa oprema (endoskopi, sonari i slično). Nakon obavljene pretrage trebamo moći sa sigurnošću konstatirati da se na pretraživanom području ne nalaze traženi predmeti ili osobe.

3.8. Očevid

Ovlaštene osobe nadležnih tijela uprave imaju ovlasti sukladno Prekršajnom zakonu provoditi određene hitne dokazne radnje o čemu sastavljaju zapisnik. Među najvažnijim radnjama za prekršajni postupak je provođenje očevida. Očevid je naravno važan i za kazneni postupak, no ovlasti za provođenje očevida prema Zakonu o kaznenom postupku su u rukama državnog odvjetnika, policije i istražitelja (očevidno tijelo). Upravo novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku dopušta mogućnost da dokazne radnje obavljaju (temeljem naloga državnog odvjetnika ili suca istrage) i istražitelji koji nisu iz reda policije, već mogu to biti i primjerice inspektori zaštite prirode ili inspektori zaštite okoliša. Obzirom da pravne norme sadrže vrlo oskudne odredbe o provođenju očevida njegovo obavljanje definirano je pravilima kriminalističke struke. Nema razlike u kriminalističkim obilježjima očevida s obzirom na prekršaje ili kaznena djela. Na ovome mjestu nije moguće detaljnije ulaziti u metodologiju provođenja

očevida s obzirom da se radi o radnji koja je značajno uvjetovana obilježjima kaznenog djela i traseološkom situacijom na mjestu počinjenja kaznenog djela, no ipak treba spomenuti neke opće karakteristike i specifičnosti. Očevid možemo podijeliti na nekoliko glavnih stadija:

- orijentacijsko-informacijski stadij,
- statički stadij,
- dinamički stadij,
- kontrolni stadij,
- završni stadij.

Nekoliko općih napomena o svakom stadiju. Orijentacijsko-informacijski stadij obuhvaća početno informiranje očevidnog tijela o zatečenom stanju na mjestu događaja od službenika koji su obavili osiguranje mjesta događaja i poduzimali druge radnje na mjestu događaja. U tom stadiju se očevidno tijelo orijentira u prostoru, sagledava opseg područja, obavlja početni pregled mjesta događaja, priprema se za provođenje očevida, radi početni plan očevida, određuje prioritete (osobito je potrebno paziti na potencijalno ugrožene tragove koji bi se mogli izmijeniti ili uništiti), korigira zonu osiguranja mjesta događaja (Vodinec i Aleksić, 1990).

Statički stadij podrazumijeva detaljan pregled mjesta događaja i uočavanje tragova i predmeta relevantnih za kriminalističko istraživanje i kasniji postupak. Pregled se obavlja uz pomoć ljudskih osjetila i drugih metoda (povećala, prašci za otiske papilarnih linija, mjerni uređaji, indikatori). Sve što je zapaženo obilježava se i dokumentira za daljnje stadije postupka bez pomicanja ili detaljnijeg proučavanja. Obilježavanje se obavlja uz pomoć brojeva pri čemu svaki relevantni trag dobiva svoj broj, a dokumentiranje se obavlja opisivanjem u zapisniku, fotografiranjem, video snimanjem, skiciranjem ili korištenjem suvremenijih dokumentacijskih tehnika stereofotogrametrijom ili laserskim 3D skeniranjem. S obzirom na učestalost korištenja svakako treba istaknuti opisivanje u zapisniku o očevidu i izradu fotodokumentacije (videosnimke). Opisivanje pronađenih tragova i predmeta treba biti što detaljnije, važno je precizno odrediti njihovu poziciju u prostoru (na otvorenom prostoru potrebno je koristiti GPS). Tragovi i predmeti se fotografiraju uz mjernu traku tako da je moguće odrediti na fotografiji njihove dimenzije i to na način da se vidi njihov položaj u prostoru i u odnosu na druge tragove (čvorna fotografija) te u krupnom planu (makro fotografija).

Dinamički stadij obuhvaća detaljno proučavanje i izuzimanje tragova. Svakom tragu ili predmetu se posvećuje posebna pažnja i detaljno se proučavaju njegove dimenzije, identifikacijske karakteristike, povezanost s događajem i druga obilježja dodatno ga se dokumentira te potom izuzima i pakira. Pakiranju treba posvetiti posebnu pažnju da ne dođe do naknadne kontaminacije, međukontaminacije ili uništenja tragova. Pri tome treba voditi računa o

obilježavanju omota, da se tragovi pakiraju odvojeno, odabiru odgovarajućeg načina pakiranja i kasnijoj ispravnoj manipulaciji s tragovima.

Kontrolni stadij obuhvaća dodatnu analizu mjesta događaja i tragova tijekom kojeg očividno tijelo još jednom obavlja pregled mjesta događaja, obavlja misaonu rekonstrukciju događaja, proučava odnose među tragovima i na takav način pronalazi dodatne tragove ili poduzima druge radnje koje imaju cilj upotpuniti traseološku situaciju pojedinog događaja. Obavlja se svojevrsna revizija čitavog očevida kako bi se uočili novi tragovi ili potencijalno propuštene radnje.

U završnom stadiju očividno tijelo uzima pakirane tragove i predmete s mjesta događaja, sprema opremu, obavlja dekontaminaciju, pakira jednokratnu opremu za očevid te obavlja druge potrebne radnje kako bi se mjesto događaja moglo vratiti u prijašnju funkciju.

S obzirom da je očevid orijentiran na otkrivanje i dokumentiranje materijalnih tragova, važnu ulogu imaju spoznaje traseologije kao grane kriminalistike koja se bavi proučavanjem tragova počinjenja kažnjivih radnji.

Posebnu kategoriju tragova čine kontaktni tragovi. Njihov nastanak povezan je s načelima Locardove kontaktne teorije prema kojoj svaki kontakt dvaju tijela ostavlja tragove. Upravo se na ovim načelima temelji proces istraživanja kažnjivih radnji, odnosno na pronalaženju kontaktnih tragova koji ukazuju na korištenje sredstava počinjenja i njihove povezanosti sa počiniteljem i posljedicama.

3.9. Vještačenja

Osim tzv. stvarnih dokaza za čiju interpretaciju nisu potrebna dodatna tumačenja, određene tragove biti će potrebno dodatno analizirati, a za što su potrebna ekspertna znanja. Ovlaštene osobe nadležnih tijela uprave također mogu po potrebi u prekršajnom i upravnom postupku naložiti potrebna vještačenja. Vještačenja u kaznenom postupku nalaže državni odvjetnik. Potreba vještačenja neposredno je povezana s rezultatima očevida i drugih radnji kojima su prikupljeni tragovi i predmeti koje je potrebno dodatno analizirati od strane eksperata za pojedina područja.

Tako, ukoliko su tijekom očevida na mjestu događaja pronađeni tragovi alata, primjerice sjekire ili pile na panju otuđenog drveća, a kod osumnjičenika se pronađe sredstvo počinjenja trebati će mehanoskopskim vještačenjem utvrditi jesu li stabla srušena upravo tom sjekirom ili pilom. Jednako tako pronađemo li očividom lovačku patronu u blizini mjesta gdje je ustrijeljena posebno zaštićena ptica, balističkim vještačenjem mogu se utvrditi opće karakteristike oružja iz kojeg je ispaljena, a kasnije i komparativnim balističkim vještačenjem potvrditi da je ispaljena iz konkretnog oružja.

Nezaobilazne će biti toksikološke i druge kemijske analize kako bi se

utvrdila prisutnost otrova ili drugih štetnih kemijskih tvari u vodi, zemlji, biljkama ili uginulim životinjama. Vještačenje dokumentacije može biti značajno u utvrđivanju je li određena dokumentacija krivotvorena i vjerodostojna.

3.10. Prikupljanje obavijesti od građana (uzimanje izjava)

Osim materijalnih izvora informacija posebnu pažnju treba posvetiti personalnim izvorima informacija. Radi se o izvorima informacija koji mogu biti vrlo vrijedni u razjašnjavanju okolnosti pojedinih događaja. Informacije koje prikupljamo od osoba koje imaju neka saznanja o prekršaju ili kaznenom djelu uglavnom nije potrebno dodatno interpretirati, međutim one nisu uvijek istinite. U procesu istraživanja kažnjivih radnji susrećemo se u osnovi s tri kategorije osoba kao personalnih izvora informacija, oštećenima, svjedocima i počiniteljima. Svi oni mogu biti potpuno ili djelomično kooperativni i nekooperativni. Iako se vrlo često podrazumijeva da svatko zna razgovarati i prikupljati informacije od svih spomenutih kategorija građana, treba napomenuti da količina i kvaliteta prikupljenih informacija ovisi o vještini vođenja intervjua. U tu svrhu je za potrebe prikupljanja obavijesti od građana u kriminalističkom istraživanju razvijena posebna metoda nazvana kriminalistički intervju. Spoznaje i iskustva u primjeni kriminalističkog intervjua mogu se u značajnoj mjeri primijeniti u svrhu prikupljati obavijesti za potrebe istraživanja delikata na štetu prirode i okoliša. Rendžeri i inspektori trebali bi biti osposobljeni za primjenu osnovnih taktika primjene kooperativnog kriminalističkog intervjua. Među osnovnim taktičkim pristupima treba spomenuti stupnjeviti strukturirani i polustrukturirani kriminalistički intervju (vidjeti više u Pavliček, 2013). U njegove glavne faze spadaju:

- planiranje i priprema intervjua,
- uvodna faza,
- slobodno dosjećanje,
- faza postavljanja pitanja,
- završna faza.

Razlikujemo dva osnovna oblika dokumentiranja obavijesti prikupljenih od građana, službenu zabilješku i zapisnik. Službena zabilješka je jednostrani dokument koji sastavlja službena osoba povodom obavljenog intervjua s građaninom koji se sastavlja u trećem licu jednine i koji ne potpisuje građanin od kojeg su prikupljene obavijesti. S druge strane zapisnik se sastavlja u prvom licu jednine bilo da građanin izravno diktira u zapisnik svoj iskaz ili službena osoba diktira na osnovi iskaza građanina. Građanin koji je dao iskaz na zapisnik potpisuje zapisnik.

4. POTREBA ZA FORMIRANJEM JEDINSTVENE METODIKE ISTRAŽIVANJA KAŽNJIVIH RADNJI NA ŠTETU PRIRODE I OKOLIŠA

Promatramo li statističke pokazatelje o kažnjivim radnjama povezanim s prirodom i okolišem vidimo da se radi o relativno malom broju evidentiranih prekršaja i kaznenih djela (više o tome u Milivojević, 2014). Na prvi pogled bismo mogli zaključiti da to pokazuje kako priroda i okoliš nisu ozbiljnije ugroženi. Ipak, problem je puno ozbiljniji nego što se može na prvi mah činiti. Na to ukazuju globalne i regionalne klimatske promjene, brojne vrste koje su izumrle ili su pred izumiranjem, onečišćen zrak, nedostatak pitke vode itd. Mogli bismo jako dugo nabrajati posljedice koje argumentiraju ozbiljnost problema. Sve to upućuje na ogromnu tamnu brojku ekoloških delikata koji su počinjeni na štetu prirode i okoliša, a koje nadležna državna tijela nisu uopće evidentirala niti utvrdila počinitelje. Kako je i uvodno napomenuto, pravna norma je mrtvo slovo na papiru i nema nikakvu funkciju ukoliko se učinkovito u praksi ne primjenjuje. Spomenute posljedice bi nas trebale na to potaknuti. Uz ostale mjere koje će pomoći očuvanju prirode i okoliša potrebno je dodatno razvijati i kriminalističku metodologiju koja će pomoći nadležnim tijelima u otkrivanju ekoloških delikata, a onda i njihovom razjašnjavanju i procesuiranju. U tom smislu treba podržati nastojanja koja već postoje, a odnose se na formiranje zasebne kriminalističke metodike istraživanja ekoloških delikata u okviru koje će se usavršavati postojeća kriminalistička metodologija i razvijati nove metode i tehnike. Jednako tako je važna i specijalizacija kriminalista iz područja istraživanja ekoloških delikata koji će se zajedno sa stručnjacima iz ostalih područja uspješno boriti s ovom vrstom kriminaliteta. Važan preduvjet za daljnji razvoj kriminalističke metodike za istraživanje ekoloških delikata je i stvaranje institucionalnih i materijalnih uvjeta u okviru policije.

5. VAŽNOST POŠTIVANJA FORME I SADRŽAJA PRI SAČINJAVANJU OPTUŽNOG PRIJEDLOGA I KAZNE NE PRIJAVE ZA POTREBE DALJNJEG VOĐENJA SUDSKOG POSTUPKA

5.1. Optužni prijedlog

Prema Prekršajnom zakonu prekršajni postupak može se voditi isključivo na temelju optužnog prijedloga koji je podnio ovlaštenu tužitelj, među koje spadaju rendžeri kao djelatnici javnih ustanova (pravna osoba s javnim ovlastima), te inspektori zaštite prirode i inspektori zaštite okoliša koji u ime Ministarstva zaštite okoliša i prirode Republike Hrvatske podnose optužni prijedlog. Pri podnošenju

optužnog prijedloga od izuzetne je važnosti poštivati i ispuniti Prekršajnim zakonom propisane formalne pretpostavke vezane uz sadržaj optužnog prijedloga (čl. 160. Prekršajnog zakona), jer nedostatak istih u pojedinim slučajevima može pri ispitivanju optužnog prijedloga dovesti do njegovog odbacivanja (čl. 161. istog Zakona).

Konkretno, pri sačinjavanju optužnog prijedloga isti treba sadržavati:

- podatke o tužitelju
- podatke o počinitelju prekršaja (ime i prezime, datum rođenja, adresa, drugi podaci prema kojima je počinitelja moguće točno odrediti), ukoliko su oni poznati,
- činjenični opis radnje prekršaja kojim je konkretan prekršaj ostvaren,
- Činjenični opis radnje prekršaja treba biti jasno i nedvojbeno razložen, kako bi bio razumljiv i pratio tijek stvarno utvrđenog događanja. Pri opisivanju činjeničnog opisa radnje prekršaja preporučljivo bi bilo rukovoditi se pravilima kriminalistike kako bi se obuhvatile sve važne okolnosti događaja. Pri pravilima kriminalistike misli se na devet zlatnih pitanja kriminalistike: što - prekršaj, tko - počinitelj, gdje - mjesto prekršaja, kada - vrijeme prekršaja, kako - modus operandi, s čime - *instrumenta sceleris*, zašto -motiv, s kim - sudionici, koga ili što - žrtva?, a kojima pitanjima zaokružujemo spoznajnu cjelinu i ujedno sveobuhvatno opisujemo činjenični opis radnje nekog prekršaja.

Treba napomenuti kako je vrijeme i mjesto počinjenja prekršaja iz više razloga vrlo važno što preciznije utvrditi i kao takvo navesti u optužnom prijedlogu. Naime, vrijeme počinjenja prekršaja je kada je počinitelj radio i bio dužan nešto raditi/činiti pa je to propustio, a bez obzira na vrijeme kada je nastupila posljedica počinjenog prekršaja. Ono nam je značajno primjerice, radi utvrđivanja da li je počinitelj u vrijeme počinjenja prekršaja bio u životnoj dobi u kojoj može prekršajno odgovarati (ili možda u to vrijeme nije navršio 14 godina života poradi čega ne može prekršajno odgovarati), ili nije bio ubrojiv (u kojem slučaju isto ne može prekršajno odgovarati), da li je u to vrijeme konkretna činjenična radnja bila uopće propisana kao prekršaj ili nije, da li na počinitelja pri kažnjavanju treba primijeniti blaži zakon, da li je nastupila zastara prekršajnog progona, u slučaju kada naknadno utvrđeni počinitelj daje alibi, radi mogućnosti njegove provjere i dr. Nadalje, za mjesto počinjenja prekršaja specifično je da ono obuhvaća sva mjesta na kojima je počinitelj radio, bio dužan raditi (što je propustio), kao i mjesta gdje je nastupila posljedica prekršaja, odnosno koja su na bilo koji način povezana s činjenjem prekršaja, a potrebno ih je precizno locirati i pojasniti kroz tijek činjenja radnje prekršaja.

Također, pri sačinjavanju optužnog prijedloga treba paziti da se navedu i sredstva kojima je prekršaj počinjen (ukoliko takvih ima s obzirom na narav prekršaja), kao i sve druge bitne okolnosti nužne za točno određenje prekršaja:

- pravnu kvalifikaciju počinjenog prekršaja (zakonski naziv te propis kojim

je konkretan prekršaj propisan),

- prijedlog o dokazima koje treba provesti na glavnoj raspravi pred sudom,
- imena svjedoka koji se predlažu za saslušanje,
- spis predmeta koji treba pročitati te predmeta koji služe za utvrđivanje činjenica,
- kratko obrazloženje optužnog prijedloga uz prijedlog o visini, vrsti i trajanju sankcije, koja ne obvezuje sud,
- pisanu obavijest iz čl. 109.a st. 1. i 1. PZ-a (upoznavanje počinitelja s namjerom pokretanja prekršajnog postupka, te za što će ga se teretiti, kao i njegovim pravima u prekršajnom postupku),
- podatak da li je protiv počinitelja podnesena i kaznena prijava vezana uz isti događaj.

Po kompletiranju optužnog prijedloga, isti se dostavlja nadležnom sudu u onom broju primjeraka koliko je okrivljenika, te jedan primjerak za sud. Sud će na glavnoj raspravi razmatrati isključivo činjenični opis radnje prekršaja iz optužnog prijedloga te će izvoditi predložene dokaze i saslušavati svjedoke, pri čemu je za uspješno provođenje i okončanje prekršajnog postupka te sankcioniranje počinitelja od izuzetne važnosti da u činjeničnom opisu događaja, kojim je ostvaren prekršaj određene pravne kvalifikacije, budu opisane sve činjenice kojima je ostvaren prekršaj, a koje su ujedno i potkrijepljene, odnosno koje se mogu dokazati dokazima predloženima za izvođenje na glavnoj raspravi. Samo u tom slučaju sud će donijeti osuđujuću presudu u prekršajnom postupku, kojom će počinitelj prekršaja biti sankcioniran. Naime, u svojem postupanju sud presudu temelji isključivo na činjenicama i dokazima iznesenim na raspravi te cijeni svaki dokaz zasebno i u odnosu na druge i na taj način donosi odluku o tome je li neka činjenica u postupku dokazana ili nije.

5.2. Kaznena prijava

U svojem radu rendžeri i inspektori susreću se osim s prekršajima i s kaznenim djelima, pa su u njihovom radu važna i znanja povezana sa sačinjavanjem kaznene prijave i provođenjem kaznenog postupka. Sukladno Zakonu o kaznenom postupku (Narodne novine, broj: 152/08, 76/09, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13), svaka osoba je dužna prijaviti kazneno djelo koje se progona po službenoj dužnosti, a koje je toj osobi dojavljeno ili za koje je saznala. Ta dužnost svakako vrijedi za rendžere, inspektore zaštite prirode i inspektore zaštite okoliša kada u svojem radu saznaju ili zaprime dojavu da je počinjeno kazneno djelo koje se progona po službenoj dužnosti. Sukladno Kaznenom zakonu, po službenoj dužnosti će se pokretati kazneni postupak za sva kaznena djela za koja u njihovom zakonskom opisu u konkretnom članku KZ-a nije navedeno da se progone po privatnoj tužbi ili po prijedlogu. Iz područja

nadležnosti rendžera i prethodno navedenih inspektora raditi će se o kaznenim djelima koja se čine protiv okoliša, opisanih u Glavi XX. Kaznenog zakona (više o navedenom u Milivojević, 2013: 203.).

Zakon o kaznenom postupku propisuje načine podnošenja kaznene prijave državnom odvjetniku, kao ovlaštenom tužitelju u kaznenom postupku za kaznena djela za koja se postupak pokreće po službenoj dužnosti, pri čemu propisuje da tijela državne vlasti i pravne osobe pri podnošenju kaznene prijave trebaju navesti dokaze koji su im poznati te poduzeti sve neophodne radnje kako bi se sačuvali tragovi kaznenog djela, predmeti kojima je ili počinjeno kazneno djelo ili na kojima je ono počinjeno te drugi dokazi. U vezi načina podnošenja prijave, ona se podnosi nadležnom državnom odvjetniku usmeno pri čemu se sastavlja zapisnik, ili pisano ili drugim sredstvom (telefonom, drugim telekomunikacijskim uređajem kada se u skladu s mogućnostima osigurava njezin elektronički zapis i sastavlja službena bilješka). Također, kaznena prijava se može podnijeti i policiji ili nenadležnom državnom odvjetniku, koji će je primiti i odmah dostaviti nadležnom državnom odvjetniku.

No, istim Zakonom nije propisana forma i sadržaj kaznene prijave kada se ona podnosi u pisanom obliku, čemu na ovom mjestu u članku treba posvetiti pozornost. Pri podnošenju pisane kaznene prijave, konkretno od strane rendžera ili inspektora zaštite prirode ili inspektora zaštite okoliša za kaznena djela čije počinjenje su utvrdili ili im je to dojavljeno, trebalo bi poštivati određena formalna i sadržajna pravila kako bi državni odvjetnik pri samom odlučivanju o osnovanosti prijave mogao po istoj dalje postupati. Konkretno, pri sačinjavanju kaznene prijave potrebno je:

- navesti naziv tijela koje podnosi prijavu,
- navesti kojem nadležnom državnom odvjetništvu se ona podnosi,
- detaljno opisati kazneno djelo koje je predmet prijave,

Već je u ranijem tekstu pri pojašnjavanju sačinjavanja činjeničnog opisa događaja u optužnom prijedlogu u prekršajnom postupku opisana važnost jasnog, konkretnog i sveobuhvatnog opisivanja utvrđenog tijeka događanja. Štoviše, isto vrijedi i za činjenični opis događaja pri pisanju kaznene prijave u kojoj je od posebne važnosti da se jasno, određeno, sveobuhvatno i utvrđenim redoslijedom događanja, u obliku pripovijedanja, točno opiše sve što se spoznalo o počinjenom kaznenom djelu, počinitelju i svim drugim okolnostima koje su s njim povezane. Pri tome se i na ovom mjestu ističe poseban značaj primjene devet zlatnih pitanja kriminalistike iz ranijeg dijela teksta. Primjenom tih pitanja točno se naznačuje vrijeme i mjesto počinjenja djela te se daju odgovori na sva ostala pitanja koja, ukoliko su odgovori na njih poznati, odnosno ukoliko ih je moguće dati, olakšavaju postupanje državnog odvjetnika i policije tijekom provođenja izvida kaznenog djela te u konačnici daju dobre pretpostavke za uspješno rješavanje slučaja. Neadekvatno i manjkavo sačinjavanje činjeničnog opisa događaja može dovesti do odbačaja kaznene prijave od strane državnog odvjetnika (čl. 206.

ZKP-a), te time do nesankcioniranja počinitelja kaznenog djela, a što svakako nije cilj.

- naznačiti pravnu kvalifikaciju počinjenog kaznenog djela (Navedeno nije isključivo nužno s obzirom da državni odvjetnik nije vezan naznačenom pravnom kvalifikacijom djela jer isti sam ocjenjuje o kojem kaznenom djelu radi temeljem utvrđenih podataka i činjenica navedenih u kaznenoj prijavi.)
- navesti podatke o počinitelju ukoliko su oni poznati (Razlikujemo prijavu protiv poznatog i nepoznatog počinitelja. Pri prijavi poznatog počinitelja radi se o podacima temeljem kojih se određuje o kojoj osobi se točno radi, kako ne bi bilo dvojbe i kako bi se točno identificirao počinitelj, npr. ime i prezime osobe, adresa, datum rođenja, starost počinitelja, imena roditelja, zanimanje i sl. Ukoliko ti podaci nisu poznati, raditi će se o nepoznatom ili NN počinitelju.)
- navesti podatke o svjedocima ukoliko ih ima ili ukoliko su utvrđeni (ime i prezime, adresa stanovanja),
- navesti eventualne podatke o počinjenoj šteti,
- priložiti uz kaznenu prijavu skice, slike, spise o poduzetim mjerama i radnjama, službene zabilješke, izvještaje i druge materijale koji mogu biti od koristi za uspješno provođenje izvida kaznenog djela od strane državnog odvjetnika i policije te time ujedno i od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka s krajnjim ciljem sankcioniranja počinitelja.

Zaključno, još jednom treba naglasiti kako je kvalitetno i sveobuhvatno sačinjavanje kaznene prijave preduvjet da državni odvjetnik, provjeravajući navode prijave i njihovu potkrijepu u vidu priloženih dokaza, ocjeni kako je kaznena prijava osnovana i da nema razloga za odbačaj iste, već da se provedu izvidi kaznenog djela. Također, na isti kvalitetan i profesionalan način sačinjen optužni prijedlog u prekršajnom postupku, trebao bi biti dobar temelj za uspješno provođenje i okončanje prekršajnog postupka. Uspješno i učinkovito sankcioniranje počinitelja kaznenih djela i prekršaja ima svakako dobar generalno i specijalno preventivan značaj te odašilje poruku da se činjenje kaznenih djela i prekršaja ne isplati. Ujedno, ono rendžerima i inspektorima daje pozitivan odjek o učinkovitost, uspješnosti i kvaliteti njihovog svakodnevnog rada.

6. KRIMINALISTIČKA PREVENCIJA EKOLOŠKIH DELIKATA

Iako se kriminalistika percipira kao znanstvena disciplina usmjerena istraživanju počinjenih kaznenih djela, a time i kao represivna disciplina potrebno je naglasiti njezinu ulogu u prevenciji kažnjivih radnji. Naime, upravo kriminalistika raspolaže s relevantnim spoznajama o kažnjivim radnjama koje mogu pomoći u sprječavanju tih radnji. Raspolaže sa spoznajama o načinima počinjenja prekršaja i kaznenih djela, sredstvima počinjenja, obilježjima

počinitelja, vremenu kada se uobičajeno čine, mjestima na kojima se čine itd. Stoga je važno što prije formirati odgovarajuće baze podataka za praćenje obilježja počinjenih ekoloških delikata, ali i pokrenuti provođenje znanstvenih istraživanja koja bi trebala detaljnije sagledati to područje. Na osnovi tih podataka mogu se precizno planirati preventivne aktivnosti i programi. U tom procesu važnu ulogu ima i kriminalistička analitika koja pomaže u obradi podataka i njihovom prilagođavanju za potrebe konkretnih aktivnosti.

Na osnovi toga kriminalistika može ponuditi modele za izradu preventivnih aktivnosti i programa koji imaju cilj pomoći u smanjenju kažnjivih radnji na određenom području. U tom smislu su osim sigurnosnih analiza značajne i sigurnosne prosudbe odnosno planovi preventivnih aktivnosti na određenom području.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rendžeri, inspektori zaštite prirode i inspektori zaštite okoliša trebaju precizno poznavati pravne propise koji se odnose na zaštitu prirode i okoliša. To je preduvjet njihove učinkovitosti u svakodnevnom radu. Materijalno pravne odredbe upućuju ih na to koje činjenice trebaju prikupljati, dok procesno pravne odredbe govore o pravnoj formi prikupljanja tih činjenica koje kasnije služe kao dokaz u prekršajnom ili kaznenom postupku. Na to se nadovezuju i posebni propisi koji pobliže određuju njihove ovlasti i djelokrug rada. Ipak, samo poznavanje pravnih normi neće im biti dovoljno. Sadržaj pojedinih izvidnih i dokaznih radnji u domeni je kriminalistike. Znanstvene spoznaje i iskustva kriminalista pomoći će im u taktici provođenja tih radnji i odabiru odgovarajuće tehnologije koja će osigurati činjenice za potrebe vođenja odgovarajućeg sudskog postupka.

Razmatranjem prikazanog pregleda osnovnih taktičkih spoznaja i iskustava u provođenju pojedinih radnji možemo zaključiti da su one u velikoj mjeri prilagodljive svim državnim tijelima koje imaju ovlasti za njihovo provođenje. Određena taktička načela u provođenju opisanih radnji mogu se pretočiti u norme podzakonskih akata kao što su pravilnici ili postupovnici koji bi trebali olakšati postupanje rendžera i inspektora u svakodnevnim situacijama. Isto tako mogu poslužiti u izradi standardnih operativnih procedura, odnosno stručne literature za ove kategorije službenika.

Kao posljedica razmatranja određenih kriminalističkih metoda u kontekstu prekršaja i kaznenih djela na štetu prirode i okoliša javlja se i dodatni poticaj formiranju posebne kriminalističke metodike istraživanja ekoloških delikata koja bi trebala postati platforma na kojoj će se u budućnosti ovaj dio kriminalistike dodatno razvijati i usavršavati.

Na kraju, iako smo s time mogli i započeti, treba naglasiti potrebu orijentacije prema prevenciji ekoloških delikata. Prevencija prekršaja i kaznenih djela na štetu prirode i okoliša ne bi smjela biti stihijska i fragmentarna, već

planirana i svakodnevna aktivnost svih državnih i drugih tijela povezanih sa zaštitom prirode i okoliša. Prevencija je primarni zadatak rendžera i biti će nužni dodatni naponi u njihovom stručnom usavršavanju kako bi mogli planirati i provoditi konkretne preventivne aktivnosti i programe.

POPIS LITERATURE:

1. Cohen, M., A., (1992), Environmental Crime and Punishment: Legal/Economic Theory and Empirical Evidence on Enforcement of Federal Environmental Statutes, Volume 82, J. Crim. L. & Criminology, p. 1056-1107,
1. Drielač, C., S., (1998), Local Enforcement: The Role of the Criminal Investigator, Fifth International Conference on Environmental Compliance and Enforcement, p. 361-373., <http://www.inece.org/5thvoll1/drielač.pdf>, 9.7.2014.,
2. Grigoleit, B., Štrk, D., Wulff, S.-P. (2004). Taktika policijskog postupanja. Zagreb, MUP.
3. Hertz, M., (2011), Structures of Environmental Criminal Enforcement Fordham Environmental Law Review Volume 7, Issue 3, Article 10, p 679-718,
4. Horvatić i dr., (2002), Rječnik kaznenog prava, Zagreb, Masmedia,
5. Korajlić, N., Muharremi, D. (2011), Heuristička kriminalistika, Sarajevo, Univerzitet u Travniku,
6. Kostić, M., (2009), Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje, Pravni život, tematski broj Pravo i vreme, br. 10, Beograd, Udruženje pravnik Srbije, str. 175-182.
7. Milivojević, L., (2014), Environmental Crimes and Importance of its Combating, International Scientific Conference, Ohrid, 3. – 5. Jun 2014., u postupku objave u Zborniku Konferencije,
8. tekst rada objavljen i na: <http://www.criminalisticassociation.org/aktualnosti/medjunarodna-znanstvena-konferencija-u-ohridu>,
9. Milivojević, L., (2013), Kazneno pravo za kriminaliste, Zagreb, Međunarodno kriminalističko udruženje,
10. Milivojević, L., Novine prekršajnog zakonodavstva, <http://www.criminalisticassociation.org/projekti/strucni-radovi/novine-prekršajnog-zakonodavstva>, 10.9.2014.
11. Milivojević A., L., Gluščić S., Brnetić D., (2012), Prekršajno pravo, Zagreb Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske,
12. Milivojević A., L., (2012), Prekršajno pravo i materijalnopravne odredbe Prekršajnog zakona (Narodne novine 107/07), Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske,
13. http://www.mup.hr/UserDocsImages/PA/vps/repositorij/lmantolis_prekršajno_pravo.pdf

14. Pavišić, B., Veić, P., Modly, D. (2006), Kriminalistika, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
15. Pavliček, J. (2013), Kriminalistički intervju, Zagreb, Međunarodno kriminalističko udruženje,
16. Pavišić, B., Modly, D., (2006), Kriminalistika, Golden Marketing, Zagreb,
17. Ritz K., Dawson, L., Miller D., (2009), Criminal and Environmental Soil Forensics, Springer,
18. Veić, P., Gluščić, S. (2013), Prekršajno pravo, Zagreb, Narodne novine,
19. Vodinelić, V., Aleksić, Ž. (1990), Kriminalistika, Zagreb, Informator.

Zakoni

1. Zakonu o kaznenom postupku, Narodne novine, broj: 152/08, 76/09, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13,
2. Zakonom o održivom gospodarenju otpadom (Narodne novine, broj: 44/13),
3. Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine, broj: 80/13,
4. Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine, broj: 80/13,
5. Kazneni zakon, Narodne novine broj: 125/11, 143/12,
6. Prekršajni zakon, Narodne novine, broj: 107/07, 39/13, 157/13.

Internet

1. <http://www.mzoip.hr/> 8.7.2014.,
2. <http://www.eia-international.org/category/reports>, 8.7.2014.,
3. <http://www.criminalisticassociation.org/projekti/strucni-radovi/novine-prekršajnog-zakonodavstva>, 10.9.2014.
4. <http://www.criminalisticassociation.org/projekti>, 10.9.2014.

SUMMARY

UDK 351.759

CRIMINALISTICS METHODOLOGY IN NATURE AND ENVIRONMENT PROTECTION

Dr.sc. Ivan Nađ

Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica

Criminalistics methodology is a common tool of the police and the public prosecution bodies which they are using in everyday work. However, according to public authorities of other state bodies there is an obvious need to put the part of that methodology on the disposal to other servants that are involved in the protection of nature and environment. Therefore, the focus of this article is to make closer the use of criminalistics methodologies to that kind of servants, so that they could be more effective in carrying out their daily duties. In the article are closely considered criminal tactical aspects of conducting some specific actions for the detection and investigation of misdemeanors and crimes committed against nature and the environment. It is also emphasized the role of criminalistics in the prevention of misdemeanors and crimes. In fact, criminalistics prevention should be the primary task of all state bodies.

This article, along with its criminalistics part contains links to the legally prescribed powers of rangers, nature protection inspector and environmental inspectors, that are prescribed for the purposes of conducting their duties, as well as other necessary legal guidelines.

Keywords: criminalistics, rangers, nature, environment, crime prevention.

ZAŠTITNI PREGLED PUTNIKA I PRTLJAGE OD STRANE PRIVATNE ZAŠTITE U ZRAČNIM LUKAMA

Sigurnost i zaštita osoba i imovine u zračnim lukama, jedan su od preduvjeta za nesmetano i kontinuirano odvijanje zračnog prometa. U proteklom periodu intenzivno se podizala razina zaštite na zračnim lukama te se kronološki prilagođavalo prijetnjama. Sustavi sigurnosti na zračnim lukama stalno prolaze kroz razne preobrazbe, u kojima se mjere zaštite stalno poboljšavaju i standardiziraju. Nužan uvjet za to je odgovarajući pravni okvir koji uključuje propise iz sigurnosti zračnog prometa te nacionalne i međunarodne propise koji se na njih nadovezuju. U zrakoplovnu infrastrukturu spadaju zračne luke, zračni putovi, pripadajuća komunikacija, navigacijska i druga oprema te zrakoplovi kao prijevozna sredstvo. Za svu infrastrukturu osim tehničkih ispravnosti, važnu ulogu ima i njihova zaštita. Prema Zakonu o privatnoj zaštiti i Izmjenama i dopunama Zakona o zračnom prometu iz 2011. godine, privatna zaštita u zračnim lukama ima sve veću ulogu u zaštiti osoba i imovine. Cilj ovog rada je analiza primjene ovlasti čuvara i zaštitara kod pregleda osoba, prometa i prometnih sredstava te sigurnosnih procedura na zračnim lukama u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: Pregled osoba, prometa i prometnih sredstava, mjere zaštite, privatna zaštita, tehnologije zaštitnih pregleda, sigurnosne procedure.

1. UVOD

U protekla dva desetljeća na zračnim lukama zabilježen je veliki broj sigurnosnih incidenata i niz otmica zrakoplova. Iz tog razloga, jedna od

osnovnih zadataka zračnih luka je podizanje razine sigurnosti. U počecima razvoja zračne plovidbe, jedini je siguran način bio ručni zaštitni pregled osoba i prtljage putnika, što je predstavljao nezamisliv problem na zračnim lukama koje su dnevno opsluživale ogroman broj putnika i letova. Zračne luke, rješenje problema pregleda putnika pronašli su u detektoru metala⁴⁵. No, metal detektori nisu konačno rješenje za pregled putnika i prtljage, tek su označili početak borbe između tehnologije i prijetnji od strane osoba u zračnim lukama koji ugrožavaju ili bi mogli ugroziti zrakoplov, osobe u njemu ili bilo koju drugu osobu. U prosincu 1944. godine u Chicagu donesena je Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu⁴⁶ kojom je sigurnost uvrštena u osnovne ciljeve i na tim temeljima je 1944. godine nastala ICAO - Organizacija međunarodnog civilnog zrakoplovstva⁴⁷. ICAO kontinuirano predlaže poboljšanja sigurnosti u zrakoplovstvu koje se temelji na prikupljanju informacija, analizi i statističkoj obradi podataka vezanih za sigurnost. Zbog podizanja razine sigurnosti i pojačanih mjera zaštite u zračnom prometu, osobe koje imaju namjeru ugrožavanja sigurnosti, primorani su neprestano osmišljavati nove načine unosa eksplozivnih naprava u zrakoplove. Razvojem sigurnosne opreme za otkrivanje eksplozivnih naprava, danas kompletno pripremljene eksplozivne naprave je gotovo nemoguće unijeti u zrakoplov⁴⁸. U zrakoplovima se kao prtljaga ne smiju prevoziti eksplozivi i druge zapaljive tvari, šiljasti predmeti ili predmeti s oštricom kojima se može nanijeti ozljeda, tupi predmeti te kemijske i otrovne tvari. Unatoč propisanim zabranama unošenja opasnih predmeta u zrakoplov i tijekom ove godine na zračnim lukama u Londonu i Dubaiu otkriveni su pokušaji unošenja sumnjivih paketa u zrakoplov. Ti paketi bili su poslani iz Yemena na adrese dvije sinagoge u Chicagu, a imali su u sebi eksplozivne naprave⁴⁹. U neuspjelom pokušaju rušenja zrakoplova na liniji Pariz – Miami u prosincu 2001. godine korišten je TATP kao detonator i vojni eksploziv PETN (Pentaerythritolte tranitrate) kao glavno punjenje. Oba su bila sakrivena u potplatima tenisica, a aktiviranje se trebalo obaviti sporogorećim

⁴⁵ Detektor metala je uređaj koji koristi elektromagnetnu indikaciju za otkrivanje metalnih predmeta. Na zračnim lukama koriste se ručni metal detektori razna ram vrata, te nove rendgenske tehnologije skeniranja, otkrivanja i lociranja predmeta skrivenih ispod odjeće s pregledavane osobe, v. <http://www.tehnomobil.ba/katalozi/Rapiscan.pdf>, pristupio dana 17.09.2014.

⁴⁶ Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu (engl. Convention on International Civil Aviation) poznatija kao Čikaška konvencija, sastavljena je u Chicagu 7. prosinca 1944. godine. Stupila je na snagu 4. travnja 1947. godine a sadrži pravila o zračnom prostoru, registraciji zrakoplova, zrakoplovnoj sigurnosti kao i ostala detaljna prava država stranaka u vezi zračnog prometa. Republika Hrvatska stranka je od 9. svibnja 1992. godine

⁴⁷ International Civil Aviation Organization – ICAO.

⁴⁸ Američko ministarstvo državne sigurnosti izdalo je upozorenje za termos boce u zrakoplovima. TSA navodi kako za sada nema nikakve konkretne prijetnje i da je mjera uvedena iz opreza, dok sigurnosne agencije nastavljaju prikupljati informacije. Unošenje termosica za sada je dopušteno i u prtljazi koja se predaje kod ukrcaja i u onoj koja se nosi u kabini. Također postoji realna mogućnost da se eksploziv unese u zrakoplov u inzulinskom kompletu koji moraju koristiti dijabetičari.

⁴⁹ TSA (2001-2014), Transportation Security Administration, www.tsa.gov, pristupio dana 14.04.2014.

štapinom maskiranim u vezice⁵⁰. Na Božić 2009. u Detroitu terorist-samoubojica pokušao je raznijeti zrakoplov s 279 putnika i 11 članova posade. Naprava nije eksplodirala zbog kvara na upaljaču. Eksploziv je bio sakriven u donjem rublju i nije otkriven prilikom pregleda na aerodromu. Razlog tome je što korišteni eksploziv nije imao metalnih komponenti, što predstavlja inovaciju u izradi eksploziva. 2010. godine, u dva navrata su registrirani pokušaji unosa eksploziva u zrakoplove, što je stvorilo pravu paniku u putničkom zračnom prometu⁵¹. Dakle, jedna od osnovnih uloga zračne luke u zaštiti zračnog prometa je osigurati siguran promet putnika i roba bilo da putovanje osoba počinje ili završava na zračnoj luci, što predstavlja izuzetno veliku odgovornost za operatere. Danas, u zračnim lukama privatne zaštitarske tvrtke pružaju usluge zaštite osoba i imovine. Jedna od posebnih mjera zaštite koje pružaju privatne zaštitarske tvrtke su pregled putnika, prtljage i roba pri dolasku ili odlasku sa zračne luke, te sigurnosni pregledi svih zaposlenika koji se kreću u zračnoj luci⁵². Osobe koje rade zaštitne preglede (security osoblje) također nisu izuzete od zaštitnih pregleda, te prilikom pristupa u štitičenu zonu, tj. do svog radnog mjesta, moraju se podvrgnuti zaštitnom pregledu, koji se nimalo ne razlikuje od zaštitnog pregleda bilo koje druge osobe koja nije putnik, a ima potrebu ulaziti u štitičeni dio. Preventivnim djelovanjem čuvara i zaštitara, smanjuje se mogućnost ugroze zračnog prometa, ali se rizici ne mogu u potpunosti isključiti⁵³. Kako se broj zabranjenih predmeta za unošenje u zrakoplov konstantno mijenja, ipak potencijalna prijetnja uvijek postoji, jer se ne mogu predvidjeti sve prijetnje, neke postanu jasne tek kada do njih dođe, te se onda reguliraju u preventivnim mjerama sigurnosti. Nedostatak informiranosti i svijesti javnosti o problemu sveobuhvatne usluge koje pruža privatna zaštita na zračnim lukama predstavlja problem, stoga je cilj ovog rada analizirati mjere i radnje o ovlastima zaštitara tijekom pružanja usluga privatne zaštite, važnost permanentnog osposobljavanja zaštitara u primjeni ovlasti pregleda i pretrage prtljage u zračnim lukama, analiza međunarodne i domaće pravne regulative koje nalažu donošenje pravila i propisa za zaštitu i sigurnost zračnog prometa, analiza značaja infrastrukture Zračnih luka kao objekta, te potrebite specijalne opreme za otkrivanje oružja, eksploziva i dr. nelegalnih sredstava koje mogu ugroziti sigurnost. U radu je dat prikaz mjera zaštite civilnog zračnog prometa, način na

⁵⁰ Božić, B.: Minerski priručnik, vlastita naknada, Zagreb, 2001.

⁵¹ Džanić, D.: Bombe kućne izrade, Večernje novosti, Beograd, 2011.

⁵² Do 2014. godine pregled putnika i prtljage na domaćim i međunarodnim linijama isključivo je obavljala policija. Izmjenom i dopunom Zakona o sigurnosti zračnog prometa, od 2014. godine taj posao mogu obavljati čuvari i zaštitari.

⁵³ Američka agencija za sigurnost prometa upozorila je aerodromske službe na opasnost pojave osoba koje u sebi imaju ugrađene eksplozivne implantate. Obavještajne službe na zapadu već par godina upozoravaju da je ovakva vrsta unosa eksploziva do aviona moguća, međutim, sada postoje osnovane sumnje da se pripremaju samoubilačke terorističke akcije uz pomoć putnika koji će imati u vlastito tijelo ugrađene eksplozivne naprave. Implantati mogu biti ugrađeni u dojke ili želudac putnika, a već je količina od 200–300 grama eksploziva dovoljna da raznese zrakoplov dok je u zraku, v. Isaković, V.: Upozorenje na mogućnost pojave terorista sa eksplozivnim implantatima, www.udruzenje.pilota.org/bez.htm, pristupio dana 16.11.2013.

koji se implementiraju međunarodni standardi i nacionalni propisi u sustav zaštite te moguća poboljšanja. Istaknuta je važnost sigurnosti i zaštite civilnog zračnog prometa, te kako i zašto poremećaj tih dvaju parametara može ozbiljno narušiti opstojnost te gospodarske grane, ali i značajno narušiti ekonomiju pogođene zemlje.

2. **NORMATIVNO UREĐENJE ZAŠTITE ZRAČNOG PROMETA**

U proteklom razdoblju koncept zaštite zračnog prometa na europskoj razini izmijenjen je i unaprijeđen, naravno sa odgovarajućim prilagodbama i izmjenama sustava na nacionalnoj razini. Izmjene i unaprjeđenja temelje se na odgovarajućim izmjenama europskog i nacionalnog zakonodavstva⁵⁴. Na nacionalnoj razini kao izvor prava zaštite zračnog prometa treba spomenuti Zakon o zračnom prometu, Zakon o oružju, Kazneni zakon, Prekršajni zakon, Zakon o prijevozu opasnih tvari, Zakon o privatnoj zaštiti, te Nacionalni program zaštite civilnog zračnog prometa i Nacionalni program kontrole kvalitete zaštite civilno zračnog prometa. Nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske u dijelu zaštite civilnog zrakoplovstva temelji se na europskom zakonodavstvu i usklađeno je se međunarodnim standardima i preporukama⁵⁵. Aktivnosti u civilnom zrakoplovstvu koje se izvode na teritoriju i u zračnom prostoru Republike Hrvatske izvode se u skladu s odredbama Zakona o zračnom prometu⁵⁶, mnogostranog sporazuma o uspostavi europskog zajedničkog zračnog prostora (ECAA Sporazum) i drugih međunarodnih ugovora koji obvezuju Republiku Hrvatsku da poštuje sve odredbe donesene ili napisane u međunarodnim i nacionalnim propisima koje je potpisala i Republika Hrvatska. Mjere zaštite, kao jedan od elemenata sustava zaštite, obavljaju se i primjenjuju u dijelu zračne luke, zračnog prijevoznika i lanca dostave. Usklađenost i kvaliteta sustava zaštite, a tako i mjera, stalno se nadzire kroz djelovanje i Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo, kojoj su u Republici Hrvatskoj dodijeljene odgovornosti „Nadležnog tijela“ u području zaštite civilnog zrakoplovstva⁵⁷.

⁵⁴ Nakon terorističkog napada u rujnu 2001. godine usvojena je Uredba 2320/2002 kako bi se osigurala zaštita civilnog zrakoplovstva te državama članicama pružila osnova za zajedničku interpretaciju Priloga 17. Konvencije iz Chicaga. Ta Uredba zamijenjena je Uredbom (EZ) br 300/2008. „Svi putnici, osoblje i sva prtljaga moraju se detaljno pregledati prije ukrcaja, tereta, pošta i zalihe za opskrbu tijekom leta također se detaljno pregledavaju prije utovara osim ako ve nisu pošli odgovarajuću sigurnosnu kontrolu“, v. Sl L 97. 9.4.2008. str. 72.

⁵⁵ Propisi o ulasku i prijemu i otpremi „Putnici, posada ili teret ili netko u njihovo ime se pri ulasku li odlasku ili tijekom boravka na teritoriju Države ugovornice moraju pridržavati zakona i propisa o ulasku i izlasku putnika, posade ili tereta zrakoplovom u i iz teritorija te Države, ako što su propisi koji se odnose na ulazak, prihvat i otpremu, prelazak granice, putovnice, carinu i karantenu“ v. Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/1994.

⁵⁶ Zakon o zračnom prometu, Narodne novine, br.69/09.

⁵⁷ <http://www.ccaa.hr/>, pristupio dana 17.09.2014.

3. **ZRAČNE LUKE KAO OBJEKTI MOGUĆE UGROZE**

Zračne luke suočene su s brojnim sigurnosnim prijetnjama, kao npr. prijetnje infrastrukturi i osobama koje se u njima nalaze, ali i na zrakoplove koji se nalaze u zračnoj luci. Takve prijetnje mogu biti u obliku krađa, krijumčarenja, otmice zrakoplova, podmetanje eksplozivnih naprava, oružani napadi i slično. Zračne luke suočene su s istim sigurnosnim rizicima i ugrozama kao i zrakoplovi, te uključuju terorističke, bombaške, biološke, kemijske i nuklearne napade. Prijetnje od takvih napada na zračne luke postaju sve realnije u današnjem dobu globalnog terorizma. Terorističke skupine, osobito one koje imaju povijest napada na dijelove sustava zračnog prometa, mogu smatrati zračnu luku vrlo privlačnom metom napada poradi njene značajne uloge u prijevozu i trgovini, te zbog prijevoza velikog broja putnika. Također, opsežne mjere za povećanje sigurnosti u zračnom prometu koje su zadnjih godina poduzimane, mogu rezultirati usmjeravanjem terorističkih napada prema zračnim lukama, posebno prema onim dijelovima zračnih luka koje predstavljaju lake mete⁵⁸. Stoga zračne luke moraju ozbiljno razmišljati o mogućnostima terorističkih ugroza i poduzeti odgovarajuće mjere za smanjenje takvih vrsta rizika i prijetnji, te procijeniti i primijeniti odgovarajuće mjere za povećanje sigurnosti infrastrukture zračnih luka, usmjeriti se na napredne nadzorne mogućnosti, pojačati zaštitu prostora na i oko same zračne luke, imati strogu kontrolu pristupa zrakoplovima te svim kritičnim mjestima na zračnoj luci. Sigurnost i gospodarski prosperitet države značajno ovisi o sigurnom radu zrakoplovnog sustava i korištenja zračnog prostora pojedine države. Slaba sigurnost predstavlja opasnost za sigurnost zrakoplova i putnika.

Teroristi, kriminalne skupine te neprijateljski nastrojene države odavno gledaju zrakoplovstvo kao metu za napad. Ove vrste napada, koji su u porastu diljem svijeta, znatno su promijenile stavove zemalja o tome kako osigurati i zaštititi svoje stanovništvo, granice te kritičnu imovinu, ali i ujedno znatno naglasili potrebu da se poduzmu hitne mjere kako bi se smanjila vjerojatnost i utjecaj budućih napada. Uspješni napadi u zračnim lukama mogu nanijeti masovne žrtve, veliku ekonomsku štetu i privući značajnu pozornost javnosti. Kao rezultat, prijetnje zračnim lukama postaju vjerojatnije, a njihovi utjecaji se povećavaju. Osoblje koje radi u sustavu sigurnosti i zaštite u zračnim lukama suočeni su sa novim nekonvencionalnim prijetnjama, kao što su terorističke prijetnje (domaće i međunarodne), raznih aktivista, pobunjenika, kriminalaca, hakera, te čak i nezadovoljnih zaposlenika. Oni koriste različite napade na zračne luke, od napada autobombi, MANPADS (Man portable air defense system - Raketni sustavi protuzračne obrane), improviziranih eksplozivnih naprava, otmica zrakoplova, hakiranjem sustava za navođenje zrakoplova i sl. Ti napadi su

⁵⁸ Duncan, D. (ed.) Economic Merit of a Multi-User Intermodal Facility in Manitoba Winnipeg: Transport Institute, University of Manitoba, 1999.

kompleksni i dobro koordinirani, te iskorištavaju fizičke slabosti sustava, slabosti informacijske tehnologije, slabosti okoline, organizacijske i ljudske slabosti.

4. ZRAČNE LUKE U REPUBLICI HRVATSKOJ I SIGURNOSNE PROCEDURE

U Republici Hrvatskoj, sedam je registriranih zračnih luka⁵⁹ na kojima se odvija domaći i međunarodni javni zračni promet: Zagreb, Split, Dubrovnik, Rijeka, Zadar, Pula, Osijek, te Brač i Mali Lošinj kao zračna pristaništa. Uzevši u obzir broj stanovnika i površinu, Republika Hrvatska ima veliki broj zračnih luka, te je svrstana u zemlje s razvijenim zračnim prometom te ima veliki potencijal za razvoj zračnog prometa. U tijeku je izgradnja novog putničkog terminala Međunarodne zračne luke Zagreb za prihvat do pet miliona putnika godišnje. Da bi taj potencijalni razvoj zračnog prometa bio ostvaren, nastoji se raznim mehanizmima zadržati i poboljšati kvaliteta zaštite i sigurnosti. S razvojem tehnologije, prvenstveno informatike i telekomunikacijskih sustava, zračni promet postaje sve kompleksniji i zahtjevniji, te zahtjeva uvođenje novih raznih pravila i propisa. Stoga, da bi taj sustav bio funkcionalan i da bi se uspješno održala razina sigurnosti na najvišoj mogućoj razini, potrebno je zadovoljiti razne međunarodne standarde. Sukladno tome, zračne luke morale su stvoriti pretpostavke za smanjenje mogućnosti neželjenih događaja, te se posebno pripremiti kroz „emergency“ planove za djelovanje u takvim situacijama⁶⁰. S obzirom na to da je zračni promet jedan od najsigurnijih prometa, te je s razvitkom tehnologije sve pouzdaniji i sigurniji, ne možemo očekivati smanjenje broja neželjenih događaja vezanih uz zračni promet. Problematika zaštite i sigurnosti je vrlo specifična i kompleksna, budući da zračni promet zahtjeva određene specifičnosti, najsigurniji je, a opet s druge strane, ukoliko dođe do neželjenog događaja nastaje ogromna šteta. Izmjenama i dopunama Zakona o zračnom prometu, operatori zračne luke mogu ugovorom povjeriti pravnim osobama registriranim za obavljanje zaštitarske djelatnosti: obavljanje poslova kontrole i sprečavanja neovlaštenog pristupa u sigurnosno osjetljiva i štice područja zračne luke, obavljanje zaštitnih pregleda predane putničke prtljage i stvari u odgovarajućim prostornima za obavljanje zaštitnih pregleda putnika i stvari te obavljanje zaštitnih pregleda putnika i njihove ručne prtljage⁶¹. Navedenim izmjenama Zakona, omogućeno je privatnoj zaštiti da putnike na sigurnosnom RTG- pregledu pri ukrcavanju u zrakoplove

⁵⁹ v. članak 2.stavak 3 toč.89., zračna luka (eng. airport): aerodrom posebno prilagođen za usluge u zračnom prijevozu. U skladu sa Zakonom o zračnom prometu (NN 69/09, 84/11, 54/13, 127/13, 92/14) aerodrom je određeno područje na zemlji ili vodi (uključujući sve objekte, instalacije i opremu) namijenjeno u potpunosti ili djelomično za kretanje, uzlijetanje, slijetanje i boravak zrakoplova.

⁶⁰ Emergency plan, definira i opisuje svaki mogući izvanredni događaj, određuje tijela rukovođenja, sudionike i njihove aktivnosti te utvrđuje postupak uzbunjivanja.

⁶¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zračnom prometu, Narodne novine, br. 84/11.

više neće pregledavati policajci već zaštitari⁶². Štićeno područje zračne luke je područje kretanja zrakoplova u zračnoj luci, susjedno zemljište i zgrade ili njihovi dijelovi, do kojih je pristup ograničen. Operatori aerodroma prepoznaju da je štice područje meta za one koji žele poduzeti radnje protiv nezakonitog ometanja bilo zrakoplova i posade ili putnika. Stoga je od izuzetne važnosti da se štice područje zaštititi od neovlaštenih upada, koji moraju biti okarakterizirani kao potencijalna prijetnja. Štićeno područje mora imati adekvatnu zaštitnu ogradu koja ima ulogu jasnog definiranja štice područja, koja odbija ili usporava uljeze od ulaza, te koja upućuje da se mora isključivo ulaziti na kontrolirane ulaze. Ti ulazi, bilo da se otključavaju ključem ili imaju automatsku kontrolu ulaza, moraju biti nadzirani, osvijetljeni i pod alarmom. Nadalje, pristupne točke na kontrolnim ulazima moraju imati komunikaciju sa osobljem koje nadzire taj ulaz. Zaštitna ograda mora biti visoka, metalne konstrukcije, na vrhu opremljena bodljikavom žicom, koja samim time odbija jedan dio potencijalnih osoba koje žele ući u štice područje. Također, posebna pažnja mora se posvetiti kanalima, odvodnim cijevima, te svemu što prolazi ispod ograde, a postoji mogućnost da netko prođe tim putovima. Prepoznavši da je štice područje potencijalno opasno područje na terorističke napade, operatori zračnih luka, naravno kroz propise nadležnih tijela, ograničili su pristup samo na ovlaštene osobe. Svi koji rade na zračnim lukama, od prihvata i otpreme zrakoplova, do predstavnika zrakoplovnih kompanija, pilota i članova posade, moraju imati pristup štice području. Da bi taj pristup bio ograničen samo na njih uvedene su identifikacijske iskaznice koje sadrže sliku osobe, ime i prezime, datum do kada je važeća, ime tvrtke za koju radi i slično. Nadalje, da bi osoba dobila identifikacijsku iskaznicu, mora proći provjeru podobnosti⁶³. Posjetitelji koji moraju radi određenih potreba ići u štice područje imaju posebne iskaznice, te obavezno prateću osobu koja posjeduje odgovarajuću iskaznicu za određeno područje. Kao što je već spomenuto, identifikacijske iskaznice vremenski su ograničene, te je to i jedan od načina periodične provjere⁶⁴. Slično kao i identifikacija osoba, identifikacija vozila

⁶² Na Međunarodnoj zračnoj luci Zagreb, od 2014. godine, sukladno provedenom javnom natječaju za obavljanje pregleda putnika i prtljage, prva je zračna luka u Republici Hrvatskoj, koja je omogućila privatnoj zaštiti sukladno Zakonu o zračnom prometu preuzimanje poslova od policije.

⁶³ Provjera podobnosti osobe podrazumijeva provjeru identiteta i prethodnih iskustava, uključujući pregled kaznenih i prekršajnih aktivnosti, kao dio sustava procjene podobnosti osobe za dobivanje ovlasti pristupa zaštitno ograničenim područjima zračnih luka. U Republici Hrvatskoj provjera podobnosti osobe obavlja se sukladno odredbama Nacionalnog programa zaštite civilnog zračnog prometa Republike Hrvatske.

⁶⁴ Jedan od primjera zloupotrebe identifikacijskih iskaznica dogodio se 1987.godine u SAD-u kada se srušio zrakoplov Pacific Southwest Airlinesa broj 1771, koji je letio na relaciji Los Angeles – San Francisco, gdje je poginulo 44 putnika i članova posade. Propust se dogodio kada je nedavno otpušteni zaposlenik, navodno, unio oružje u zrakoplov zaobišavši zaštitni pregled pokazavši svoju kompanijsku identifikacijsku iskaznicu.

v. <http://www.airdisaster.com/special/special-pa1771.shtml>, 13.06.2014., pristupio dana 10.05.2014.

mora biti ograničena samo na ona vozila koja moraju biti u šticienom području poradi obavljanja svojih funkcija. Pravila koja postoje za kretanje vozila po šticienom području moraju se strogo poštivati, a bilo kakvo nepoštivanje podliježe sankcijama, pa čak i trajnoj zabrani pristupa. Također vrijedi pravilo ograničenja trajanja iskaznica, kao jedan od načina periodične provjere valjanosti. Ukoliko je šticieno područje zaštićeno s ograničenim ulaskom, onda nije potrebna posebna zaštita zrakoplova na stajanci.

Općenite mjere zaštite kao osvijetljenje stajanke inače je dovoljno da odbije potencijalne uljeze, zatim zatvaranje vrata zrakoplova kao jedna od mjera, micanje stepenica i ljestava za ulaz u zrakoplov koje bi mogle ostati preko noći na zrakoplovima kojima je bilo potrebno održavanje. Ostale općenite mjere zaštite odnose se na privremene pokrivače za zrakoplove, na primjer na manje zrakoplove, zatim na pokrivače motora zrakoplova, koji štite da ne bi neki strani predmet upao na bilo koji način do motora. Također korištenje raznih uređaja za detekciju pokreta ili video nadzor može biti od velike koristi prilikom zaštite zrakoplova na stajanci. Kretanje transfernih putnika, prtljage, tereta ili pošte kroz zračnu luku donosi određen rizik za sigurnost, pogotovo kada lete iz ili prema zemljama visokog rizika. U većini velikih međunarodnih zračnih luka, transferni putnici se izdvajaju od ostalih zaštitno pregledanih putnika, ili tamo gdje odvajanje nije moguće, vrši se zaštitni pregled transfernih putnika i njihove prtljage. Iako svaka zemlja naglašava sigurnosni rizik u međunarodnom kontekstu, ne smije se isključiti niti mogućnost domaćeg terorizma. Transferna prtljaga i cargo roba oduvijek je bila određena prijetnja iz razloga jer na neki način ne prati putnika cijelim putem, nego se može dogoditi da prtljaga dođe različitim letom od putnika⁶⁵. Nadalje, cargo roba koja dolazi na zaštitni pregled a ima oštećenje ambalaže, tretira se kao visokorizična pošiljka, te se primjenjuju posebne procedure za pregled takve robe.

5. SIGURNOSNI SISTEMI I OPREMA

Zbog svoje specifične ranjivosti, velike zračne luke sa mnogo putnika zahtijevaju sofisticirane mjere zaštite sa zahtjevnom opremom te sa značajnim brojem zaposlenih. Zahtjevi za mjerama zaštite na manjim zračnim lukama, također zahtijevaju sofisticiranu opremu, te su mjere zaštite i dalje potrebne. Detektori pokreta elektromehanički i električni sistemi upozorenja omogućuju detekciju ukoliko neželjena osoba provali u zgradu ili neovlašteno uđe u šticieno područje, bilo preko ili kroz zaštitnu ogradu. Stajanka zrakoplova i druga šticiena

⁶⁵ Jedan od slučajeva gdje je naknadno utvrđeno da je bomba bila postavljena i aktivirana u nepračenoj transfernoj prtljazi je pad Pan Am-ovog zrakoplova iznad Lockerbieja, Škotska, 21. prosinca 1988. godine. Bomba je eksplodirala nakon što je zrakoplov dostigao visinu od oko 10.000 metara. Svih 243 putnika i članova posade, te 11 stanovnika Lockerbieja je smrtno stradalo. Stoga, na neki način može se reći da transferna prtljaga predstavlja slabu kariku u sigurnosnom lancu zaštitnih pregleda., v. Ashford N. i dr, Airport Operations - Secondedition, Strana 266, McGraw-Hil lCompanies, 1987.

područja moraju biti osvijetljeni kako bi se isključile bilo kakve nezakonite radnje na tom području. Za detekciju oružja i metalnih eksplozivnih naprava a koje bi putnici mogli nositi na sebi, u ručnoj ili predanoj prtljazi, dostupni su razni uređaji za detekciju navedenog. Nadalje, detektori eksploziva i lako zapaljivih tekućina, uređaji koji ne rade na principu otkrivanja metala, nego na principu otkrivanja čestica eksploziva i opasnih tekućina. To su uređaji koji detektiraju čestice koje hlape, neki rade na principu otkrivanja pozitivnih i negativnih iona, ali također ovdje možemo i svrstati neke koji nisu uređaji, a to su uvježbani psi za otkrivanje eksploziva. Tlačne komore i bunkereri mogu se koristiti kako bi bili sigurni da u prtljazi nema eksplozivnih naprava koje rade na principu promjene tlake. Takve komore se uglavnom grade na mjestima, gdje u slučaju aktivacije eksplozivne naprave, ne mogu počinuti nikakvu štetu.

6. ZAŠTITNI PREGLED

Putnici, osoblje, posade, njihova ručna i predana prtljaga te vozila koja ulaze u šticieno područje zračne luke, moraju proći zaštitni pregled. Cilj zaštitnog pregleda jest otkrivanje i sprečavanje unošenja zabranjenih predmeta u zaštitno osjetljivo područje i u zrakoplov. Zlonamjerne radnje, ukoliko bi se dogodile na zračnim lukama, imale bi dugotrajan štetan utjecaj ne samo za zračni promet pogođene zemlje, nego i mnogo šire, stoga je neprihvatljivo da se sigurnost zračne luke ugrozi na bilo koji način.

Poslovi privatne zaštite predstavljaju komercijaliziranu, selektivno određenu zaštitu osoba i imovine zasnovane na ugovorima između pojedinaca, tražitelja i davatelja usluga, omeđenu posebnim i općim pravnim propisima. Kao djelatnost privatne zaštite može se ugovarati samo vrsta poslova koje dozvoljavaju nacionalni Zakoni iz djelokruga privatne zaštite, gdje se tijekom pružanja usluga tjelesne zaštite mogu primjenjivati i utvrđene ovlasti⁶⁶. Primjena ovlasti čuvara i zaštitara normirana je općim i posebnim pravnim normama, te općom normom u okviru pojedinog pravnog izvora te posebnom pravnim normama koja ovlast detaljno propisuje. Za pojedine ovlasti (privremeno ograničavanje slobode kretanja, pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava te uporaba sredstava prinude) uz sam zakon koji regulira ovlasti važni su i drugi nacionalni izvori: Ustav RH, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o prekršajima, Zakon o policiji i policijskim ovlastima te Kazneni zakon⁶⁷. Prema Veiću, primjena ovlasti privatne zaštite nesumnjivo je ograničenje slobode i prava drugih zbog čega je nužnost da je razmjernost vodeći princip u ponašanju zaštitara. Prema razmatranom načelu poduzeta radnja mora biti razmjerna potrebi zbog koje se poduzima. S druge strane primjena ovlasti ne smije biti prekomjerna s obzirom na štetne posljedice koje bi nastupile da zaštitari nisu primijenili ovlasti, jer bi to bilo protivno

⁶⁶ v. Izmjene i dopune Zakona o zračnom prometu, Narodne novine, br. 84/11.

⁶⁷ v. Pavišić, B., Veić, P.: Zbirka kaznenih zakona, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2013.

pravednosti. Zato je drugi naziv za to načelo zabrana prekomjernosti. Načelo je, nadalje, izraz općeg zahtjeva za slobodom građana prema državi, u sklopu kojega se osnovna prava mogu ograničavati u nužnoj mjeri koja jamči prijeko potrebnu zaštitu javnih interesa. Bez obzira što se privatna zaštita bavi zaštitom privatnih interesa, ona time štiti i javni interes.

Prema Zakonu koja regulira djelokrug rada privatne zaštite⁶⁸ mogu se primijeniti ovlasti i to u cilju zaštite osoba i imovine, osiguranja mirnih prosvjeda i javnog okupljanja, osiguranje stambenih i poslovnih prostora, neposredna tjelesna zaštita osoba, osiguranje i pratnja novca, vrijednosnih papira i dragocjenosti. Kao temeljno ograničenje određeno je da se poslovi tjelesne zaštite mogu obavljati samo unutar štice objekta te oko štice osobe, što omeđuje prostor na kojem se ovlasti mogu primjenjivati. Iznimno dopušta se uz posebna odobrenja na temelju kojeg se poslovi mogu obavljati i na javnim površinama. Pri obavljanju poslova i primjene ovlasti prema Zakonu koje regulira djelokrug rada privatne sigurnosti, pravna osoba dužna je nadoknaditi svaku štetu koju njihovi zaposlenici počine u vezi s obavljanjem poslova ugovorenoj stranci ili trećim osobama, ako je do štete došlo zbog propusta zaposlenika u suprotnosti s odredbama Zakona i ostalih propisa kojima je uređena djelatnost privatne zaštite⁶⁹. Pojmovno gledajući, ovlasti zaštitara predstavljaju njihova prava i obveze kada se ispune uvjeti propisani Zakonom. Primjena ovlasti nije prepušteno volji zaštitara, već su dužni djelovati. To znači da odluka o tome hoće li djelovati ili ne ovisi isključivo o tome jesu li ispunjeni uvjeti, a ne o njihovoj volji. Propis dopušta primjenu ovlasti zaštitara samo unutar objekata i oko štice osobe do granice prostora za čije su čuvanje zaduženi zaštitari. Zaštitari mogu primijeniti svoje ovlasti i izvan navedenog prostora i objekta, ali samo radi odbijanja istodobnog ili izravno predstojećeg protupravnog napada usmjerenog prema njemu ili osobi koju štiti. Tako strukturiran propis možemo tumačiti na dva načina. Prvi je da je zaštitar ovlašten uporabiti tjelesnu snagu i vatreno oružje, što je vjerojatno *ratio legis*⁷⁰. Prema ekstenzivnom tumačenju to bi mogla biti svaka ovlast koja može biti povezana s odbijanjem istodobnog ili izravno predstojećeg protupravnog napada usmjerenog prema zaštitaru ili prema osobi koju štiti. U tom smislu, to bi moglo biti pored navedenih i davanje upozorenja i zapovijedi radi otklanjanja opasnosti za život i osobnu sigurnost štice osoba te sprječavanja izvršenja kaznenih djela te privremeno ograničavanje slobode kretanja radi sprječavanja izvršenja kaznenih djela.

⁶⁸ v. Zakon o privatnoj zaštiti, Narodne novine, br. 68/03

⁶⁹ Svaki propust čuvara i zaštitara kod pregleda putnika i prtljage na zračnim lukama može imati nesagledive posljedice u slučaju da tijekom pregleda kod putnika nisu otkrili eksplozivnu napravu ili opasno sredstvo te to sredstvo ugrozi sigurnost i odvijanje zračnog prijevoza.

⁷⁰ Lat. *ratio legis* : smisao zakona ; svrha koja se želi postići pravnom normom www.hrleksikon.info

7. PRIMJENA OVLAŠTI ČUVARA I ZAŠTITARA

Pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava jedna je od ovlasti čuvara i zaštitara utvrđen Zakonom o privatnoj zaštiti, koji određuje trenutak u kojem je dopušten takav pregled. Pregledom može biti obuhvaćena osoba, predmeti koje osoba nosi sa sobom i njezino prometno sredstvo. Zaštitar, sukladno zakonskim ovlastima, pregledati osobu može vizualno, dodirom, uvidom u sadržaj ili korištenjem tehničkih sredstava (ogledala, detektora i sl.). Pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava ovlaštenu su poduzimati čuvari i zaštitari. Razlozi za navedeni pregled su taksativno određeni Pravilnikom⁷¹ kada je to nužno radi pronalaska predmeta: koji mogu biti predmet kaznenog djela ili prekršaja; koji su namijenjeni kao sredstvo za izvršenje kaznenog djela ili prekršaja; koji mogu poslužiti kao dokaz u kaznenom ili prekršajnom postupku; koji mogu koristiti za uništenje i oštećenje objekta koji se štiti; koji su podobni za napad i samoozljeđivanje. Pregled osobe sastoji se od uvida u sadržaj odjeće i obuće. Pregledom prometnog sredstva smatra se: pregled svih otvorenih i zatvorenih prostora prometnog sredstva; pregled predmeta koji se prevoze, i pregled dokumenata na osnovi kojih se predmeti prevoze. Pregled predmeta koji osoba nosi sa sobom obuhvaća: pregled predmeta koji su kod osobe; predmeta koji su u njezinoj izravnoj blizini; predmeta po čijem se nalogu u njezinoj pratnji predmeti prevoze. U pravilu, pregled, radi zaštite dostojanstva osobe, mora obaviti osoba istog spola. Iznimno, kada je to nužno radi sprječavanja napada ili opasnosti, pregled osobe radi oduzimanja oružja ili predmeta podobnih za napad može obaviti i osoba suprotnog spola. Prilikom pregleda zaštitari, mogu koristiti tehnička sredstva, metal detektore, rendgenske uređaje, specijalna zrcala i sl. Zaštitar će predmete koje pronađu prilikom pregleda, a koji mogu biti predmet kaznenog djela ili prekršaja, koji mogu poslužiti za izvršenje kaznenog djela ili prekršaja, predmete koji se mogu koristiti za uništenje ili oštećenje objekta koji se štiti i predmeta podobnih za napad ili samoozljeđivanje, privremeno zadržati ili preuzeti i odmah predati policiji na daljnje postupanje i utvrđivanje činjenica iz njihove nadležnosti. Primjena ovlasti zaštitara u zračnim lukama trebalo bi na neki način uskladiti sa specifičnim potrebama vezanih uz zaštitne preglede, budući je taj oblik zaštite specifičan i pregled putničke prtljage se odvija bez putnika, te ukoliko operater (zaštitar) posumnja da u prtljazi postoji nešto nedozvoljeno, nema ovlasti istu otvoriti bez prisutnosti vlasnika prtljage. Tu onda dolazi do problema potrage za putnikom koji se može nalaziti već unutar štice područja ili van njega, što traje određeno vrijeme i može doći do kašnjenja zrakoplova ili čak do toga da putnik propusti let. Uglavnom prilikom zaštitnih pregleda zaštitari se u predanoj prtljazi susreću sa opasnom robom, koja po IATA standardima ne smije biti prisutna tijekom leta (boce pod velikim pritiskom, razne zapaljive

⁷¹ v. Pravilnik o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite, Narodne novine, br. 45/05, 21/07, 32/09, 68/09., čl. 24.- 27. Pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava,

tekućine, npr. Zippo benzin, plinski spremnici i sl.), a koja bi se uz potvrdu o odstranjivanju takve robe koja bi ostala u prtljazi, odstranila, te bi prtljaga nastavila let, a putnik bi znao da je prtljaga otvarana od strane security osoblja sa popisom odstranjenih stvari. Iako su putnici prilikom kupovine zrakoplovne karte upoznati sa zabranjenim predmetima, velik je broj slučajeva da se takvi predmeti pronalaze u predanoj prtljazi.

8. ZAKLJUČAK

Nakon donošenja Izmjena i dopuna Zakona o zračnoj plovidbi, privatna zaštita ima važnu ulogu u sigurnosti i zaštiti zračnih luka, koji kroz zaštitne preglede, bilo opremom ili ručnim pregledima, moraju optimalno osigurati da ne dođe do neželjenih događaja, i spriječiti unos zabranjenih i opasnih stvari u zrakoplov. Zbog pojačanih mjera sigurnosti na zračnim lukama, osobe koje imaju namjeru ugrožavanja sigurnosti zrakoplova i putnika, neprestano osmišljavaju nove metode unošenja zabranjenih predmeta u zaštitno osjetljivo područje i zrakoplov s namjerom ugrožavanja zrakoplova i osoba u njemu.

Prema analizama pokušaja unošenja eksplozivnih naprava u zrakoplov, vidljivo je da osobe pokušavaju naprave unijeti kroz kontrolne preglede na zračnim lukama i to u dijelovima. Iz tog razloga čuvari i zaštitari koji obavljaju poslove zaštitnog pregleda na zračnim lukama moraju se permanentno usavršavati za te poslove.

Na čuvaru i zaštitare u zračnim lukama koji obavljaju kontrolni pregled putnika i prtljage utječe niz čimbenika, od radnog vremena do pritiska tijekom velikih gužvi na kontrolnim pregledima. Da se smanje rizici na kontrolnim pregledima na najmanju moguću mjeru, potrebno je poduzeti niz mjera od edukacije čuvara i zaštitara, kvalitetne i pravodobne zamjene zbog eventualnog umora čuvara i zaštitara na kontrolnim pregledima, posebno kod velikih gužvi pritiska na ulaz u zrakoplov, odnosno da ne bi zbog umora čuvara i zaštitara došlo do propusta. Nedvojbeno je da na ovom području zaštite postoji golemi potencijal za poboljšanje, ali dok se ne poboljša pojedini sustav, potrebno je poduzimati potrebne radnje i mjere da ne dođe do neželjenog događaja.

Sasvim je sigurno, da sigurnost i zaštita osoba, objekata i imovine na zračnim lukama (bez obzira da li je riječ javnoj ili privatnoj sigurnosti) zahtijevaju odgovarajuću zakonsku i drugu potporu. Čestim izmjenama zakona, pravila, uputa pod pritiskom incidenata ili katastrofa uvijek se svodi, kako se to u stručnom žargonu kaže, na trenutnu ishitrenu akciju, i samo se trenutno rješava određeni problem a ne dugoročno. Teorija i praksa stalno pokazuju da dobra preventiva uvijek znači višestruko veći dobitak od kasnije skupe i neefikasne represije.

Promjene koje opća znanost, tehnika i tehnologija nose, nužno zahtijeva i niz korjenitih izmjena u načinu pružanju usluga zaštite od strane specijaliziranih

zaštitarских tvrtki. Potrebna je i implementacija međunarodnog sustava normi, modernizacija sredstava za materijalnu (klasičnu) i nematerijalnu (modernu) zaštitu i sigurnost te je:

Neophodno brzo i sveobuhvatno školovanje i dopunsko obrazovanje čuvara i zaštitara koji će biti u stanju da se uhvate u koštac ne samo sa sadašnjim porastom svih oblika kriminala na zračnim lukama, već moraju biti i korak ispred njega u budućnosti, posebno u otkrivanju eksplozivnih sredstava. Za školovanje takvog oblika potrebno je osigurati kompetentnu Ustanovu za osposobljavanje čuvara i zaštitara za kontrolne preglede na zračnim lukama.

Zaštitarска tvrtka i zračna luka, moraju zajednički analizirati sve moguće eventualne neželjene situacije i događaje, planirati optimalnu reakciju za najbrži i najbolji put oporavka.

Na zračnim lukama izuzetno je važna koordinacija između javne i privatne zaštite, posebno nakon što je Izmjenama i dopunama Zakona o zračnom prometu, privatnoj zaštiti dozvoljeno obavljanje zaštitnih pregleda i njihove ručne prtljage. Prema Zakonu o privatnoj zaštiti zaštitar ima pravo zadržati osobu za koju procijeni da može dati obavijesti važne za razjašnjavanje događaja, o zadržavanju i razlozima zadržavanja bez odgode zaštitar mora na pogodan način izvijestiti policiju, nakon čega će postupiti po zapovijedi policije.

Suvremena sigurnosna oprema nema apsolutno nikakvog smisla ako se sa njom ne zna pravilno i efikasno koristiti. Odgovor je, da je za taj posao potreban kompetentan školovan kadar.

Navedene preporuke su samo neki od brojnih pravaca u koje je potrebno uložiti svu raspoloživu energiju za realno suočavanje s problemom uloge privatne zaštite u zračnim lukama a u cilju zaštite osoba, objekata i imovine.

POPIS LITERATURE

1. Anić, V.: Rječnik hrvatskog jezika, Zagreb, Novi Liber, 1991.
2. Ashford N. i dr, Airport Operations – Second edition, Strana 266, McGraw-Hill Companies, 1987.
3. Ashford N. i dr.: Airport Operations – Second edition, Strana 272., Chapter Nine, McGraw-Hill Companies, 1987.
4. Božičević J. i dr.: Konceptija strategije razvoja zračnog prometa Hrvatske, Znanstvena studija. Institut prometa i veza, Zagreb, 2002.
5. Božić, B.: Miniranje u rudarstvu, graditeljstvu i geotehnici, Varaždin, Sveučilište u Zagrebu, Geotehnički fakultet, 1998.
6. Božić, B.: Minerski priručnik, vlastito izdanje, Zagreb, 2001.
7. Duncan, D. (ed.): Economic Meritsof a Multi User Intermodal Facilityin Manitoba Winnipeg: Transport Institute, Universityof Manitoba, 1999.
8. Džanić, D.: Bombe kućne izrade, Večernje novosti, Beograd, 2011.

9. Elias Bart: Airport Passanger Screening, Background and Issues for Congress, April 23, 2009.
10. Izmjene i dopune Zakona o zračnom prometu, Narodne novine, br. 84/11.
11. Nađ, I.; Uloga i položaj menadžera sigurnosti u hrvatskom gospodarstvu, Sigurnost, Educa, Zagreb, 2007.
12. Nađ, I.; Zbirka propisa iz djelokruga privatne zaštite, AKD Zagreb, 2012.
13. Nađ, I.; Paić K.; Ribičić G.; Maršić, M.; Pintar, B.; Vasilj, P.: Priručnik za izobrazbu čuvara i zaštitara, VVG, Velika Gorica, 2013.
14. Odluka o donošenju nacionalnog programa sigurnosti u zračnom prometu („Narodne novine“, broj 41/13)
15. Odluka o donošenju Nacionalnog programa sigurnosti u zračnom prometu, Narodne novine, br. 41/13.
16. Pavišić, B., Veić, P.: Zbirka kaznenih zakona, Dušević&Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2013.
17. Pravilnik o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite, Narodne novine, br. 45/05, 21/07, 32/09, 68/09.
18. Uredba (EZ) br. 300/2008 Europskog parlamenta i vijeća od 11. Ožujka 2008. o zajedničkim pravilima u području zaštite civilnog zračnog prometa i stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 2320/200
19. Uredba komisije (EU) br. 1254/2009 od 18. prosinca 2009. o utvrđivanju mjerila na temelju kojih se državama članicama omogućuje odstupanje od zajedničkih osnovnih standarda zaštite civilnog zračnog prometa i o donošenju alternativnih mjera zaštite
20. Uredba komisije (EU) br. 185/2010 od 4. ožujka 2010. o utvrđivanju detaljnih mjera za provedbu zajedničkih osnovnih standarda o zaštiti zračnog prometa
21. Uredba komisije (EU) br. 72/2010 od 26. siječnja 2010. o utvrđivanju postupaka za provođenje inspekcija Komisije u području zaštite zračnog prometa
22. Uredba komisije (EZ) br. 272/2009 od 2. travnja 2009. o dopunjavanju zajedničkih osnovnih standarda zaštite civilnog zračnog prometa utvrđenih u Prilogu Uredbi (EZ) br. 300/2008 Europskog parlamenta i Vijeća.
23. Veić, P., Nađ, I.: Zakon o privatnoj zaštiti s komentarom, Žagar, Rijeka, 2005.
24. Veić, P.: Privatna sigurnost u Republici Hrvatskoj, Policija i sigurnost, MUP RH, Zagreb, 1994.
25. Vršec, M.: Policija, privatizacija sigurnosnih usluga i profesionalizacija zaštite u poduzećima, Priručnik, 4/91., str. 248 -270.
26. Washington, D.C.:United States General Accounting Office, , Transportationin frastructure: Implementationoffunding flexibility under ISTEA and use oftransportation controlmeasures, 1994.

27. Zakon o osnivanju Agencije za istraživanje nesreća u zračnom, pomorskom i željezničkom prometu, Narodne novine, br. 54/2013.
28. Zelenika, R.: Prometni sustavi – tehnologija – organizacija – ekonomika – logistika – menadžment, str. 45., Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2001.
29. Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/1994.
30. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zračnom prometu, Narodne novine, br. 84/11.
31. Zakon o privatnoj zaštiti, Narodne novine, br. 68/03

Internetski izvori

1. <http://www.airdisaster.com/special/special-pa1771.shtml>, 13.06.2014.
2. http://www.avsecprofessionals.org/Publications_files/ASI-1310-Cargo%20SWolff.pdf, 13.06.2014.
3. <http://www.cdc.gov/niosh/hhe/reports/pdfs/2003-0206-3067.pdf>, EvaluationofRadiationExposure to TSA BaggageScreeners, TransportationSecurityAdministration, Washington, DC, 2008.29.06.2014.
4. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67447>, 13.06.2014.
5. <http://www.global-securitysolutions.com/3dx-ray-ltd-x-ray-systems-and-screening/human-factors-in-x-ray-scanning.html>,29.06.2014.
6. <http://www.prometna-zona.com/zracni.php>, 13.06.2014.
7. <http://www.ccaa.hr/>, pristupio dana 17.09.2014.
8. <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2009/12/26/AR2009122601150.html>, FearandheroismaboardNorthwest Airlines Flight 253 afterattemptedbombing, ByPeterSlevin, Washington Post StaffWriter, Sunday, December 27, 2009.14.06.2014.
9. <http://www.tehnomobil.ba/katalozi/Rapiscan.pdf>, pristupio dana 17.09.2014.
10. <http://www.udruzenje.pilota.org/bez.htm>, pristupio dana 16.11.2013.
11. <http://www.airdisaster.com/special/special-pa1771.shtml>, 13.06.2014., pristupio dana 10.05.2014.
12. <http://www.hrleksikon.info/definicije>, pristupio dana 26.09.2014.

SUMMARY

SCREENING OF PASSENGERS AND BAGGAGE BY PRIVATE SECURITY GUARDS AT THE AIRPORTS

Safety and security of people and property at the airports are among the prerequisites for the existence and continuous flow of air traffic. In the past few years, the level of protection at the airports has risen significantly, as well as undergoing a chronological adaptation to threats. Airport security systems are constantly undergoing various transformations, whereby protection measures are continually improved and standardized. A necessary prerequisite for this is an adequate legal framework, including regulations on aviation safety and national and international regulations built upon them. Aviation infrastructure includes airports, airways, related communications, navigation and other equipment and aircraft as transport vehicles. For all infrastructure, security plays an important role in addition to its technical correctness. In accordance with the Private Security Act and the Amendments to the Air Traffic Act from 2011, private security at the airports plays an ever increasing role in the protection of people and property. The aim of this paper is to analyze the use of given powers by the guards and security guards while inspecting persons, transportation and transport vehicles, as well as the security procedures at the airports in the Republic of Croatia.

Key words: Inspection of passengers, transportation and transport vehicles, security measures, private security, security inspection technologies, safety procedures.

UDK 343.98:343.34

OLIVIJE ZIMONJA
MUP Republike Srpske, BiH

KRIMINALISTIČKI I KRIVIČNO-PRAVNI ASPEKT KRIVIČNOG DJELA NEOVLAŠTENE PROIZVODNJE I PROMETA OPOJNIH DROGA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Kriminalitet iz oblasti zloupotrebe opojnih droga spada u najteže oblike krivičnih djela, i to prvenstveno zbog specifičnosti načina izvršenja, profila izvršilaca krivičnih djela, te zastupljenosti broja izvršenih krivičnih djela zloupotrebe opojnih droga u ukupnom broju izvršenih krivičnih djela. Takođe, veoma značajna karakteristika krivičnih djela vezanih za zloupotrebu opojnih droga je visok stepen organizovanosti, veoma čest međunarodni elemenat, te izuzetno teške posljedice. Osim krivičnopravnih aspekata kroz rad je predstavljena metodika otkrivanja i dokazivanja krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga, preciziranjem specifičnosti osnovnog, kvalifikovanog i posebnog oblika. Takođe, kroz kontekst krivično pravnog i kriminalističkog aspekta predmetnog krivičnog djela, predstavljeni su i određeni statistički pokazatelji, kao i zakonski okviri koji omogućavaju otkrivanje i dokazivanje krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga.

Ključne riječi: krivično zakonodavstvo, zloupotreba opojnih droga, kriminalistika, kriminalistička metodika otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela

1. UVOD

Specifičnosti kriminaliteta vezanog za zloupotrebu opojnih droga se prvenstveno ogledaju u specifičnostima vezanim za otkrivanje i dokazivanje predmetnih krivičnih djela. Kod krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga u pravilu izostaje prijava krivičnog djela, bilo pismena ili usmena i otkrivanje

se uglavnom zasniva na operativnom prikupljanju informacija o krivičnom djelu i izvršiocima, tj. u najvećem broju slučajeva prvo se saznaje za izvršioca, a zatim se ide ka krivičnom djelu. Takođe, kod krivičnih djela vezanih za zloupotrebu opojnih droga, u najvećem broju slučajeva, nema instituta oštećenog u klasičnom smislu, što u velikoj mjeri otežava otkrivanje ovih krivičnih djela, budući da ne postoji interes konkretne stranke za rasvjetljavanje svakog pojedinačnog slučaja. Međutim, sa druge strane karakteristični su i slučajevi smrti uslijed upotrebe droga, odnosno postojanje konkretnog oštećenog lica. S tim u vezi, navedeni slučajevi smrti uslijed upotrebe droga nisu jasno precizirani Krivičnim zakonom Republike Srpske («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 49/2003, izmjenjen i dopunjen Službenim glasnicima RS broj: 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 67/13, u daljem tekstu: KZ RS), gdje se kroz kvalifikovani oblik krivičnog djela omogućavanje uživanja opojnih droga (član 225. stav 2. KZ RS), kao kvalifikatorne okolnosti navode nastupanje teških posljedica po zdravlje uslijed upotrebe droge, dok primjerice Kazneni zakon Republike Hrvatske («Narodne novine Republike Hrvatske» br. 125/11 i 144/12, u daljem tekstu: KZ RH) ima jasnu odrednicu u tom smislu i kroz krivično djelo omogućavanje trošenja droga (član 191. stav 3. KZ RH) predviđa i inkriminiše slučajeve nastanka smrti uslijed upotrebe droga.

S tim u vezi, kroz krivično zakonodavstvo Republike Srpske i Bosne i Hercegovine stvoren je krivičnopravni okvir, koji inkriminiše oblast zloupotrebe opojnih droga, a čiji je osnovni cilj zaštita zdravlja ljudi. Takođe, zdravlje ljudi spada u jedan od najvažnijih grupnih zaštitnih objekata u krivičnim zakonodavstvima većine evropskih zemalja. Pravo na zaštitu zdravlja predstavlja i ustavno pravo čovjeka. Krivična djela protiv zdravlja ljudi u našem krivičnom zakonodavstvu se tradicionalno izdvajaju u posebno poglavlje još od krivičnog zakonika Jugoslavije od 1929. godine. (Babić, M., (2000). Krivični zakonik Republike Srpske, sa kratkim komentarom, Banja Luka, Institut za pravne i društvene nauke Pravnog fakulteta, str. 81.)

Shodno navedenom, odredbama krivičnog zakona Bosne i Hercegovine predviđeno je krivično djelo neovlaštene promete opojnim drogama, kojim se vrši kriminalizacija određenih oblika nezakonitog prometa opojnih droga koji ima međunarodnu dimenziju, a cjelovitost krivičnopravne zaštite od različitih oblika zloupotrebe opojnih droga osigurana je propisivanjem krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga i omogućavanja uživanja opojnih droga u krivičnom zakonu Republike Srpske.

Kroz ovaj rad su prikazane kriminalističke i krivično pravne karakteristike, te metodika otkrivanja i dokazivanja samo krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga, u svom osnovnom, kvalifikovanom i posebnom obliku predviđenog krivičnim zakonom Republike Srpske u komparaciji sa inkriminacijama predviđenim Kaznenim zakonom Republike Hrvatske. Navedeno krivično djelo, svojom inkriminacijom predviđa krivično pravnu

zaštitu od neovlaštene proizvodnje, prerade, te u cilju dalje prodaje skladištenja, skrivanja, prenosa, kupovine, posredovanja, nuđenja na prodaju opojne droge. Sve navedene radnje su alternativno određene tako da je zakon predvidio da su sa izvršenjem i samo jedne od navedenih radnji ispunjeni elementi bića krivičnog djela. Tako su kroz rad najprije predstavljeni određeni statistički pokazatelji koji ukazuju na učešće krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga u ukupnom broju krivičnih djela. Nakon toga istaknut je zakonski okvir kojim je omogućeno otkrivanje i dokazivanje predmetnih krivičnih djela, navođenjem određenih dijelova zakona koji *lex specialis* tretira upotrebu i zloupotrebu opojnih droga. Potom se konkretizuje metodika otkrivanja i dokazivanja krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga uz navođenje specifičnosti načina saznanja i procesa dokazivanja za osnovni, kvalifikovani i posebni oblik predmetnog krivičnog djela, te komparaciju sa inkriminacijama u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske. Zatim, kroz zaključna razmatranja, dat je kratak rezime i kritički osvrt na navedenu problematiku.

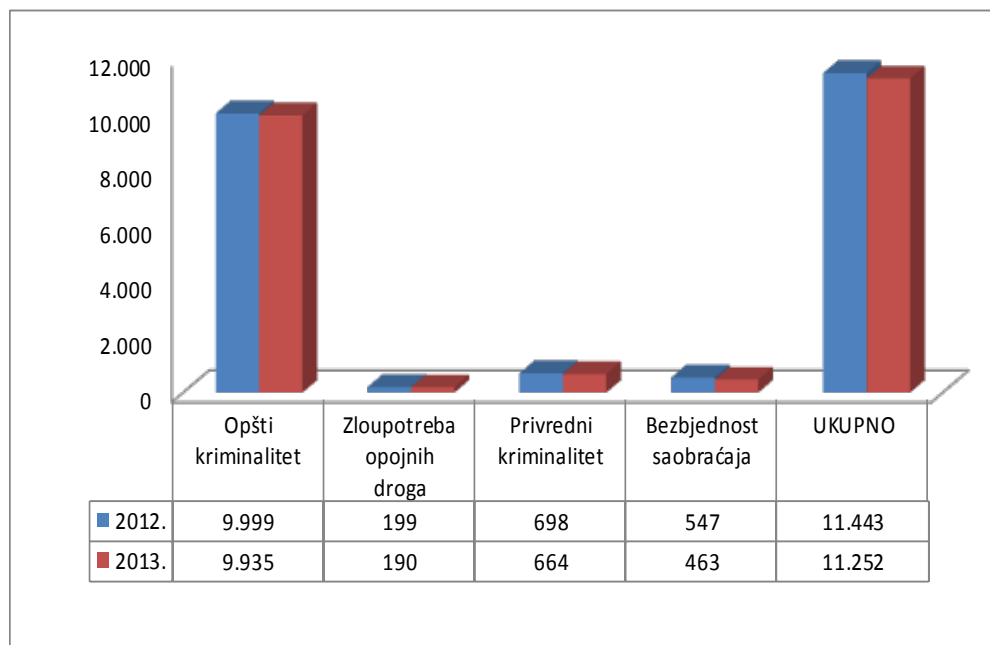
2. POJAM OPOJNE DROGE I ZASTUPLJENOST KRIVIČNIH DJELA IZ OBLASTI ZLOUPOTREBE OPOJNIH DROGA

Positivno pravnom regulativom u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini je definisan pojam opojnih droga i određene su supstance koje se smatraju opojnim drogama. Odnosno precizirano je da je opojna droga svaka supstanca prirodnog ili sintetičkog porijekla, uključivši psihotropne supstance uvrštene u listu opojnih droga i psihotropnih supstanci. Navedena „lista opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora“ je određena Zakonom o proizvodnji i prometu opojnih droga i u njoj su kroz četiri poglavlja: (1) Zabranjene materije i biljke, (2) Materije i biljke pod strogim nadzorom, (3) Materije i biljke pod nadzorom, (4) Prekursori, određene supstance koje se smatraju opojnom drogom. (Zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga iz 2003. godine («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 110/2003).

Kriminalitet iz oblasti zloupotrebe opojnih droga zauzima značajno mjesto u opštem broju izvršenih krivičnih djela što se vidi iz pregleda statičkih podataka u grafičkom prikazu 1. Naime, navedeni statistički pregled je izvršen kroz informaciju o stanju bezbjednosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske za period januar – decembar 2013. godine. Kroz navedeni statistički prikaz vidi se udio krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga u odnosu na krivična djela opšteg, privrednog kriminaliteta i kriminaliteta iz oblasti bezbjednosti saobraćaja. Može se konstatovati da je u odnosu na navedene oblike krivičnih djela, 17,4 % udjela krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga u 2012. godini i 16,9% u 2013. godini, te da je u skladu sa padom svih oblika krivičnih djela u 2013. godini, zabilježen i pad krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga za 4,5% (MUP Republike Srpske (2014). Informacija

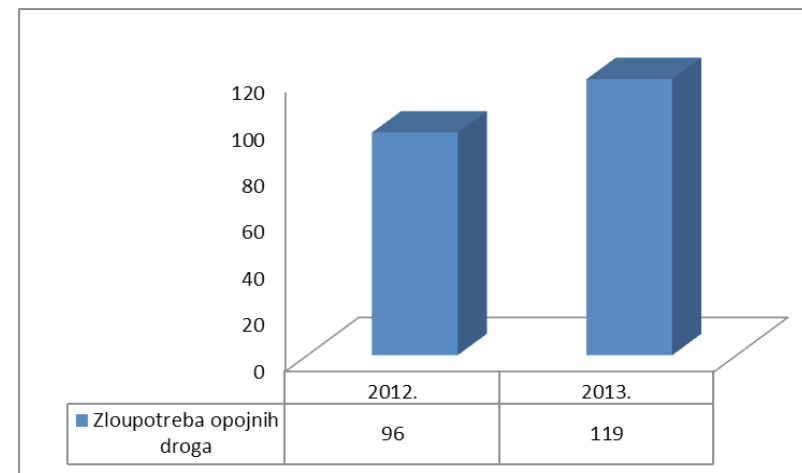
o stanju bezbjednosti za period januar – decembar 2013. godine, Banja Luka, str. 3-9.).

Grafički prikaz 1. Statistički pregled kriminaliteta u 2012. i 2013. g.

Međutim, navedeni grafički prikaz nam daje podatke samo o broju krivičnih djela predviđenih Krivičnim zakonom Republike Srpske i BiH, dok treba uzeti u obzir i činjenicu da problematika zloupotrebe opojnih droga zauzima još značajnije mjesto ako se uzme u obzir da se zloupotreba opojnih droga u Republici Srpskoj tretira kao prekršaj u dva zakona. Odnosno da je Zakonom o javnom redu i miru («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 20/2007), predviđeno kao prekršaj konzumiranje opojne droge na javnom mjestu, a Zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 110/2003), inkriminiše posjedovanje opojne droge. Uzimajući navedeno u obzir, dolazimo do mnogo većeg broja delikata iz oblasti zloupotrebe opojnih droga što se može vidjeti u grafičkom prikazu 2.

Grafički prikaz 2. Statistički podaci o zlouporabi opojnih droga u 2012. i 2013. godini

Navedeni grafički prikaz je takođe izvršen kroz informaciju o stanju bezbjednosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske za period januar – decembar 2013. godine i predstavlja broj slučajeva u kojima je zloupotreba opojnih droga tretirana kao prekršaj. Za razliku od broja krivičnih djela evidentan je porast broja prekršaja za 23,9 % u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu.

3. METODIKA OTKRIVANJA I DOKAZIVANJA KRIVIČNOG DJELA NEOVLAŠTENE PROIZVODNJE I PROMETA OPOJNIH DROGA

3.1. Osnovni oblik krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga

Osnovni oblik ovog krivičnog djela predviđen je u članu 224. stav 1. KZ RS i navodi da: „Ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju, ili ko radi prodaje kupuje, drži ili prenosi, ili ko posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge, kazniće se zatvorom od tri do deset godina.“

Navedena inkriminacija navodi na zaključak da se ovo djelo može izvršiti kroz ostvarenje više alternativno određenih radnji i to: proizvodnja, prerada, prodaja, prenos, nuđenje na prodaju, kupovina, držanje, prevoz opojne droge radi prodaje, zatim, posredovanje u prodaji ili kupovini, slanje i isporučivanje, te stavljanje na drugi način u promet opojne droge.

Istovremeno, komparacije radi, navešćemo primjer kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske gdje je krivično djelo neovlaštena proizvodnja

i promet drogama u osnovnom obliku previđeno u članu 190. KZ RH i glasi: „(1) *Tko neovlašteno proizvede ili preradi tvari koje su popisom proglašene drogom, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*

(2) *Tko proizvodi, preradi, prenese, izveze ili uveze, nabavi ili posjeduje tvari iz stavka 1. ovoga članka koje su namijenjene neovlaštenoj prodaji ili stavljanju na drugi način u promet ili ih neovlašteno ponudi na prodaju, proda ili posreduje u prodaji ili kupnji ili na drugi način neovlašteno stavi u promet, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.*

(7) *Proizvodnjom droge u smislu ovoga Zakona smatra se i neovlašteni uzgoj biljke ili gljive iz koje se može dobiti droga.“*

Iz navedene inkriminacije je evidentno da je zakonodavac u Republici Hrvatskoj izvršio konkretizaciju inkriminiranih radnji, te proizvodnju i preradu tvari koje su propisom proglašene opojnom drogom precizirao u posebnom stavu uz istovremenu konkretizaciju i samog pojma proizvodnje, navodeći da se radi o uzgoju biljke ili gljive. Proširenje inkriminiranih radnji u bitnom ne mijenja aktivnosti na otkrivanju i dokazivanju predmetnog krivičnog djela, već na svojevrsan način olakšava rad na dokazivanju krivičnog djela. Naime, u odnosu na inkriminaciju koja je predviđena Krivičnim zakonom Republike Srpske u ovom slučaju je jasno da nakon otkrivanja navedenog krivičnog djela i izvršioca, nije potrebno dokazivati namjeru dalje prodaje opojne droge, već su sa samom proizvodnjom ili preradom ispunjeni elementi bića krivičnog djela.

3.1.1. Način saznanja za krivično djelo i izvršioca

Dolaženje do saznanja u vezi sa krivičnim djelom neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga iz prethodno opisanog čl. 224. st. 1. se prvenstveno vrši operativnim radom, veoma su rijetki slučajevi da se kod ovog vida kriminaliteta do informacija i saznanja dolazi „klasičnim“ metodama, kao što je prijava oštećenog ili od strane građana, javnim pogovaranjem i slično.

Prijava od strane građana kao način saznanja za ovo krivično djelo se najčešće pojavljuje u slučajevima kada roditelji, članovi rodbine ili prijatelji sumnjaju da su njihovi najbliži postali zavisici o opojnim drogama ili da su angažovani kao preprodavači opojne droge, gdje najčešće kroz prijavu navode indikatore promjene ponašanja, kretanja u društvu kriminogenih lica, boravka na sumnjivim mjestima, dolazak do novca na sumnjiv i nepoznat način, te kroz prijavu iskazuju želju da se njihovim najbližim pomogne da prevaziđu te probleme. Na taj način se mogu dobiti veoma korisne informacije o kretanju lica koja su zavisnici o opojnim drogama, mjestima okupljanja, načinu kupovine opojne droge, licima od kojih kupuju i slično.

Takođe, prijava od strane građana se u određenoj mjeri odnosi i kao način saznanja za ilegalne zasade opojnih droga i laboratorije za proizvodnju opojnih droga, prvenstveno marihuane i genetski modifikovane marihuane – skank, gdje

se kao izvor saznanja u velikoj mjeri pojavljuju određene kategorije građana kao što su lovci, ribolovci, lovočuvari, šumari, poljoprivrednici, sakupljači ljekovitog bilja i šumskih plodova i slično.

Prijava od strane građana je relativno čest način saznanja o ilegalnim laboratorijama za proizvodnju opojnih droga. Kao izvor saznanja pojavljuju se lica koja, s obzirom na zanimanje i posao koji obavljaju, mjesto stanovanja i slične karakteristike mogu da uoče da je određeno lice izvršilo nabavku materijala ili opreme koja nije karakteristična za njihov posao, zanimanje ili svakodnevni život ili da vrši određene rekonstrukcije ili adaptacije stambenog prostora, garaža, podruma, pomoćnih objekata i slično. Tu se prije svega misli na nabavku neonskih lampi ili drugih svjetiljki, agregata, aluminijske folije, velikog broja saksija ili kanti koje služe za zasađivanje, hemikalija, zemlje ili mase koja služi za uzgoj i slične opreme, kao i pojačano trošenje električne energije. Zatim, uočavanje ne karakteristične adaptacije određenih objekata kao što su garaže, podrumi, pomoćni objekti, napuštene kuće i objekti u ruralnim sredinama, staje, prvenstveno za uzgoj pilića, kao i staje za uzgoj svinja, goveda i slično. Ne karakteristična adaptacija podrazumijeva stavljanje zaštitnih folija, izolacija stiroporom, slamom i drugim toplotnim izolatorima, instaliranje velikog broja svjetiljki, ventilatora, ugradnja specifičnog sistema za navodnjavanje, pojačani dovod električne energije, obezbjeđenje agregata i slično, što ni u kom slučaju nije karakteristično za pomenute objekte.

Prijava od strane nadležnih institucija se prije svega odnosi na prijavu carinskih organa, preduzeća zaduženih za isporuku električne energije, trgovačkih preduzeća i slično. Putem prijave od strane carinskih organa i trgovačkih preduzeća može se doći do saznanja da je određeno lice kupilo ili uvezlo veliki broj materijala i opreme koja može poslužiti za uzgoj i proizvodnju opojnih droga. Gdje se prije svega misli na lampe, agregate, aluminijsku foliju, saksije, kante, određene hemikalije, zemljište i slično. Zatim, putem prijave od strane preduzeća koja se bave isporukom električne energije može se doći do saznanja da je određeno lice iznenadno i ne karakteristično za tu vrstu objekta ili područja povećalo potrošnju električne energije.

Prijava nadležne medicinske ustanove se kao izvor saznanja pojavljuje u slučajevima kada se u određenu medicinsku ustanovu, najčešće u službu hitne medicinske pomoći, obrati lice koje je izvršilo predoziranje opojnom drogom ili građanin koji je takav slučaj uočio i prijavio medicinskoj ustanovi. Na taj način se mogu dobiti značajne informacije o licu koji je zavisnik o opojnim drogama, prodavcu od kojeg je kupio opojnu drogu, vrsti opojne droge koja je korištena; vještačenjem se može utvrditi koja se supstanca u konkretnom slučaju koristila za miješanje sa opojnom drogom u cilju kvantitativnog uvećavanja mase (preprodavci, odnosno dileri radi ostvarivanja veće materijalne koristi za različite vrste opojnih droga koriste i različite supstance za kvantitativno uvećavanje mase, što često dovodi do fatalnih posljedica po uživaoca opojnih droga, s obzirom na

to da se često koriste i otrovne supstance). Veoma važne informacije su i gdje je lice zatečeno prilikom predoziranja, ko je konkretan slučaj prijavio nadležnoj medicinskoj ustanovi i slično.

Istraživanje drugih krivičnih djela kao način za saznanje o zloupotrebi opojnih droga najčešći je izvor saznanja prilikom preduzimanja radnji pretresanja lica i stambenih i drugih prostorija i pokretnih stvari za neka druga krivična djela, a gdje se prilikom pretresanja pronađu opojne droge, sredstva za proizvodnju i pakovanje opojnih droga, namjenski pravljeni i specijalizovani skrovišta za skrivanje i skladištenje opojnih droga i slično.

Osim preduzimanjem radnji pretresanja, do saznanja da je izvršeno predmetno krivično djelo može se doći i prikupljanjem izjava od lica, vršenjem uviđaja, primjenom posebnih istražnih radnji u smislu člana 234. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj 50/03) i slično.

Značajno je i preduzimanje određenih mjera i radnji iz djelokruga rada policijskih službenika, kao što su racije, kontrola saobraćaja, legitimisanje lica, kojom prilikom je moguće pronaći određene količine opojnih droga ili doći do saznanja o krivičnom djelu i izvršiocu.

Javnim pogovaranjem se najčešće dolazi do indicija i saznanja da određeno lice posjeduje materijalna sredstva koja nisu u srazmjeri sa realnom mogućnošću ostvarivanja dobiti od posla kojim se lice bavi, te se na taj način otvara mogućnost da se određeno lice bavi i neovlaštenom proizvodnjom i prometom opojnim drogama.

Najčešći način dolaska do informacija i saznanja je korištenjem informanata i saradnika. Na taj način je potrebno prikupiti saznanja o sljedećem: (1) koja lica su uključena u neovlaštenu proizvodnju i promet opojnim drogama, (2) koja vrsta opojne droge je u pitanju, (3) koja količina opojne droge, (4) gdje je mjesto skladištenja, odnosno skrivanja opojne droge (tzv. „šteć“), (5) koja je cijena opojne droge, (6) gdje se najčešće odvija primopredaja, (7) na koji način se dogovara primopredaja, (8) identifikovati kupce (koji su uglavnom zavisnici), kao i sve druge relevantne činjenice na osnovu kojih se pristupa procesu dokumentovanja i dokazivanja predmetnog krivičnog djela.

3.1.2. Način dokazivanja krivičnog djela

Nakon dolaska do početnih informacija o krivičnom djelu i izvršiocu, potrebno je postupati i preduzimati mjere i radnje kako bi se krivično djelo dokumentovalo i dokazalo. Kod predmetnog krivičnog djela neophodno je dokazati da je izvršilac imao namjeru da opojnu drogu stavlja u promet, s obzirom na to da je posjedovanje opojne droge u zakonodavstvu Republike Srpske predviđeno kao prekršaj (Zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga iz 2003. godine («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 110/2003).

Dokazivanje krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih

droga najčešće počinje prikupljanjem izjava od kupaca, odnosno zavisnika o opojnim drogama. Vršenjem opservacije mjesta na kojem se najčešće vrši primopredaja opojne droge, identifikuju se kupci, koji se nakon izvršene primopredaje lišavaju slobode, od njih se potom uz potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta oduzima opojna droga i uzima izjava u svojstvu svjedoka na okolnosti kupovine opojne droge. Prilikom uzimanja izjave, neophodno je doći do saznanja i evidentirati karakter poznavanja kupca i prodavca, učestalost kupovine, vrstu opojne droge koja se kupuje, cijenu, način dogovora o primopredaji, najčešće mjesto i način primopredaje, izgled pakovanja opojne droge, što detaljniji opis izgleda prodavca i sve druge relevantne činjenice koje će biti korištene u dokaznom postupku.

Pošto su prikupljene izjave od svjedoka, pristupa se lišenju slobode osumnjičenih i preduzimanju radnji pretresanja lica, stambenih i drugih prostorija i pokretnih stvari izvršioca krivičnog djela. Prilikom pretresanja je važno pronaći i oduzeti materijalne dokaze kao što su opojne droge, sredstva za pakovanje opojnih droga (alufolije, pvc vrećice, kutijice i slično), precizne vage za mjerenje težine kao i druga priručna sredstva koja se koriste za mjerenje težine (dijelovi plastičnih štipaljki, kašćice i slično), mjesta za skrivanje opojnih droga, novac, kao i sve druge predmete koji mogu poslužiti za izvršenje predmetnog krivičnog djela.

Dakle, osim izjava svjedoka, kao osnov sumnje da je određeno lice izvršilo krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga služe i činjenice i materijalni dokazi koji su utvrđeni preduzimanjem radnji dokazivanja kao što je pretresanje. Na taj način se može utvrditi da lice posjeduje, uslovno nazvano, „veću količinu“ opojnih droga, koja prevazilazi potrebe za ličnu upotrebu, potom da je opojna droga upakovana u manja pakovanja prilagođena uličnoj prodaji, da je uz opojnu drogu pronađena i smjesa za kvantitativno uvećanje mase opojne droge (tzv. miks), da su pronađene stabljike i sjeme za uzgoj opojne droge i slični predmeti koji navode na zaključak da se lice bavi neovlaštenom proizvodnjom i prometom opojnih droga.

Takođe, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (u daljnjem tekstu ZKP RS), s obzirom na propisanu kaznu za krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga, u stavu 1. predviđa i mogućnost da se predmetno krivično djelo dokazuje i primjenom posebnih istražnih radnji.

Cjelovitost i sveobuhvatnost dokazivanja se ostvaruje na način da se u zavisnosti od konkretnog slučaja vrši kombinacija što više zakonom predviđenih posebnih istražnih radnji kako bi se kriminalna aktivnost konkretnog izvršioca na što adekvatniji način zadokumentovala i spriječila mogućnost da izvršilac izbjegne sankciju i da istraga ima negativan rezultat.

Ovdje se, dakle, misli na primjenu posebnih istražnih radnji predviđenih u daljnjem tekstu člana 234. stava 2. ZKP RS:

- nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,

- pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
- nadzor i tehničko snimanje prostorija,
- tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta koji su u vezi sa njima,
- korišćenje prikrivenih istražitelja i korišćenje informatora,
- simulovani i kontrolisani otkup predmeta i simulovano davanje potkupnine,
- nadzirani prevoz i isporuka predmeta.

Preduzimanjem posebnih istražnih radnji dobija se materijal koji se sastoji u snimljenim telefonskim razgovorima, video i fotografskom materijalu koji se dobije tajnim praćenjem i tehničkim snimanjem, izvrši se zapljena opojne droge simulovanim otkupom, prikupe se veoma vjerodostojne informacije korištenjem pririvenih istražitelja i informanata o kriminalnim aktivnostima istraživanog lica, te je moguće razotkriti širu mrežu lica primjenom nadziranog prevoza i isporuke predmeta.

Sav navedeni materijal se u formi audio, video i fotografskih zapisa, pisanih izvještaja i oduzetih predmeta može koristiti kao dokaz u konkretnom krivičnom postupku.

3.2. Kvalifikovani oblik krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga

Krivično djelo Neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga iz člana 224. KZ RS u stavu 2. predviđa kvalifikovane oblike krivičnog djela iz stava 1, tj. *krivično djelo je izvršeno ukoliko je djelo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane više lica ili je učinilac ovog djela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, ili je za izvršenje djela iskoristio dijete ili maloljetno lice; učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina.*

Pod izrazom više lica koja su se udružila za vršenje tih djela, treba razumjeti i samo dva lica. Nije potrebno da postoji neka formalna ili čvršća organizacija, niti da to udruživanje ima neki karakter stalnosti. Dovoljno je da su se dva ili više lica dogovorila da zajednički neovlašteno proizvode opojnu drogu ili psihotropnu supstancu ili da vrše radnje koje predstavljaju neovlašteno stavljanje u promet ovih proizvoda i da su u realizaciji ovog dogovora izvršila bar jednu radnju navedenu u stavu 1. U okviru ovog dogovora buduće radnje mogu ali ne moraju biti individualno određene u pogledu vremena, mjesta i predmeta. Međutim, nije dovoljno da je dogovor ograničen samo na jednu radnju. Ako su ova lica, na osnovu dogovora, izvršila više djela u produženju, radiće se o jednom krivičnom djelu iz ovog stava a ne o sticaju krivičnih djela.

Za kvalifikaciju ovog djela po stavu 2. nije dovoljno da je učinilac organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika za trgovanje sa opojnom drogom odnosno psihotropnom supstancom, već je pored toga potrebno da je bar u jednom

navratu izvršio krivično djelo iz stava 1. Organizovanje mreže pretpostavlja relativno čvršću povezanost između učinioca, s jedne, i preprodavaca i posrednika sa druge strane u izvršenju krivičnog djela. I za ovo djelo potreban je umišljaj učinioca.

Takođe komparacije radi, i za kvalifikovani oblik predmetnog krivičnog djela, navešćemo primjer iz Republike Hrvatske, gdje je kvalifikovani oblik krivičnog djela iz člana 190. KZ RH predviđen stavovima 3., 4. i 5. KZ RH i glasi:

„(3) Tko ponudi na prodaju, proda ili posreduje u prodaji stvari iz stavka 1. ovoga članka osobi sa težim duševnim smetnjama, ili djetetu, ili to učini u školi ili na drugom mjestu koje služi obrazovanju, odgoju, sportskoj ili društvenoj aktivnosti djece ili u njegovoj neposrednoj blizini ili u kaznenoj ustanovi, ili tko za počinjenje djela iz stavka 2. ovoga članka iskoristi dijete, ili ako to učini službena osoba u vezi sa službom ili svojom javnom ovlasti, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(4) Tko organizira mrežu preprodavatelja ili posrednika radi počinjenja kaznenog djela iz stavka 2. i 3. ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje tri godine.

(5) Tko kaznenim djelom iz stavka 2., 3. i 4. ovoga članka prouzroči znatno oštećenje zdravlja većeg broja ljudi ili smrt osobe kojoj je prodao stvar iz stavka 1. ovoga članka ili je posredovao u njezinoj prodaji, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.“

Iz ove inkriminacije evidentno je da je zakonodavac u Republici Hrvatskoj izvršio konkretizaciju inkriminiranih radnji, te precizirao da se kao teži oblik predmetnog krivičnog djela smatra ukoliko izvršilac ponudi na prodaju, proda ili posreduje u prodaji stvari u školi ili na drugom mjestu koje služi obrazovanju, odgoju, sportskoj ili društvenoj aktivnosti djece ili u njegovoj neposrednoj blizini ili u kaznenoj ustanovi ili ako to učini službena osoba u vezi sa službom ili svojom javnom ovlasti. Takođe, kao veoma važna činjenica koju je neophodno uzeti u obzir je i proširenje i konkretizacija inkriminacije na slučajeve kada izvršilac krivičnim djelom prouzrokuje smrt osobe kojoj je prodao stvar ili je posredovao u njezinoj prodaji. S tim u vezi, kao što je i ranije naglašeno, proširenje inkriminiranih radnji u bitnom ne mijenja aktivnosti na otkrivanju i dokazivanju predmetnog krivičnog djela, već na svojevrsan način olakšava rad na dokazivanju krivičnog djela.

3.2.1. Način saznanja za krivično djelo i izvršioca

Način saznanja za ovo krivično djelo je u pravilu identično kao i za djelo u stavu 1., s tim da je dolazak do saznanja za ovo krivično djelo zbog svoje složenosti i specifičnosti u velikoj mjeri teže. Prilikom dolaska do informacija potrebno je prikupiti saznanja o svim licima koja su se udružila za izvršenje,

odnosno o licu koje je organizator i o članovima koje je angažovao u mrežu preprodavaca i posrednike. Najčešći je slučaj da se metodama ispitivanja i uzimanja izjava u svojstvu svjedoka ne može doći do organizatora grupe iz razloga što lica iz straha ili iz ličnih interesa ne smiji li ne žele da otkriju identitet lica od koga su kupili opojnu drogu ili koje ih je angažovalo da za račun grupe vrše preprodaju ili posredovanje u prodaji.

S tim u vezi najčešći i najfunkcionalniji način je da se prikupe podaci za jedan dio grupe, nekada i za samo jedno ili dva lica, te da se nakon toga primjenom posebnih istražnih radnji, tj. kao što smo prethodno naveli, kombinacijom posebnih istražnih radnji dokumentuje povezanost članova grupe, te identifikuju članovi.

Na taj način se utvrđuje njihov odnos, međusobna povezanost, uloge i zadaci koji svaki član grupe ima i slično.

Dakle, najčešći način dolaska do informacija i saznanja je primjenom posebnih istražnih radnji. Na taj način je potrebno prikupiti saznanja osim o već navedenom što je karakteristično za djelo u stavu 1. i informacije o: (1) načinu na koji je grupa organizovana, (2) međusobni odnos članova grupe, (3) utvrditi uloge i zadatke svakog pojedinog člana, (4) način komunikacije, (5) način i mjesto primopredaje, (6) način i oblik plaćanja, (7) način transporta, vrstu transportnog sredstva, mjesta skrivanja, (8) mjesta i način prepakivanja za uličnu prodaju, kao i sve druge relevantne činjenice na osnovu kojih se pristupa procesu dokumentovanja i dokazivanja predmetnog krivičnog djela.

3.2.2. Način dokazivanja krivičnog djela

Nakon prikupljenih saznanja i informacija neohodno je kroz proces dokazivanja prikupiti materijalne i lične dokaze koji će potkrijepiti povezanost članova i njihovo zajedničko djelovanje u ostvarenju predmetnog krivičnog djela.

Poželjno je najprije stvoriti misaonu konstrukciju grupe, odnosno organizacije u kojoj će se imati jasna predstava, odnosno vizija o organizaciji, načinu njenog djelovanja, načinu organizovanja, podatke o članovima, njihovim ulogama i slično. Nakon toga jasno razdvojiti organizatore, članove grupe i krajnje kupce, tj. utvrditi ko je naručilac, ko dogovara kupoprodaju, ko posreduje, ko prevozi, ko skriva, ko prepakuje, ko prodaje, a ko je krajnji korisnik odnosno kupac – zavisnik. O svemu navedenom je poželjno i da se sačini grafička šema sa jasno unesenim podacima o članovima, ulogama, zadacima i načinu djelovanja. Na taj način će se kroz proces dokazivanja imati bolji uvid i lakše izvršiti diferenciranje osumnjičenih lica i svjedoka.

Nakon toga, tokom procesa dokazivanja primjenom posebnih istražnih radnji prikupljaju se dokazi o aktivnostima članova grupe, dokumentuje se njihova komunikacija putem telefona, dokumentuje se njihovo lično sastajanje, dogovaranje, dokumentuju se novčane transakcije, prevozna sredstva koja koriste,

mjesta na kojima borave, stambeni i drugi objekti koje koriste, identifikuju se moguća mjesta skrivanja, trase transporta opojne droge, mjesta na kojima se opojna droga prepakuje i priprema za uličnu prodaju, identifikuju se posrednici, preprodavci, kao i krajnji korisnici, te se u određenoj fazi istrage, na način kada se procijeni da to neće ugroziti daljni tok istrage vrši oduzimanje opojnih droga. To se u početnoj fazi istrage isključivo vrši od krajnjih korisnika, odnosno zavisnika o opojnim drogama, zatim se oduzimanje vrši i od prevoznika, odnosno prenosilaca tzv. „kurira“. Sav prikupljeni materijal i oduzeta opojna droga se kolektuju, te se nakon prikupljanja dovoljnog broja dokaza odnosno kada se postigne dovoljan stepen sumnje, pristupa realizaciji aktivnosti na način što se vrši lišenje slobode članova organizacije i pristupa pretresanju lica, stambenih i drugih prostorija i pokretnih stvari lica, vrši se ispitivanje svjedoka i osumnjičenih lica, te se, ukoliko je, potrebno preduzimaju i druge radnje dokazivanja.

Prilikom pretresanja potrebno je, osim na predmete koji su potrebni za dokazivanje krivičnog djela i stava 1., posebnu pažnju obratiti na predmete koji povezuju članove grupe i dokazuju postojanje organizacije i zajedničkog djelovanja. Tu se, prije svega, misli na pronalaženje sredstava za komunikaciju (mobilni telefoni, pretplatničke SIM kartice, radio veze, stacionarni i prenosivi-laptop računari i slično), digitalni mediji za prenos podataka (CD, DVD, USB memorije), dokazi o novčanim transakcijama, uplatama, isplatama, evidencije o dugovanjima i potraživanjima, evidencije telefonskih brojeva, adresa, imena članova, sredstva za transport opojne droge, vozila sa specijalizovanim mjestima za prevoz i slično.

Proces dokazivanja ovih krivičnih djela je u velikoj mjeri otežan ukoliko se ne primjenjuju posebne istražne radnje. Obzirom da je putem ličnih dokaza, odnosno izjava svjedoka i osumnjičenih lica i pojedinačnim oduzimanjima opojnih droga od članova grupe, veoma teško dokazati međusobnu povezanost i umišljaj izvršilaca, odnosno članova grupe.

3.3. Poseban oblik krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga

Krivično djelo Neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga iz člana 224. KZ RS u stavu 3. predviđa poseban oblik krivičnog djela iz stava 1., tj. koje čini onaj *ko neovlašćeno pravi, nabavlja, posjeduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstance za koje zna da su namijenjene za proizvodnju opojnih droga, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.*

Objekti radnji djela iz stava 3. ovog člana su oprema, materijal ili supstanca koja je namijenjena za proizvodnju opojnih droga. Nijedan od ovih objekata radnje po svojoj prirodi ne moraju biti takvi da isključivo služe za proizvodnju opojnih droga, bitno je da su oni namijenjeni za proizvodnju opojnih droga. Pod proizvodnjom opojnih droga, u smislu ove zakonske odredbe, smatra se svaki

postupak kojim se može dobiti opojna droga: uzgoj, fabrikacija i prerada opojnih droga.

Radnje izvršenja su alternativno određene: izrada, nabavljanje, posjedovanje ili davanje na upotrebu opreme, materijala ili supstanci namijenjenih za proizvodnju opojnih droga. Radi se o radnjama koje po svojoj sadržini predstavljaju pripremanje ili pomaganje proizvodnje opojnih droga a koje su ovom zakonskom odredbom propisane kao posebno krivično djelo.

Izvršilac mora postupati neovlašteno, te izvršilac i ovog oblika krivičnog djela neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga može biti svaka osoba.

Djelo se može izvršiti samo s umišljajem, koji mora obuhvatiti i svijest o protivpravosti, tj. svijest o neovlaštenom postupanju i svijest o tome da će konkretna oprema, materijal ili supstanca biti upotrijebljeni za proizvodnju opojnih droga.

Vezano za prethodne oblike, navešćemo komparativno i odredbu iz KZ RH, gdje je krivično djelo neovlaštena proizvodnja i promet drogama u posebnom obliku predviđeno u članu 190. stav 6. KZ RH i glasi: „(6) *Tko napravi, nabavi ili posjeduje opremu, materijal ili stvari koje se mogu uporabiti za izradu stvari iz stavka 1. ovoga članka, za koje zna da su namijenjeni njihovoj neovlaštenoj proizvodnji, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*“

Navedena inkriminacija u potpunosti odgovara inkriminaciji predviđenoj Krivičnim zakonom Republike Srpske, što podrazumijeva isti krivično pravni i kriminalistički pristup u otkrivanju i dokazivanju predmetnog krivičnog djela.

3.3.1. Način saznanja za krivično djelo i izvršioca

Način saznanja za ovaj oblik predmetnog krivičnog djela je u svojoj prirodi identičan sa načinom saznanja za osnovni i kvalifikovani oblik, s tim da zbog svoje specifičnosti i karakteristika postoje i određene specifičnosti u dolaženju do saznanja za krivično djelo i izvršioca. Navedene specifičnosti se ogledaju u dolaženju do saznanja putem uvida u carinske deklaracije, poslovne knjige u kojima se evidentira proizvodnja, uvoz i izvoz robe, uvid u novčane transakcije, kao i sve druge evidencije na osnovu kojih se može doći do saznanja da se određeno fizičko ili pravno lice bavi izradom, nabavljanjem, iznajmljivanjem opreme ili materija koje služe za proizvodnju opojnih droga.

3.3.2. Način dokazivanja krivičnog djela

Karakteristika dokazivanja ovog oblika krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga jeste u velikom broju istraga sprovodi kao nastavak istrage osnovnog ili kvalifikovanog oblika. Navedeno podrazumijeva da se najprije dođe do saznanja da se određeno lice ili organizovana kriminalna

grupa bavi neovlaštenom proizvodnjom opojnih droga, na način što je izvršila nabavku opreme i materija, te neovlašteno proizvela opojnu drogu. Nakon toga je potrebno izvršiti lišenje slobode određenog lica ili pripadnika organizovane kriminalne grupe, pretresanje stambenih i drugih prostorija, te oduzimanje korištene opreme i materija. Kroz dalje procesuiranje, prikupljanje dokaza i kriminalističku obradu osumnjičenih lica potrebno je utvrditi porijeklo i način nabavke opreme i sredstava za proizvodnju opojnih droga. Na osnovu navedenog prikupljaju se informacije i dokazi, a kroz nastavak istrage vrši procesuiranje osoba koje su obezbijedile neophodnu opremu i materije.

Osim ovog vida dokazivanja predmetnog krivičnog djela karakteristično je sprovođenje radnji dokazivanja na način što se nakon dolaska do saznanja i osnova sumnje, putem radnji pretresanja kako stambenih i drugih prostorija koja koriste fizička lica tako i poslovnih i drugih objekata koja koriste pravna lica vrši oduzimanje predmetne opreme i materija, kao i poslovnih knjiga, ulaznih i izlaznih faktura, dokaza o novčanim transakcijama, specifikacija određene opreme, ugovora o iznajmljivanju ili ustupanju određenih objekata ili opreme i slično.

Krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga u stavu 4. predviđa mogućnost blažeg kažnjavanja ili oslobođenja od kazne izvršioca koji prijavi od koga nabavlja opojne droge. Odredba je motivisana kriminalno-političkim razlozima i ima za cilj podsticanje izvršioca na pomoć organima krivičnog gonjenja u otkrivanju drugih izvršioca krivičnih djela neovlašćene proizvodnje i prometa opojnih droga.

Takođe, krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga u stavu 5. predviđa obavezno oduzimanje opojnih droga i sredstava za njihovu proizvodnju nezavisno od toga čije su vlasništvo (Simović M. i dr., 2005., str. 1060.).

Shodno navedenom, važno je istaknuti da se sve radnje dokazivanja vrše uz saglasnost i koordinaciju nadležnog Tužioca i po naredbama nadležnog Suda, uz poštovanje odredaba Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske.

4. ZAKLJUČAK

Može se konstatovati da otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga predstavlja izuzetno složen i zahtijevan posao, koji u svom procesu podrazumijeva veoma veliko znanje i zalaganje policijskih službenika. Počevši od samih karakteristika zloupotrebe opojnih droga, koje podrazumijevaju specifičnosti vezane kako za samo krivično djelo, tako i za izvršioca i za posljedicu krivičnog djela. Treba uzeti u obzir činjenicu da se u procesu otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga u samom startu nailazi na teškoće koje se tiču načina saznanja za krivično djelo, što proizilazi iz izostanka prijave i ne postojanje oštećenog u klasičnom

smislu. Zatim, proces dokazivanja koji se nastavlja nakon dolaska do saznanja o krivičnom djelu i izvršiocu je jako složen. Navedeno proizilazi iz činjenice da je materijalne dokaze jako teško pronaći i obezbijediti, zbog specifičnosti karakteristika opojnih droga, načina njihovog skrivanja, proizvodnje, kupovine, prodaje i svih drugih radnji koje čine biće krivičnog djela. Nadalje dokazivanje otežava i jako složen proces prikupljanja ličnih dokaza, koji je u pravilu otežan zbog lošeg zdravstvenog stanja i straha svjedoka, kao i bezobzirnosti osumnjičenih.

Istovremeno, treba naglasiti i činjenicu da je u odnosu na većinu drugih istraga, istraga koja se vodi za krivična djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga u pravilu proaktivna i da se vodi prije nego što se krivično djelo izvrši, te da se u momentu izvršenja krivičnog djela i istraga završava. Što daje dodatnu nijansu specifičnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga.

Međutim, sve gore navedeno navodi na zaključak da sa jedne strane iz specifičnosti samih krivičnih djela zloupotrebe opojnih droga, odnosno radnji izvršenja koje čine biće krivičnog djela, odnosno njihovih izvršilaca, sa druge strane proizilaze specifičnosti istrage za njihovo otkrivanje i dokazivanje. Što treba da bude podsticaj policijskim službenicima koji rade na suzbijanju ovih krivičnih djela i da uvijek iznova pojačava njihovu samoinicijativnost, kreativnost i upornost u otkrivanju i dokazivanju ovih krivičnih djela. Cilj treba da bude sprovođenje misije u očuvanju prvenstveno zdravlja ljudi, što je i osnovni zaštitni objekat ovih krivičnih djela, te očuvanje ispravnih društvenih vrijednosti i održanja ekonomske stabilnosti i sigurnosti.

LITERATURA

Knjige i časopisi

1. Babić, M. (2000). Krivični zakonik Republike Srpske, sa kratkim komentarom, Banja Luka, Institut za pravne i društvene nauke Pravnog fakulteta,
2. Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z. (2005). Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska Komisija;
3. Babić, M., Marković, I. (2005). Krivično pravo posebni dio, Banja Luka, Pravni fakultet;
4. Babić, M. (2014). Krivično pravo, opšti i posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Banja Luka, Visoka škola unutrašnjih poslova;
5. Babić, M. (2008). Krivično pravo opšti i posebni dio, prvo izdanje, Banja Luka, Pravni fakultet;
6. Bačić, F., Pavlović, Š. (2001). Kazneno pravo, posebni dio, Zagreb;

7. Bošković, M. (2004). Organizovani kriminalitet i korupcija, Banja Luka, Visoka škola unutrašnjih poslova;
8. Bošković, M., Jovičić, D. (2002). Kriminalistika metodika, Banja Luka, Visoka škola unutrašnjih poslova;
9. Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). Krivično pravo Republike Srpske, Posebni dio, Banja Luka, Apeiron;
10. Korajlić, N. (2012). Istraživanje krivičnih djela, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu;
11. Modly, D., Korajlić, N. (2002). Kriminalistički riječnik, Tešanj, Centar za obrazovanje i kulturu;
12. Milivojević, L. (2013). Kazneno pravo za kriminaliste – Odabrana poglavlja s primjerima iz prakse, Zagreb, Međunarodno kriminalističko udruženje;
13. Petrović, B. (2004). Narkokriminal – krivičnopravni, kriminološki, krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti, Sarajevo, Pravni fakultet;
14. Petrović, B. (2004). Balkanski putevi droge i Bosna i Hercegovina, Sarajevo, Fakultet kriminalističkih nauka;
15. Petrović, B. (1998). Kriminalistička metodika istraživanja krivičnih djela zloupotrebe opojnih droga, Sarajevo, Fakultet kriminalističkih nauka;
16. Petrović, B., Jovašević, D. (2005). Krivično pravo II – krivično pravo posebni dio, Sarajevo;
17. Pavlović, Š. (2013). Komentar Kaznenog zakona, 2. izdanje, Rijeka;
18. Turković, K. i drugi (2013). Komentar kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Zagreb, Narodne novine d.d.;
19. Tripalo, D. (2004). Kaznenopravni aspekti zloupotrebe droga, Zagreb;

Zakonski propisi

1. Krivični zakon Republike Srpske iz 2003. godine («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 49/2003, izmjenjen i dopunjen Službenim glasnicima RS broj: 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 67/13);
2. Krivični zakon BiH iz 2003. godine («Službeni glasnik BiH», br. 3/2003, izmijenjen i dopunjen Službenim glasnicima BiH broj 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10);
3. Zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga iz 2003. godine («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 110/2003),
4. Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske iz 2007. godine («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 20/2007);
5. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2012. godine («Službeni glasnik Republike Srpske», br. 53/2012);
6. Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga iz 2006.

godine («Službeni glasnik BiH», br. 8/2006);

7. Kazneni zakon Republike Hrvatske («Narodne novine Republike Hrvatske» br. 125/11 i 144/12);
8. Zakon o suzbijanju zlouporabe droga iz 2001. godine («Narodne novine Republike Hrvatske» br. 107/01, izmijenjen i dopunjen Narodnim novinama Republike Hrvatske broj: 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13);
9. Lista opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora («Službeni glasnik BiH», br. 8/2006);
10. Odluka o dopuni liste opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora («Službeni glasnik BiH», br. 51/2011);

SUMMARY

CRIMINAL AND CRIMINAL LAW ASPECTS OF DETECTING AND PROVING CRIMINAL OFFENSES RELATED TO ABUSE OF NARCOTICS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Drug Abuse Crime is one of the most serious crimes, primarily due to the specific ways of execution, the profile of perpetrators, and the representation of the number of criminal offenses of narcotic drugs abuse in the total number of criminal offenses. Also, a very important characteristic of criminal offenses related to narcotic drugs abuse is a high level of organization, a common international element, and extremely serious consequences. Considering the consequences, it is important to point out that there are several types of consequences. Firstly, these are the consequences that are result of criminal activities, in which the perpetrators, after organizing and conduct illicit production or distribution of narcotic drugs or taking some other criminal activity connected with tis criminal offence, obtain a very high profit. This has a negative affect on economic stability of the country. After that, it is possible to talk about the effects of medical and health character, which are reflected in the creation of a large number of narcotics addicts and persons with addiction suffer from various diseases. For this reason, the crimes that treat narcotic abuse in the Republika Srpska are classified in Criminal Law in the chapter of crimes against health. Further, it should also emphasize the consequences related to the adverse impact on the development of social and cultural norms of society, for example, when such criminals are constructing a status of very rich and notables people in criminal society, and with that they produceing negative phenomenon of young people identification with perpetrators of such criminal offences. Also, it is important to emphasize, as a separate aspect, the occurrence which could be called a secondary crime related to drug abuse offenses. This implies criminal activity undertaken by addicts in

order to provide the money needed for the purchase of narcotics.

Considering the above, appreciating the need for considering a criminal law and criminalistics issues of drug abuse, through this paper are elaborated legal provisions of narcotic abuse in the Republika Srpska and at the level of Bosnia and Herzegovina, with a detailed analysis and concretization of criminal offense of Unauthorized production and trafficking of drugs, proscribed in the Criminal Code of the Republika Srpska. Furthermore, the work presented methodology of detecting and proving the crime of Illicit production and trafficking of drugs, specifying its fundamental, qualified and special form. Also, through context of criminal law and criminalistics, for that criminal offence are presented some statistical data, as well as legal framework that allows to detect and prove the criminal offense of Illicit production and trafficking of narcotics. Further, considering that without significant knowledge of criminalistics it would be impossible to make an adequate respond to crime related to narcotic drugs abuse, in this paper are for each of these three above-mentioned forms of criminal offence of Illicit production and trafficking of narcotic drugs, presented criminalistics methods of ways for detecting and proving of this criminal offense.

Keywords: criminal law, abuse of narcotics, criminalistics, criminalistics methodology of detecting and proving of criminal offences

VLAŠKA 72a • ZAGREB 10 000 • TEL/FAX 00385 1 2391 363
www.criminalisticassociation.org • e-mail: info@criminalisticassociation.org
OIB 69880723255 • BANKOVNI RAČUN / BANK ACCOUNT
Erste&Steiermärkische Bank 2402006-1100646105 • IBAN:
HR1224020061100646105

ETIČKE SMJERNICE ZA IZDAVANJE ČASOPISA

Časopis „Kriminalistička teorija i praksa“ (dalje u tekstu: časopis) izdaje Međunarodno kriminalističko udruženje (dalje u tekstu: Izdavač). S ciljem poboljšanja sveukupne kvalitete časopisa, Izdavač je utvrdio etičke smjernice koje se temelje na sljedećim izvorima:

- (A) etičke smjernice Elsevier Publishinga (<http://www.elsevier.com/wps/find/authorsview.authors/rights>), i
- (B) COPE-ove smjernice najbolje prakse za urednike časopisa (http://www.publicationethics.org/files/u2/Best_Practice.pdf)
- (C) etičke smjernice časopisa Znanstveni časopis *Financial Theory and Practice* u izdanju Instituta za javne financije (<http://www.ijf.hr>).

Izdavač Smjernice objavljuje na svojim web stranicama.
Smjernice su podijeljene u pet dijelova.

1. UREDNIK

1.1. Poboljšanje izdavačke etike

Urednik treba surađivati sa autorima, čitateljima, recenzentima i članovima uređivačkog odbora radi unapređenja kvalitete časopisa. Dužnost je urednika upoznati suradnike i autore s odredbama o izdavačkoj etici. Politiku časopisa po

potrebi treba usklađivati s novim stručnim i znanstvenim spoznajama.

1.2. Odluke o izdavanju časopisa

Urednik je odgovoran za odlučivanje o tome koji će od predanih radova biti objavljeni. Odluke treba donositi temeljem kriterija kvalitete i značaja članka za istraživače, struku i čitatelje. Prilikom odlučivanja, urednik se savjetuje s recenzentima i članovima uređivačkog odbora.

1.3. Nepristranost

Urednik treba ocjenjivati rukopise prema njihovom stručnom i znanstvenom doprinosu bez obzira na rasu, spol, spolnu orijentaciju, vjerska uvjerenja, nacionalnu pripadnost, državljanstvo ili politička uvjerenja autora. Ocjenu članaka kod kojih se u ulozi autora pojavljuje urednik, zaposlenik Izdavača ili član uređivačkog odbora treba obaviti na način kojim se osigurava nepristrana recenzija.

1.4. Povjerljivost

Urednik i uređivačko osoblje ne smiju otkriti informacije o predanim rukopisima nikome osim autoru, recenzentima, potencijalnim recenzentima, ostalim uređivačkim savjetnicima i Izdavaču, i to na prikladan način.

1.5. Iznošenje podataka i sukobi interesa

- a) Urednik ne smije koristiti neobjavljene materijale iznesene u predanim rukopisima za vlastita istraživanja bez izričitog pisanog pristanka autora.
- b) Povlaštene informacije ili ideje stečene tijekom postupka recenzije moraju se čuvati kao povjerljive i ne smije ih se koristiti za osobnu korist.
- c) Urednik bi se trebao suzdržati od razmatranja rukopisa kada se nalazi u sukobu interesa zbog konkurencije, suradnje te drugog odnosa ili povezanosti s bilo kojim od autora, trgovačkih društava ili institucija povezanih s rukopisom.
- d) Urednik bi trebao zatražiti od svih sudionika prijavljivanje bitnih konkurentskih interesa te objavljivanje ispravke ako su konkurentski interesi otkriveni nakon objavljivanja. Ako je potrebno, treba poduzeti ostale primjerene mjere, kao na primjer objavljivanje opoziva ili izražavanje zabrinutosti.

1.6. Sudjelovanje i suradnja u istragama

Urednik treba poduzimati razumne mjere u slučaju etičkih pritužbi povodom predanog rukopisa ili objavljenog rada, u suradnji s Izdavačem. Te se mjere odnose na kontaktiranje autora rukopisa ili objavljenog rada i pristupanje pritužbama ili tvrdnjama s dužnom pažnjom, ali mogu obuhvaćati i daljnje obraćanje nadležnim institucijama i akademskoj zajednici te ako izostane reakcija na pritužbu, treba objaviti ispravku, opoziv, izražavanje zabrinutosti ili drugu prikladnu reakciju. Svaki prijavljeni slučaj neetičkog ponašanja mora se istražiti, čak i ako se otkrije više godina nakon objavljivanja.

1.7. Suradnja sa izdavačem

Urednik će po potrebi, a najmanje jednom godišnje izvijestiti Izdavača o problematici izdavanja časopisa.

2. ČLANOVI UREĐIVAČKOG ODBORA

Izdavač osniva uređivački odbor sastavljen od članova primjerenih kvalifikacija, koji mogu aktivno pridonijeti razvoju i dobrom upravljanju časopisom.

Zadaci i dužnosti članova uređivačkog odbora su:

- podržavanje i promoviranje časopisa,
- predrecenziranje i recenziranje predanih radova za objavu u časopisu,
- traženje najboljih autora i najboljih radova te aktivno poticanje predavanja radova u časopis,
- prihvaćanje pisanje uvodnika, recenzija i komentara na radove u području njihove specijalizacije,
- prisustvovanje i doprinos sastancima članova uređivačkog odbora (za inozemne članove audio-video linkom).

Urednik je dužan:

- konzultirati se s članovima uređivačkog odbora najmanje jednom godišnje kako bi prikupio njihova mišljenja o vođenju časopisa,
- obavijestiti ih o promjenama u politici časopisa i prepoznati buduće izazove.

3. AUTORI

3.1. Standardi pisanja radova

Izdavač će donijeti pobliže upute autorima o načinu pisanja i objavljivanja radova koje će objaviti na svojoj web stranici.

3.2. Pristup podacima i čuvanje materijala

Autore se može zatražiti da pruže temeljne podatke u vezi s radom za potrebe uredničke recenzije i oni, ako je to moguće, trebaju omogućiti odgovarajući pristup takvim podacima kao i čuvati takve podatke razumno vrijeme nakon objavljivanja.

3.3. Izvornost i plagijati

Autori se trebaju potruditi napisati u potpunosti izvorni rad, a ako su koristili rad i/ili riječi drugih, precizno prenijeti citiranja ili navođenja. Plagijati u svim oblicima predstavljaju neetičko izdavačko ponašanje koje nije prihvatljivo.

3.4. Višestruka ili istovremena objavljivanja

Istovremeno predavanje istog rukopisa u više časopisa predstavlja neetično ponašanje u izdavaštvu i nije prihvatljivo. Autor ne bi smio predavati na razmatranje ranije objavljeni rad u drugi časopis. Objavljivanje nekih vrsta

članaka (npr. prijevoda) u više od jednog časopisa ponekad je opravdano, pod pretpostavkom ispunjenja određenih uvjeta. Autori i urednici dotičnih časopisa moraju dati suglasnost za sekundarno objavljivanje koje se može temeljiti na istim podacima i tumačenje primarnog dokumenta. Primarna referenca mora biti citirana u sekundarnom izdanju.

3.5. Navođenje izvora

Uvijek je potrebno ispravno navesti rad drugih osoba. Autori trebaju citirati izvore koji su bitno utjecali na sadržaj istraživanja i rukopisa. Informacije koje su dobivene privatno, primjerice u razgovoru, korespondencijom ili u raspravi s trećim osobama ne smiju se koristiti ili prenijeti bez izričitog, pisanog dopuštenja izvora. Informacije dobivene tijekom obavljanja povjerljivih usluga, kao što je primjerice recenziranje rukopisa ili prijava projekata za financiranje ne smiju se koristiti bez izričitog pisanog odobrenja autora rada koji je bio predmet tih usluga.

Detaljnije smjernice autorima o načinu citiranja radova biti će navedene u Uputama autorima.

3.6. Autorstvo radova

Autorstvo treba ograničiti na osobe koje su znatno doprinijele koncepciji, osmišljavanju, izvršenju ili interpretaciji istraživanja. Sve osobe koje su značajno doprinijele trebale bi biti navedene kao koautori. Ukoliko postoje druge osobe koje su sudjelovale u nekim bitnim aspektima istraživačkog projekta, treba ih spomenuti ili navesti da su dali doprinos.

Autor koji prijavljuje rad treba se pobrinuti da su svi stvarni koautori potpisani te da nisu kao koautori potpisani oni koji nisu stvarno sudjelovali u pisanju rada, kao i da su svi koautori vidjeli i odobrili konačnu verziju rada te da su pristali na predavanje rada na objavu.

3.7. Iznošenje podataka i sukob interesa

Autori bi u svojim rukopisima trebali objaviti svaki bitan sukob interesa koji bi mogao utjecati na interpretaciju njihovih rukopisa.

3.8. Osnovne greške u objavljenim radovima

Kada autor otkrije značajnu grešku ili netočnost u svojem objavljenom radu, njegova je obveza bez odgode obavijestiti urednika ili izdavača te surađivati s urednikom kako bi opozvali ili ispravili rad. Ako urednik sazna od treće osobe da objavljeni rad sadrži značajnu grešku, obveza je autora bez odgađanja opozvati ili ispraviti rad ili pružiti uredniku dokaze o ispravnosti izvornog rada.

4. RECENZENTI

4.1. Doprinos uredničkim odlukama

Recenzent pomaže uredniku u donošenju uredničkih odluka i putem komunikacije urednika s autorima također može pomoći autorima u popravljaju rada. Recenzija je nužan sastavni dio formalne komunikacije i zauzima središnje mjesto u procesu donošenja odluke o objavljivanju članaka.

Urednik odabranim recenzentima (najmanje dva) dostavlja radove bez podataka o autoru (dvostruka slijepa recenzija).

4.2. Pravovremenost

Odabrani recenzent koji smatra da nije kvalificiran recenzirati rukopis ili zna da neće biti u mogućnosti pravovremeno izraditi recenziju, treba obavijestiti urednika i izuzeti se iz recenzentskog postupka.

4.3. Povjerljivost

Svaki rukopis koji se primi na recenziju treba tretirati kao povjerljiv dokument. Ne smije ga se pokazivati ili o njemu raspravljati s drugim osobama osim uz odobrenje urednika.

4.4. Standardi objektivnosti

Recenzije treba obavljati objektivno. Kritike recenzenta usmjerene na osobu autora nisu primjerene. Recenzent treba jasno izraziti svoje stavove navodeći argumente.

4.5. Navođenje izvora

Recenzent treba prepoznati važne objavljene radove koje autori nisu citirali. Svaka tvrdnja da je zapažanje, izvođenje ili argument ranije bio objavljen treba biti popraćena citatom. Recenzent također treba upozoriti urednika na bitne sličnosti ili preklapanja između rukopisa koji se razmatra i bilo kojeg objavljenog rada o kojem imaju osobna saznanja.

4.6. Iznošenje podataka i sukob interesa

Neobjavljene materijale iznesene u predanom rukopisu recenzent ne smije koristiti za vlastita istraživanja bez izričitog pisanog pristanka autora. Povjerljive informacije ili ideje dobivene putem recenzentskog postupka moraju ostati povjerljive i ne smije ih se koristiti za osobnu korist. Recenzent ne bi trebao pristati recenzirati rukopise u kojima su u sukobu interesa zbog konkurencije, suradnje ili drugih odnosa ili veza s bilo kojim autorom, trgovačkim društvom ili institucijom povezanom s radom.

5. OSTALE ODREDBE

5.1. Intelektualno vlasništvo

Časopis će se držati postupaka za utvrđivanje plagijata u predanim člancima. Časopis će podržati autore čija su autorska prava bila povrijeđena ili koji su bili žrtve plagijata. Časopis će poduzeti mjere u skladu sa smjericama Odbora za etiku u izdavaštvu (Committee on Publication Ethics, COPE: <http://publicationethics.org/>).

5.2. Tržišna pitanja

Časopis ne smije dopuštati da tržišni interesi utječu na odluke uredništva. Izvori prihoda kojima se časopis financira trebaju biti javno dostupni na Internet stranicama Izdavača.

5.3. Osiguravanje zaštite akademskih zapisa

Izdavač treba osigurati sigurno pohranjivanje objavljenih materijala.

U Zagrebu, 30.06.2014.

Broj: MKU 6-5/14.

Za Izdavača
Predsjednik Međunarodnog kriminalističkog udruženja

dr. sc. Josip Pavliček

VLAŠKA 72a • ZAGREB 10 000 • TEL/FAX 00385 1 2391 363

www.criminalisticassociation.org • e-mail: info@criminalisticassociation.org

OIB 69880723255 • BANKOVNI RAČUN / BANK ACCOUNT

Erste&Steiermärkische Bank 2402006-1100646105 • IBAN: HR1224020061100646105

KRIMINALISTIČKA TEORIJA I PRAKSA

Časopis Međunarodnog kriminalističkog udruženja

UPUTE AUTORIMA

Časopis Međunarodnog kriminalističkog udruženja pod nazivom „Kriminalistička teorija i praksa“ objavljuje radove iz područja kriminalistike i srodnih znanstvenih disciplina.

Uredništvo prima neobjavljene radove. Autor zadržava autorska prava za objavljene članke. Radove prihvaćene za objavljivanje ili već objavljene u časopisu „Kriminalistička teorija i praksa“ autor smije objaviti i u drugim publikacijama uz jasnu naznaku o njihovu prethodnom objavljivanju u časopisu.

Radovi se dostavljaju u elektronskom obliku (format .doc) na e-mail adresu urednika (sgluscic@criminalisticassociation.org). Uz naslov rada treba navesti ime, prezime i titulu autora, naziv i adresu ustanove u kojoj radi ili kućnu adresu te adresu elektroničke pošte.

Najava dostavljanja rada za objavu može se obaviti dostavljanjem sažetka rukopisa kako bi se utvrdilo odgovara li rad tematskim i uređivačkim okvirima časopisa. Sažetak rukopisa treba imati do 350 riječi s prazninama i treba biti sastavljen na hrvatskom jeziku ili standardnom jeziku zemlje autora i engleskom jeziku. Uz sažetak potrebno je napisati do pet ključnih riječi.

Naslov rukopisa treba odražavati sadržaj i svrhu rukopisa, mora biti jasan, koncizan i informativan.

Rukopis treba biti napisan na hrvatskom jeziku (za strane autore na standardnom jeziku zemlje autora) u Microsoft Word programu, fontu Times New Roman 12, razmak između redaka 1.5, koji mora biti poravnat s obje strane, pisan od početka reda (s uvlačenjem prvog retka odlomka, te marginama od 2.5). Za odvajanje odlomaka koristi se jednostruki razmak. Stručni i znanstveni radovi bi trebali biti opsega između 25000 i 35000 znakova. Uredništvo zadržava pravo prihvaćanja radova drugačijeg opsega.

Rukopis treba biti napisan u obliku pripovijedanja, u trećem licu i s izbjegavanjem pasivnih glagolskih oblika.

Naslovi poglavlja pišu se velikim slovima, podebljano (*bold*) i numeriraju se arapskim brojevima, dok se naslovi podpoglavlja pišu malim slovima, podebljano (*bold*) te se numeriraju arapskim brojevima (1.1., 1.1.1.).

Strane riječi i latinski izrazi kao i kratice pišu se kosim slovima (*italic*).

Referencije na druge autore trebaju se stavljati u tekstu (autor, godina; stranica).

Tablice, grafikoni i sheme trebaju imati broj i naziv koji se piše iznad tablice, grafikona, sheme, kao i izvor podataka koji se navodi u podnožju u skraćenom obliku, ako je navedeni sadržaj preuzet iz određenog izvora. Numeriraju se u kontinuitetu arapskim brojevima (zasebno grafikoni, zasebno sheme, zasebno tablice). Ukoliko su tablice, grafikoni ili slike kreirani u posebnom program ili sadržavaju posebne znakove, trebaju Uredništvu biti dostavljene u posebnoj datoteci s točno navedenim i označenim položajem u tekstu rukopisa.

Redni brojevi stranica rukopisa pišu se u donjem desnom kutu stranice.

Predani rukopisi se ne vraćaju autoru.

Uredništvo zadržava pravo prilagođavanja rukopisa sukladno općim pravilima uređivanja časopisa „Kriminalistička teorija i praksa“.

U Zagrebu, 30.6.2014.

Broj: MKU 6-4/14.

Za Izdavača
Predsjednik Međunarodnog kriminalističkog udruženja

dr. sc. Josip Pavliček

